

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

ÅRSSKRIFT

Fuglebjergegnens Lokalhistoriske Forening –
Borupris' Venner
2018

FUGLEBJERG 2018

ÅRSSKRIFT

Fuglebjergens Lokalhistoriske Forening - Borupris' Venner 2018

Redigeret af
Bertel Hansen
Carsten Egø Nielsen
Jan Jørgensen
Preben V. Andersen

FUGLEBJERG 2018

Dette årsskrift er udgivet med støtte fra Den Lille Bikube og P.H. Sørensen.

Foreningen "Borupris' Venner" blev stiftet 17. maj 1990 og havde til formål med udgangspunkt i middelalderlandsbyen Borup i Borupris og tilgrænsende områder i Fuglebjerg kommune at bidrage til fortsat undersøgelse af og udbredelse af kendskabet til samvirket mellem mennesket og dets omgivende natur gennem tiderne. Foreningen afløste Institutionen Borupris' Venner, der var oprettet i 1975 og begyndte at optage medlemmer og udgive et årsskrift i 1978.

Foreningens navn og formålsparagraf blev ændret på en ekstraordinær generalforsamling den 4. november 2006. Foreningens navn er nu "Fuglebjergegnens Lokalhistoriske Forening - Borupris' Venner".

Foreningens formål er at medvirke til at afdække og udbrede kendskabet til lokalhistorien på Fuglebjergegnen.

Foreningen har et særligt fokus på middelalderlandsbyen Borupris og tilgrænsende områder.

Foreningens formål nås i samarbejde med Lokalhistorisk Arkiv.

Der tilstræbes afholdt en række arrangementer i årets løb og udgivet et årsskrift med lokalhistoriske emner.

Årsskriftet udleveres til foreningens medlemmer. Årsskriftet kan derudover sælges til interesserede.

Foreningen medvirker ved indsamlingen af arkivalier til Lokalhistorisk Arkiv.

Vignetten på titelbladet, der er tegnet af professor, dr.phil. Axel Steensberg, viser, hvordan man opvarmede stenene på bålet over en kogegrube, inden der blev lagt kød i.

Årsskriftet er trykt i 260 eksemplarer. Trykt hos Nymedia, Stege.

Foto på forsiden: Ulveunger på sommerlejr i Kobæk 1970.

Foto på bagsiden: Jørgen Ravn på sin renoverede Ford Dexta.

Indhold

Forord.....	side 5
Spejderne i Fuglebjerg af Bertel Hansen	side 7
Fra havre og kraftfoder til benzin og diesel af Jørgen Ravn	side 23
Brugsforeningerne i Fuglebjergs omegn af Carsten Egø Nielsen	side 46
Præstehistorier fra Krummerup af Bertel Hansen	side 74
Min barndom på landet under krigen af Bent Heegaard Petersen	side 88
En familiekronike af Inger Elise Krogh	side 111
Landsbyernes stednavne af Bertel Hansen	side 114
Årsberetning 2017	side 122
Årsopgørelse 2017	side 125
Bestyrelsen og redaktionsudvalget	side 126

Forord

Vi kan atter i år præsentere et årsskrift med en vifte af artikler, som spreder vidt såvel i emner som i tid.

Med god hjælp fra nuværende og tidligere spejdere har Bertel Hansen skrevet om de grønne spejdere i Fuglebjerg - mest om hvordan det startede og de første mange år. Det, der er tættere på nutiden, overlades til en senere tids skribenter.

Landbrugets mekanisering behandles i en artikel med den lange titel ” Fra havre og kraftfoder til benzin og diesel - Fra firbenede til firhulede - Fra hestekræfter til hk - Fra hestespand til traktor”. Det er foreningens landbrugskyndige bestyrelsesmedlem Jørgen Ravn, som på uhøjtidelig måde og med mange billeder har taget dette emne under kærlig behandling.

Brugsen i Fuglebjerg - SuperBrugsen - fylder 50 år. Vi tager i år hul på emnet med en artikel om de mange brugsforeninger, så lå spredt ud over hele Fuglebjergegnen. Forfatteren er Carsten Egø Nielsen, som også er medlem af foreningens bestyrelse, og tilmed er han uddannet historiker. Det er planen, at vi til næste år bringer historien den jubilerende SuperBrugs i Fuglebjerg.

Præster er altid et godt emne, og deres liv og levnet er også tit beskrevet godt, især hvis de har gjort sig uheldigt bemærket. Bertel Hansen har fundet historier om præster fra Krummerup og Fuglebjerg, som på hver sin måde har gjort sig bemærket. Christian Jensen Farsovius, som mistede sit embede blandt andet på grund af hor og druk, Jacob Prom og sønnen Johannes Prom - sidstnævnte giftede sig med Barbara Neergaard, der var datter af forpagter på Snedinge, senere ejer af Fuglebjerggård, Johan Thomsen Neergaard - en uhyre stridslysten kvinde, som gjorde præstens liv til et helvede på jord, og endelig Christian Lemvigh, der som konservativ åndsaristokrat nok følte sig højt hævet over sine sognebørn. Artiklen er den første i en række af præstehistorier, som vi regner med at bringe i de kommende årsskrifter.

Pensioneret lærer og skoleinspektør Bent Heegaard Petersen har trådt sine barnesko på Skafterup Mark og i Tornemark. Han har skrevet artiklen ” Min barndom på landet under krigen, - som jeg husker den!”, hvor han fortæller om livet på en gård - om det daglige liv, om julen og hvad den bragte, om krigen, om konfirmationen og meget andet. Om en tid, som jo ikke ligger så langt tilbage, og som alligevel adskiller

sig meget fra vores liv i begyndelsen af det 21. århundrede. Artiklen fortsætter i årsskriftet for 2019.

Inger Elise Krogh, tidligere sognepræst i Næstved, men med rødder på Vådsbrogård i Sneslev, fortæller en lille historie - en familiekrønike om to uheld, som begge handler om, at en ung mand falder af hesten.

Den sidste artikel handler om stednavnene på Fuglebjergene - om deres oprindelse og stavemåden gennem tiderne. Det er Bertel Hansen, som har gravet i emnet og skrevet denne artikel.

Årsskriftets sidste sider indeholder som sædvanligt bestyrelsens årsberetning, regnskabet og navne og adresser på bestyrelsen og redaktionsudvalget.

Tak til alle, som har bidraget med artikler, billeder, materiale, oplysninger og gode ideer til skriftet.

Og til læserne - vi håber, I finder artiklerne interessante.

I er velkomne til at komme med ros, ris og forslag til artikler!

God læselyst!

Redaktionsudvalget.

Spejderne i Fuglebjerg

- glimt af de grønne spejders historie

af Bertel Hansen - med god hjælp fra nuværende og tidligere spejdere.

Ejnar Andersen fortæller om KFUM-spejderne i Fuglebjerg:

"Det første, der er skrevet i en dagbog, er fra 1928. Der blev holdt et møde for nogle drenge hos Niels Larsen på Thomasmind. Her blev fortalt lidt om KFUM-spejdernes historie. Det var en Wilhelm Christensen, der var med til det første møde. De følgende år blev møderne holdt hjemme hos spejderne. 24. november 1930 indviede spejderne deres første lokale, det var i Købmandsgården¹ på Sandvedvej. Sådan fortsatte KFUM-spejderne frem til 1947, så var der ikke ledere til at føre det videre. 1940 blev der startet pigespejdere i Fuglebjerg, så de følgende år var der både pige- og drengespejdere. I en kort periode var drengespejderne stoppet. Allerede i 1953 samlede Henry Grøndal nogle ledere, og spejderarbejdet for drenge blev startet op igen. Siden har der været spejderarbejde for både drenge og piger. I mange år har spejderne haft forskellige lokaler, men der manglede plads til udendørs aktiviteter, da det er en stor del af spejderlivet.

Det var der nogle forældre, der var opmærksomme på, at de havde set, der var nogle skurvogne i København, der skulle sælges, og nogle forældre og ledere tog ind og så hvad det var, og resultatet blev Spejdergården i Fuglebjerg, hvor både piger og drenge har et godt samarbejde, og i dag har de så et rigtig dejligt hus at samles i, og huset har de selv bygget. I dag er der smutter, piger, ulve og drenge. Og klan for de store, både piger og drenge.

Min egen spejdertid begyndte 3. januar 1943 i Fuglebjerg Trop. Min første lejr var en pinselejr for divisionen. Den blev holdt nede ved søen i Knurrevang. Sommerlejren 1944 var ved Bønsvig. Da det var under krigen, var mulighederne for transport ikke så gode, vi gik til Sandved, derfra med tog til Næstved og videre til Præstø. Her var en bus, men vi kunne ikke være der, så de sidste 12 km var til fods. Noget af det sidste, jeg særlig husker som drengespejder, er den store korpslejr i 1946, som var i Sønderborg.

¹ Købmand Davidsen, Sandvedvej 9

Efter nogle år uden drengespejdere var jeg med til at starte spejderarbejde igen 1953. Nogen siger: En gang spejder, altid spejder!"

Sådan begyndte det for KFUM-spejderne

Som Ejnar Andersen fortæller, er det første sikre spor om spejderarbejde i Fuglebjerg fra 1928, men Henry Grøndal, som startede drengespejderne op igen i 1953, har fortalt, at spejderarbejdet i Fuglebjerg oprindeligt startede som FDF-arbejde, men da der var seriøse forhandlinger mellem KFUM-spejderne og FDF om at sammenlægge de to korps, valgte man i Fuglebjerg at overgå til KFUM-spejderne.

Jens Grane - KFUM-spejdernes stifter.

Ud fra dette udsagn kunne man antage, at der var spejdere i Fuglebjerg i 1921. KFUM-spejderne og FDF blev sluttet

sammen i et forbund den 1. maj 1921, men allerede 5 måneder senere ophørte samarbejdet. Der var for store forskelle mellem de to organisationer. Det gjaldt både synet på forkyndelse og på arbejdsstoffet. Men iflg. Sjællands Tidende 6. maj 1993 startede spejderarbejdet i Fuglebjerg med en FDF-enhed i 1926, som i 1928 skiftede til KFUM-spejderne. Og det kan med lidt god vilje godt bekræftes i en gammel patruljedagbog, jf. nedenfor.

Spejderarbejdet startede i 1907 i England med en sommerlejr for drenge, og i 1908 stiftede Robert Baden-Powell spejderbevægelsen. I 1910 blev den første KFUM-spejderenhed stiftet i Danmark af Jens Grane. Nogenlunde samtidig blev DDS - Det danske Spejderkorps - stiftet, og fra 1911 var KFUM-spejderne en division under DDS. Men i 1916 opstod der uenighed om forpligtelsen til at forkynde det kristne budskab for spejderne. Herefter blev KFUM-spejderne et selvstændigt korps. KFUM-spejderne i Danmark blev stiftet i 1919 af Ingrid Ulbricht. I 2003 skiftede korpset navn til De grønne pigespejdere.

Spejderarbejdet i Fuglebjerg omfattede fra starten af drenge i alderen fra ca. 12 år og opefter. Den lokale enhed kaldes en gruppe, der for Fuglebjergs vedkommende bestod af en trop, der var opdelt i patruljer

å 6-8 drenge. En stor del af mødeaktiviteten foregik i patruljerne, hvor man øvede de klassiske spejderfærdigheder, og hvor en ældre dreng var leder for sine yngre kammerater. Der var normalt 3-4 patruljemøder og et tropmøde om måneden. Hertil kom ture og lejre for patruljen og for troppen. I dagbogen fra 1928 er skrevet, at *"Ewald kunne huske en hel del fra sin deltagelse i "Frivilligt Drenge Forbund" i Fuglebjerg"*. Programmet bestod bl.a. i at lære spejderloven udenad, knob, splejsning af reb, kast med redningsreb, bålænding, kimpil og besnøringer. Det fremgår også af dagbogen, at tropfører i 1930 var materialist Edvard Skastrup - samme år deltog troppen i korpslejren på Fænø i Lillebælt med i alt 2.400 deltagere.

En disciplin, som ikke kendes mere, var det, der optrådte under navnet *"Natmanøvre"*. En sådan beskrives i dagbogen den 27. oktober 1931: *"Natmanøvre. Tropøvelse i Granskoven. Vi var delt i to partier, Grækerne og Bulgarerne. Bulgarerne skulle forsvare en jernbane, som Grækerne skulle sprænge i luften, men det kunne de ikke gøre, for Bulgarerne var dem for stærke. Kl. 11 sluttede øvelsen"*. Det var reelt det, man også kaldte en tæveøvelse.

Egernpatruljens dagbog fra tiden omkring 1943 viser, at man arbejdede meget med prøvesystemet.

Spejderloven

En spejder er til at stole på

En spejder er trofast

En spejder er hjælpsom

En spejder er en god kammerat

En spejder er ridderlig

En spejder er god mod dyr

En spejder er lydig

En spejder tager vanskelighederne med godt humør

En spejder er sparsommelig og ordentlig

En spejder er ren i tanke, ord og handling.

Først var der rekrutprøven, som indeholdt basale spejderfærdigheder, og som skulle bestås, før spejderløftet kunne aflægges og korpsmærket sys på uniformen. Dernæst kom anden- og førsteklasseprøven og en mængde duelighedstegn. Prøverne indeholdt en bred vifte af spejderfærdigheder, mens duelighedstegnene var rettet mod færdigheder inden for det samme emne. Kronen på værket var rolandprøven, som nok kun de færreste opnåede at bestå. Søndag den 2. maj 1943 holdt troppen *"Bøgetræs-tur"*, og herom står der i dagbogen:

"Hvert år den første søndag i maj henter vi bøgegrene til de gamle på alderdomshjemmet og i år var pigespejderne med. Vi startede fra Fuglebjerg kl. halv to med fuld musik, faner og standere. Vejret var fint og

humoret højt. Da vi nåede Palmevænge, plukkede nogle af os bøgegrene, mens de andre havde nogle småøvelser. Så gik det hjemad igen og op på alderdomshjemmet², hvor vi delte bøgegrene ud og underholdt de gamle med sang. Til sidst holdt lærer Jensen en kort andagt, hvorefter vi forlod hjemmet for at samles igen ved missionshuset, hvor fotografen tog et billede af hele troppen. Da det var sket, var turen slut, og vi cyklede hjem.”

Spejderne foran missionshuset i 1944. Gruppefører Ernst Davidsen længst til højre i bagerste række. Yderst til venstre tropfører Erik Jannerup, længst til højre tropassistent Børge W. Jensen. Ejnar Andersen ses lige til venstre for Børge W. Jensen.

² Fuglebjerg Alderdomshjem lå på Korsørvej 25, hvor Rosenvænget nu er.

I 1944 beretter dagbogen om nytårsparaden, hvor spejderne gik til kirken med faner og trommer i spidsen trods forbud. Og her er oplyst, hvem der var ledere i gruppen: Købmand Ernst Davidsen var gruppefører, troppen for de ældste spejdere blev ledet af RS³ fører Ove Riis og RS assistent Søren Dideriksen, troppen for de yngste spejdere blev ledet af tropfører Erik Jannerup og tropassistent Børge Willemoes Jensen. Der var fire patruljer, nemlig Falkene, Rævene, Egerne og Spirerne med i alt 25 spejdere. Tropmøderne blev holdt i missionshuset.

I 1945 blev der oprettet en spejdergruppe i Tornemark. Der var samme år fælles sommerlejr for drengene fra Fuglebjerg og Tornemark ved Egerup ved Skælskør. Året var i øvrigt præget af befrielsen, og i dagbogen glæder man sig over, at der var to spejdere, som havde deltaget aktivt i modstandsbevægelsen, nemlig patruljefører Willy Johansen og RS-spejder Søren Peter Nielsen. Der blev også holdt en fælles barsar sammen med KFUK-spejderne. Det noteres, at den netto indbragte 3.000 kr., og at korpsets stifter, Jens Grane kom og

³ RS står for "ridderspejder". Det dækkede over aldersgruppen 15-18 år.

talte i kirken om formiddagen og ved basaren om eftermiddagen.

Selv om der var mange drenge, der ville være spejdere, ophørte KFUM-spejderne i Fuglebjerg omkring 1947. Der var simpelthen ingen til at lede troppen.

Der kom også pigespejdere

Den 6. november 1940 dannede 7 unge kvinder en førerpatrulje, som mødtes i Sneslev Forskole. Denne patrulje blev ledet af frk. Kamma Eisensee, som var telefonistinde i Fuglebjerg. Ingen af de 7 piger havde været spejdere før.

I dagbogen står der:

"1940, 6/11. Spejdermøde i Sneslev Skole hvor Fuglebjerg Tropp startedes. Divisionschefen, fru Ruth Kristiansen, var til stede og satte de mødte ind i forskelligt vedrørende spejderlivet og ledede vor første spejderaften. Fru Kristiansen fortalte korpsets historie, gennemgik spejderloven, spejderhilsen, knob, kimpil m.m. og sluttede med andagt."

De brugte det følgende år til at gå i træning som spejdere. Det skete bl.a. i Sorø, hvor Ruth Kristiansen fra Ringsted, som i øvrigt senere blev korpsschef for KFUK-spejderne i Danmark, øvede med dem.

Allerede den 5. januar 1941 var de klar til at aflægge spejderløftet. Herom står der i dagbogen for 4. sjællandske Division:

"Divisionens første begivenhed var Fuglebjergernes løfteaflæggelse. Det blev en festdag for os. Vi havde festgudstjeneste i Fuglebjerg kirke, hvor KFUM-spejderne samme dag havde nytårsparade-gudstjeneste, så kirken var dejlig grøn.

Pastor emer. Nedergaard, Slagelse, prædikede - og glemte ikke spejderne!

Umiddelbart efter gudstjenesten samledes vi i missionshuset til festen. Der var forældre, KFUK's bestyrelse og KFUM-spejdernes førere foruden vi Ringstedere.

Divisionschefen holdt festtalen om spejderarbejdets forskellige sider: Det frie, glade spejderliv er vore hjerters lyst.

Efter festtalen aflagdes spejderløftet, det betog alle stærkt, og en af gæsterne pastor emer. Nedergaard udtalte bagefter, at han aldrig havde været med til noget så smukt. Det mest primitive virker oftest mest, når det er ærligt!

Kamma Eisensee holdt selv andagten."

Spejderløftet:

På min ære lover jeg at gøre mit bedste for at være tro mod Gud og mit land, at være hjælpsom mod alle og at holde spejderloven.

Hvad lavede de mon i førerpatruljen? Divisionens dagbog fortæller om et patruljemøde den 3. april 1941: *"Der øvedes exercits! Kompasset blev gennemgået. Metoden sol + ur ligeledes. Oversigt over træningen i generalstabskort gaves: 1. tidsbømmelse, 2. skridtmål, 3. mål på sig selv, højde- og længdemåling, 5. kompas, 6. målestok, 7. ruteskitse, 8. signaturer, 9. terrænskitse, 10. kurver.*

Vi prøvede at morse, det gik udmærket. Til sidste blev knobene gennemgået.

Afslutning (andagt)

Eisensee udnævntes til fung. patruljefører og Inger til patruljeassistent."

Samme år, den 5. december 1941, blev der holdt åbningsfest, og troppen blev stiftet med 20 medlemmer, og senere kom flere til. Samme år var der oprettet en pigespejderpatrulje i Haldagerlille, som i marts 1944 blev til en selvstændig spejdertrop. Dagbogen beretter om en festdag i Fuglebjerg den 10. april 1942. Pigespejderne fik en fane af Danmarkssamfundet, og den blev indviet i overværelse af forældrene og KFUM-spejderne. Pastor Miskow slog et søm i for kirken, divisionschefen slog et søm i for kammeratskab og Kamma Eisensee slog det sidste søm i for KFUK.

I 1942 deltog pigespejderne fra Fuglebjerg i deres første sommerlejr. Det var en divisionslejr ved Bognæs på Tuse Næs ved

Holbæk. Der var i alt 50 deltagere, men kun 5 telte, så en del af deltagerne måtte sove på et høloft. Divisionschefen noterer: *"Så megen lejr sport, som jeg gerne ville ha, vi skulle ha nået, blev det ikke til, men ellers en god lejr."*

I 1943 blev der oprettet grønsmitter i Fuglebjerg, altså arbejde for 8 - 11-årige piger. Kamma Eisensee var tropfører, og det vedblev hun med at være indtil 1958, hvor hun blev divisionschef. Lærerinde frk. Bergo afløste hende som tropfører. Senere var det Kirsten Sejersbøl, Mie Christoffersen og Inge Larsen, Rejnstrup, som havde dette hverv.

Dagbøgerne bærer meget præg af krigen - et enkelt sted skinner det igennem, at varerne var rationeret. I programmet for en forældrefest den 15. marts 1944 var anført, at der var kaffebord à 50 øre, men man skulle selv medbringe sukker. Men i øvrigt var der smukt dekorerede lagkager og andre kager i overflod.

I 1945 var grønsmitterne på lejr i Bissrup. De sov på høloftet hos gdr. Hans Andersen, og i dagbogen noteres, at der var den dejligste udsigt over vandet. Der blev indrettet lejrplads med telt, en gravet kælder, spisebord, affaldshuller, køkkenbord, krustræ, tallerkenrække, tørreplads og flagstang. Lejren varede fra torsdag til

mandag, og madplanen blev noteret i dagbogen:

Torsdag: Rabarbersuppe med tvebakker, frikadeller med spinat og nye kartofler.

Fredag: Gul sagsuppe, stegt flæsk med kartofler og sovs.

Lørdag: Stegt flæsk og frikadeller med spinat og kartofler, stikkelsbærgrød.

Søndag: Bøf med sovs og kartofler, jordbærgrød - en varm ret til aften. Og til lejr-bålet budding med rød sovs.

Mandag: Pølser, kartofler og sennep, koldskål med tvebakker.

Det kostede den fyrstelige sum af 9 kr. at deltage i lejren.

I spejdertroppene var der selvfølgelig samarbejde mellem spejderne af begge køn, selv om den normale mødevirksomhed foregik hver for sig.

Men indimellem udviklede samarbejdet sig, og i dagbogen sidder et avisudklip om, at tandtekniker Aase Johansen, der var tropassistent hos pigerne, og blikkenslagermester Børge Jensen, der var tropassistent hos drengene, blev gift lørdag den 14. maj 1944 i Fuglebjerg Kirke. Der var faner med i kirken - og 90 spejdere! Efter vielsen gik spejdere og smutter hen til missionshuset, og der tog brudeparret imod og inviterede på lagkage og æblemost.

Brudeparret pakkede gaverne fra spejderne ud, inden de kørte til Sandved, hvor festen skulle holdes. Drengene gav brudeparret et maleri, og fra pigerne fik de en silkedug og nogle håndklæder. - Aase og Børge blev ikke det sidste spejderægtespar i Fuglebjerg.

Brudeparret Aase og Børge Jensen.

Pigerne holdt deres møder dels på Fuglebjerg Skole, dels i missionshuset, men i 1959 fik de af Røde Kors overladt en samaritterhytte på Sandvedvej, men midt i 1960'erne måtte de afstå hytten til kommunen, som skulle etablere kommunekontor og anlægge vej i området. De fik stillet i udsigt, at de kunne overtage klubhuset ved skolen, når Fuglebjerg-Hallen var opført, men den løsning blev ikke varig.

Dagbogen beretter også om spejdernes deltagelse i landslejren i 1957, "Eventyrlejren" på Sanderumgård på Fyn.

Det første vers i landslejrnsangen lød således:

*Piger fra øst og piger fra vest
piger i solskin og piger i blæst
piger fra land og piger fra byer
skal mødes til eventyr!*

Men vejret drillede åbenbart, så der blev skrevet en alternativ landslejrnsang:

*Mere og mere regn vi får
stadig med godt humør det går.
Vi skal more os, at smile,
selv om verden syn's vi burde fortvi'le.
Selv om regnen strømmer ned,
vi stiller i geled. Åh - åh - åh.*

Og dagbogen slutter: "Det regnede meget på lejren, og det var et pløre og ælte, men den dag dronningen kom, om mandagen, kom solen. Om onsdagen var vi på dagsøvelse, og da fik vi den glæde at vinde en sølvskilling".

I 1965 fejrede KFUK-spejderne deres 25 års jubilæum. Det blev en stor fest med så mange deltagere, at det kneb med pladsen i Fuglebjerg Forsamlingshus. Distriktschefen Betty Jacobsen fra Sorø holdt festtale, og korpsheden, Ruth Kristiansen fra

Ringsted, var også til stede og holdt tale, hvor hun mindedes de første år, hvor hun havde hjulpet den første patrulje i Sneslev i gang, og hvor hun hyldede Kamma Eisensee, som havde startet troppen, for arbejdet i Fuglebjerg Trop, i divisionen og i distriktet. Rækken af tropledere er lang - Kamma Eisensee ledede troppen i 18 år indtil 1958. Ellers har funktionstiden været mellem 1 og 7 år. En undtagelse er Ulla Petersen, Sandved, som ledede troppen i 16 år, fra 1981 til 1997.

Grønsmutterne går i Luciaoptog i Fugleparken omkring 1983.

KFUM-spejderne kommer igen

I 1953 var der igen grundlag for at drive en

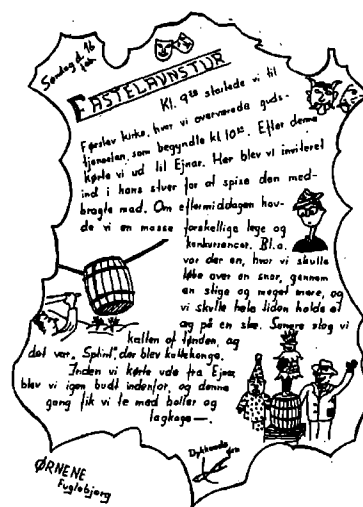
spejdergruppe i Fuglebjerg. Det var møbelhandler Henry Grøndal, som havde værksted og forretning på Lundevej, som tog initiativet. Han blev selv gruppeleder, mens Ejnar Andersen fra Højbjerg overtog hvervet som tropfører. Mødelokalet var i kælderens hos Grøndal.

Omkring 1960 trak Grøndal sig tilbage som gruppeleder og overlod posten til Ejnar Andersen. Samtidig opstod der ønske om at "få foden under eget bord". Ved hjælp af egen opsparing, donationer fra private og kommuner samt gave og lån fra Holsteinborg Sparekasse lykkedes det i februar 1963 forældre kredsen at erhverve et tidligere vaskeri på Rolighedsvej⁴ for 13.500 kr. Sommeren blev brugt til at istandsætte og ombygge huset, og den 6. oktober 1963 blev der holdt indvielsesfest, og Henry Grøndal kunne overrække gruppefører Ejnar Andersen nøglen til huset. Pigespejderne forærede de nybagte husejere en gæstebog, som straks blev taget i brug, og sognerådsformand Georg Hansen kunne som en af de første sætte sin autograf i bogen.

Næstved Tidende skrev bl.a.: "

I det tidligere vaskeri havde spejderne fået indrettet patruljelokale, og i tørre- og strygerummet havde man fået et stort

rummeligt tropslokale. Begge rum var nydeligt dekoreret med patruljestandere, spejderbilleder, tavler med knob, anvisninger osv. og tropslokalet kunne opvarmes elektrisk. I huset var tillige indrettet toilet. Huset er muret op og særdeles solidt, eftersom vaskeribygningen kun er ca. en halv snes år gammel. Af udenomsplads har spejderne fået overladt et areal, som tilhører boligforeningen, men er placeret i forlængelse af spejderhyttens grund."

Side af Ørnepatruljens dagbog fra 1958.

Det var et stort fremskridt for spejderne at have fået sit eget hus og grundareal, men huset var ikke så stort, og der var heller

⁴ Adressen var Rolighedsvej 2.

ikke plads til, at ulveungerne kunne benytte det. Og pigespejderne var også lidt hjemløse efter afståelsen af Røde Kors-hytten. De havde godt nok i en periode fået stillet FIFs gamle klubhus ved Fuglebjerg Skole til rådighed, men det var langt fra ideelt til formålet.

I 1993 holdt drengene 40 års jubilæum, og i den forbindelse kom der et særnummer af det lokale spejderblad "Fugleposten". I dette nummer blev bragt et indslag, der var skrevet af denne artikels forfatter. Jeg tillader mig at gengive, hvad jeg dengang skrev:

"Fuglebjerg Trop - anno 1970

På væggen i vores stue hænger to træmasker, den ene er i et strålende humør, mens den anden ser ud til at hænge lidt med skuffen. Maskerne er en del af en afskedsgave, som jeg fik, da jeg fratrådte efter et par år som tropfører i Fuglebjerg i begyndelsen af 1970'erne. Det er nu mere end 20 år siden, og jeg har efterhånden glemt, hvad den sure maske skulle symbolisere. I hvert fald har jeg kun gode minder fra denne tid. Troppen mødtes dengang i et ganske lille hus, der lå på Rolighedsvej 2, lige over for det, som i dag er Intertechs administrationsbygning⁵. Huset findes den

dag i dag og bruges nu til beboelse, men der er bygget til, så det er blevet dobbelt så stort. Der var dengang kun to egentlige rum i huset, nemlig troplokalet på 20-25 m² og et ganske lille patruljelokale, som af uforklarlige årsager var forbeholdt Ørnepatruljen. De to andre patruljer måtte pænt nøjes med troplokalet til deres patruljemøder. Huset rummede også en ganske lille entre og et endnu mindre wc. Bag huset var et lille areal, som var tilsået med græs, hvor vi kunne lave udendørs aktiviteter i et vist omfang. Men beskedent var det. Vi havde jo til huse midt i et beboelseskvarter, og det gav anledning til konflikter, for vi var ikke altid lige gode til at få klippet hækken ind til naboerne eller få holdt ukrudtet væk fra skellet. En af vores spejdere boede i nabohuset - af samme grund og ingen anden blev han kaldt Henrik - "Ved Siden Af" - og det hører da med til historien, at spejderforældre er tolerante mennesker.

Vi drømte meget om at få et større hus med en bedre grund og på et tidspunkt var der seriøse forhandlinger om at købe et hus i Fuglebjerglund og flytte derud. Det blev da heldigvis aldrig til noget.

Tropstaben omfattede også 2 tropassistenter, nemlig Anders Hauge og Leo

⁵ Nu indrettet til lejligheder - Rolighedsvej 1A-G

Feldberg. Jeg synes, at vi havde et fortrinligt samarbejde, og vi supplerede hinanden på en god måde. Anders producerede ideer i et omfang, som langt oversteg vore evner og formåen i øvrigt, og Leo og jeg forsøgte efter ringe evne at udvælge, hvad vi anså for muligt at gennemføre.

Jeg var med på 2 sommerlejre med Fuglebjerg trop. I 1970 var vi på korpslejr i Holstebro, hvor vi i øvrigt havde en ekstra patrulje med, nemlig Uglerne fra Torne-mark, som var uden tilknytning til nogen trop. Året efter var vi på tropsommerlejr ved Stubbehage på Falster, hvor både Leo og jeg anlagde vores skægpragt.

Vi byggede tømmerflåder og Peter fra Tyreholm faldt over bord og mistede sine briller. Men - trods halvblind - ringede han hjem til sin mor fra en telefonbox og fortalte om uheldet og bad om at få oplyst styrken på brillerne. Moderen spurgte

meget bekymret, om han var druknet, og da han havde forsikret hende om, at han stadig var i live, fik hun da også fundet hans brillerecept frem og læst styrkerne op. Så kunne vi køre til Nykøbing og få lavet nogle sygekassebriller, så Peter igen kunne se, hvad der foregik. Vi cyklede i øvrigt til lejren og hjem igen. Dvs. 3 af delta-gerne gik de 100 km hjem og fik et flot og blankt vandreskjold! Det var i sig selv en flot præstation. Men at det var oven i en 40 km hike, som var gennemført et par dage i forvejen, gør jo ikke præstationen mindre.

I min tid opfandt vi også barskmandsturen. Den allerførste barskmandstur gik til Harrested skov, hvor vi trods kulde og frost boede i bivuaak og lavede primitiv mad på bål, som var tændt med flint og stål, og natløb uden lommelygter. Jo, vi var barske dengang ”

Ulveunger

Ulveunger - det er spejdere, der er mellem 8 år og 11 år. Der blev først startet ulvearbejde i Fuglebjerg i februar 1964. Det var lærer Jørgen Fischer, Vinstrup, som sammen med bl.a. Inge Andersen, startede ulveflokken.

Fra starten af var der 17 ulve, som allerede det første år var på sommerlejr på det nyetablerede spejdercenter i Bromme.

Efter ganske få måneder overlod lærer Fischer posten som flokfører til Inge Andersen. Flokken holdt sine møder i missionshuset og på skolen, indtil spejdergården blev bygget.

Ulvene er fotograferet foran "Salen" - den dobbelte barak - i eftersommeren 1978.

Fra 1968 og frem til 1984 var det Kirsten Feldberg, som ledede ulveflokken. Hun blev efterfulgt af Ellen Kert.

Roverklanen

I 1966 blev der dannet en roverklan. Det er en enhed for voksne spejdere og spejderledere. Den er fælles for pige- og drenge-spejderne. Den første klanleder var Verner

Jensen, dengang præstegårdsforpagter i Krummerup. Klanen kalder sig "Mads Tatters Klan". Iflg. legenden boede Mads Tatter i et for længst forsvundet hus ude midt i Kastrup Dyrehave. Klanen holdt pause i nogle år, men i 1986 blev den genstartet af Ole Damsbo Andersen, Hans Henrik Jakobsen m.fl.

Tamburkorpset

I foråret 1991 etableredes et tamburkorps for både drenge og piger. Det startede med 11 drenge og piger, og de spillede for første gang offentligt til Valdemarsaften samme år. Til nytårsparaden i 1992 gik tamburkorpset foran, da spejderne gik fra Spejdergården til kirken. Det var Anne Lorentzen, som ledede korpset - og instrumenterne var trommer og fløjter. Efter 2000 mistede korpset medlemmer, og i 2004 blev det endeligt opløst.

Spejdergården

I 1973 begyndte der at ske noget. Kommunen havde gang i et stort udstyknings- og byggemodningsprojekt i det område, som i dag kaldes "Pip-kvarteret", og med stor velvillighed fra kommunalbestyrelsen fik spejderne stillet et pænt stort areal til rådighed mellem Falkevej og den nye omfartsvej "A-22" til en fælles spejdergård for piger og drenge. Samtidig lykkedes det en meget aktiv forældrekræds at købe 12

træbarakker, som stod på en byggeplads ved Danmarks Tekniske Højskole på Lundtoftesletten nord for København. Hver barak var på ca. 32 m², dvs. omkring 380 m². De kunne erhverves for 10.000 kr. i alt, men så kom der en kostbar flytning oven i. Og flytningen kunne ikke afvente, at det lovede areal var klar. Barakkerne blev midlertidig placeret i nærheden af grunden. De blev ved nattetide kørt enkeltvis til Fuglebjerg som særtransport. Og transporten kom til at koste dobbelt så meget som barakkerne.

Da grunden var klar til bebyggelse, kom det til at gå meget hurtigt. Der blev støbt punktfundamenter, som de enkelte huse blev placeret på. To huse blev sammenbygget til et stort lokale, og 9 huse blev placeret omkring dette. De skulle fungere som patruljelokaler, ulve- og smuttelokaler, køkken- og toilethus samt opbevaringslokaler. Der blev en barak i overskud, som blev solgt.

Der blev lagt utrolig mange arbejdstimer i at få de gamle barakker til at blive til en funktionsdygtig spejdgård. Alt i alt en fin løsning, om end lidt dyr i opvarmning og vedligeholdelse.

Men byggeriet blev holdt inden for en fornuftig økonomisk ramme. De samlede udgifter var på ca. 50.000 kr. Men drengene havde solgt huset på Rolighedsvej, hvor

der var en friværdis på ca. 20.000 kr. Pigerne havde 8.000 kr. på sparekassebogen. Tipsmidlerne bidrog med 14.000 kr. Søndag den 1. september 1974 blev spejdgården indviet. Det skete under festlige former, indmarch med musik og faner, flaghejsning, taler, kaffe og kage, og selvfølgelig lidt underholdning af spejderne. Borgmester Georg Hansen kom og holdt tale, og derefter afleverede han en check fra kommunen på 7.000 kr., lige det beløb der manglede for at få enderne til at nå sammen.

De to sammenbyggede barakker "Salen" og køkken/toiletbarakken blev nedrevet i begyndelsen af nullerne og erstattet af et smukt finsk træhus, som blev indviet den 17. oktober 2004.

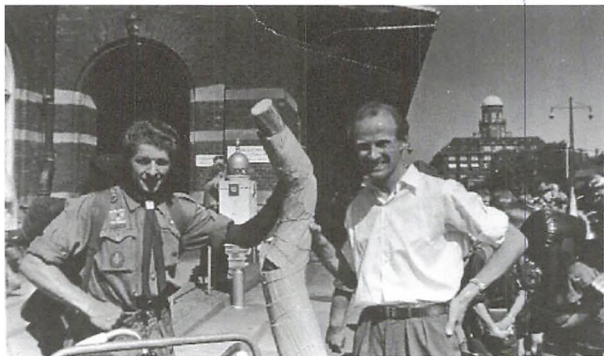

Fra Spejdgården. På begge sider af det finske træhus ses de gamle barakker.

Efterfølgende blev yderligere tre barakker nedrevet. Tilbage er nu udover det finske træhus 5 barakker med patruljelokaler og depot.

Sommerlejre og international kontakt

For spejdere er sommerlejren en af årets store begivenheder. Og når der hvert femte år holdes en stor lejr - KFUM-spejderne kalder det en korpsolejr - de grønne piger kalder det landslejr - så føler enhver spejder, at man får en oplevelse for livet. Blot det at være så mange sammen, som bærer den samme uniform, er stort. Stemningen ved et lejrbrøl eller en gudstjeneste med 20.000 deltagere kan ikke beskrives.

På vej til korpsolejr på Bornholm 1955. I uniform tropfører Ejnar Andersen, som står med en indpakket totempæl - foran Københavns Hovedbanegård.

Disse lejre har altid gæster med fra mange lande, så det går pludselig op for en, at man er med i en verdensomspændende bevægelse. Der skabes og fastholdes kontakter på tværs af landegrænserne.

På korpsolejren i 1970 ved Holstebro havde drengene fra Fuglebjerg besøg fra Osby i Sverige, som dengang var Fuglebjergs venskabsby. Denne kontakt blev desværre ikke holdt vedlige, men i nyere tid er der blevet etableret kontakt til en skotsk spejdertrop, som har deltaget i flere lejre i Danmark, ligesom der har været genbesøg fra Fuglebjerg.

Spejderne fra Osby på Holstebrolejren 1970

Fra disse store lejre husker man ofte vejret. For drengenes vedkommende huskes endeløse regn og enorme mængder af pladder på lejren ved Moesgård ved Århus i 1960 og

Trelleborglejren ved Slagelse i 1970, mens Møllelejren ved Varde i 1976 var enormt støvet og tør. Hver aften, når alle spejderne begav sig rundt i lejren på et opgaveløb, rejste der sig en støvsky over lejren, som kunne ses mange kilometer bort.

Pigernes lejr i Frederikshavn i 1977 var også en våd oplevelse, og billeder af piger i badedragt, som tog mudderbad på lejrens hovedstrøg, kunne ses i dagspressen.

En tørvejrstund på landslejren 1977 i Frederikshavn.

Og på landslejren i Englerup ved Ringsted i 1982 var det så varmt, at 200 piger fik hedeslag og besvimeede under søndagens friluftsgudstjeneste. Drengene fortsætter med at holde korpslejr hvert 5. år, mens pigernes landslejre er ophørt. Der holdes nu en fælles stor lejr - ”Spejdernes Lejr” - for

fem danske spejderkorps. Den seneste lejr var i 2017 ved Sønderborg med 37.000 deltagere.

Også ulveunger og grønsmutter tager på lejr. Ulveungerne tog gennem en lang år-række i 1970'erne og 1980'erne hvert år til KU's hytte ved Kobæk Strand - og man vandrede hele vejen fra Fuglebjerg til Kobæk. Så langt det lod sig gøre, gik man på den nedlagte banestrækning. Nu skulle man selvfølgelig tro, at drengene var kørt trætte, men nej - de spillede fodbold, mens de trætte ledere hvilede! Grønsmutterne derimod bliver helst i Fuglebjerg og holder lejr på spejdgården.

Økonomi

Spejderenhedernes økonomi har gennem årene været baseret på tre kilder - kontingentbetaling og deltagerbetaling for ture og lejre, spejdernes arbejde og offentlige tilskud.

Spejdernes arbejde har langt hen ad vejen finansieret Spejdgårdens drift og mange større anskaffelser. Gennem en lang år-række samlede spejderne med hjælp fra forældre med flere gamle aviser og flasker ind, dels ved halvårslige indsamlinger og dels i containere i Fuglebjerg. Det var en god indtægtskilde, om end der også skulle præsteres en stor arbejdsindsats. Men denne indtægtskilde tørrede ud,

efterhånden som kommunerne fik sat affaldshåndteringen i system. Nu er en væsentlig indtægtskilde et sponsorat fra OK, hvor spejderne ved visse lejligheder må være tilstede ved SuperBrugsens benzinanlæg.

Kommunen ydede de første mange år tilskud til særlige formål, men i 1970'erne begyndte man at yde tilskud pr. medlem under 25 år og tilskud til lokaler og lejrpladser med en fast procentdel af de godkendte udgifter.

Spejderfester

Gennem de første mange år blev der holdt årlige fester for forældre og andre interesserede. Festerne blev holdt i missionshuset eller på skolen. Der var fælles kaffebord med lagkager en masse, som var doneret af spejdernes forældre, og der blev underholdt med festtaler, billeder fra sommerlejre m.v. og optræden af spejdere, smutter og ulve. Ud over at skabe fokus på spejderarbejdet var formålet også at få et overskud. Ved en spejderfest i 1969 betalte gæsterne entre efter vægt - 5 øre pr. kg, eller 5 kr. hvis man ikke ville vejes! Året efter måtte gæsterne op på en kondicykel. Entreen var afpasset efter den opnåede hastighed. Kunne man få cyklen op på 50 km/t, kom man ind for 3,50 kr. Trods disse udfordringer kom der mange til festerne. I

1970 noterer Sjællands Tidende, at der var 250 deltagere til den årlige spejderfest.

I de sidste mange år har der været holdt "Valdemarsaften" på Spejdergården, hvor der har været mulighed for at grille medbragt kød, spise sammen og til sidst nyde spejdernes optræden på scenen.

Spejderenhedernes medlemstal er gået op og ned gennem tiden, men der har heldigvis hele tiden været en trofast kreds af ledere, som ydet en stor indsats for at sikre spejderarbejdet en fremtrædende plads i børne- og ungdomsarbejdet i Fuglebjerget.

På væggen i spejdergården hænger et såkaldt "autograf-skind".

Kilder:
Mundtlige oplysninger fra nuværende og tidligere spejdere.
Spejdernes dagbøger og bladet "Fugleposten".
Udklip fra Sjællands Tidende og Næstved Tidende.

Fra havre og kraftfoder til benzin og diesel

Fra firbenede til firhulede - Fra hestekræfter til hk - Fra hestespand til traktor

af Jørgen Ravn

Forord

Der er skrevet et utal af artikler og bøger om tiden, hvor trækhesten blev afløst af traktoren. Denne artikel skal prøve at give et historisk og lokalt billede af den enorme omvæltning af landbruget, da dette blev mekaniseret i form af traktoren.

Jeg rettede henvendelse til den lokale ugeavis Fuglebjerg Posten i form af en opfordring til lokale, der havde billeder af traktorer m.m. fra 50'erne og 60'erne samt en tilhørende historie. Jeg havde vedlagt 2 billeder fra min egen lille verden:

Billedet tv. er fra 1960 og viser min stolte far Henning Ravn, der netop har købt en ny, brugt grå Ferguson. Det var min fars første traktor. Jeg, der er 4 år gammel, sidder på skødet og er meget interesseret i at ville køre dette vidunder. Traktoren var i familiens eje indtil 1974. I 1974 købte min far en brugt Ford Super Dexta fra 1964 hos Fodby Smeden – som ses på billedet nederst. Jeg overtog traktoren ved overtagelsen af ejendommen i 1988. Dexta'en tjente mig indtil 2004. Her gik motoren i stykker. Denne blev renoveret, og i 2012 blev hele traktoren renoveret, malet og fik nye dæk. Traktoren står i dag som ny og kører som ny – 54 år gammel! Den dag i dag kører der masser af disse gamle traktorer rundt.

Artiklen blev bragt i Fuglebjerg Posten, men kom samtidig med i Sjællandske (Næstved og Slagelse udgaverne). Jeg fik en række lokale henvendelser, men også nogle uden for Fuglebjerg området.

Jeg har været ude for at interviewe mennesker med sjove historier omkring deres traktorer og fået lov til at kigge i familiefotoalbums og taget fotos af billeder i fotoalbums. Af den grund er nogle de udvalgte billeder ikke af bedste kvalitet.

Det er mit håb, at det lokale skinner tydeligt igennem i denne artikel.

Der er ikke tale om en teknisk detaljeret gennemgang af de enkelte traktormodeller. Der findes et utal af bøger om, hvornår de enkelte traktormodeller kom frem. Der findes inden for veterantraktorforeninger mange mekanikere m.fl., som har stor teknisk indsigt i veterantraktorenes historie og opbygning.

De første maskiner kommer til Danmark

Arbejdet i landbruget var i mange århundreder præget af korporlig art. Når man høstede korn foregik det på den måde, at først blev kornet slået med en le. Det var oftest mænd, der udførte dette arbejde. Herefter rev kvinderne kerne og strå sammen til neg. Efterfølgende blev negene bragt hjem til laderne (senere ved

brug af vogne, der blev trukket af heste eller stude). Hjemme i laderne blev kornet tærsket med plejl (et redskab som bestod af to kraftige pinde, hvor enderne var bundet sammen med åleskind eller andet stærkt bånd.

Kornet blev ”renset” ved sold og naturlig vind.

I 1842 for 175 år siden importerede godsejer hofjægermester A. W. Bech, Valbygården, Slagelse, den første mejemaskine fra USA. Mærket var Mc. Cormick.

Den første Mejemaskine i Danmark. Er udstillet i Dansk Landbrugsmuseum

Maskinen var meget enkel - den kunne kun erstatte le-arbejdet. Da maskinen ikke var selvaflæggende, skulle der være en på person på maskinen som skulle samle kornet på mejebordet ved hjælp af en rive for så, når bunken var af passende størrelse, at aflægge den som et neg på marken. Hele maskinen var lavet af træ. Denne maskine samt mange andre

af de første landbrugsmaskiner indfriele aldrig de forventninger, man havde. Maskinen blev trukket af heste til højre for trækstangen. Billedet er fra "Landlivet 1952" (1).

Heste blev brugt helt op i 1960'erne til at trække kornlæs hjem til gården. Nedenstående foto er fra landbrugssamlingen på Kongsgården, hvor gårdejer Leif Frederiksen, Norden-skovgården, Vr. Broby, har udlånt en række landbrugsfotos til Kongsgårdens udstilling. Leif Frederiksen har haft Kongsgården i forpagtning indtil 2016 og sidder i fondens bestyrelse.

Billedet er taget fra Leifs fødehjem ved Brandsmark, som var et landbrug på 10 tdl (5,5 ha) samt 6 køer. Billedet, som er taget i 1965, viser Leifs mor Else Frederiksen, der lægger neg på vognen og en københavnerdreng ved navn Bjørn Sønderstrup. Vognen var af nyere dato og blev senere "bygget om" til vogn trukket af traktor.

Dette og flere billeder indgår i skiftende udstillinger på Kongsgården Vr. Broby.

Leif Frederiksens mors moster fotograferet på Møn i 1939.

Omkring 1900 kom så selvbinderen. Denne maskine var i stand til skære kornet over (meje), samle i neg og binde neget sammen med bånd. Carl Bernhard Jørgensen med selvbinder. Høsten sker på Nordskovsgården i 1953-1955.

Leif Frederiksens morbror Svend Hansen sidder på selvbinderen og høster på Nordskovsgården i 1956. Traktoren, der trækker selvbinderen, er måske en Fordson Major benzin 1953. Traktorføreren kendes ikke.

I begyndelsen af 1900 tallet kommer de første monstre af traktorer, dampmaskiner og diverse elmotorer, som skulle trække tærskværk, foderkværne, hakkelsemaskiner, båndsave m.m. til Danmark. Mange af disse maskiner skulle synes og holdes i orden. Navnlig skulle diverse afdækninger være i orden.

Her var den lokale smed mand for årligt at kontrollere disse maskiner. Hvis tingene ikke var i orden, kunne kontrollanten komme med et påbud - se nedenunder.

Denne maskinsynsbog som tilhører Kurt og Janni Larsen, Fuglebjerg, er venligst udlånt til brug ved denne artikel. Hver ejendom havde sin egen bog. Janni og Kurt har fået bogen fra et dødsbo. Det har ikke været muligt at afgøre, hvem denne bog har tilhørt.

Mange gange havde kontrollanten anført et nummer - her No. 22.

År og Dato for Tryk og Ekstray	Påbudte Sikkerhedsforanstaltninger	Måltid for Tilværelse
1914/15	Skal dække Hakkelsesmaskinen	30 Dage
1915/16	"Lokalsyn" med Løkke	
1916/17	Lige	
1917/18	Skal dække Hakkelsesmaskinen	30 Dage
1918/19	Lige	

Bogen er påbegyndt 10. februar 1914. Påbuddet lyder på, at gårdejereren skal dække hakkelsesmaskinen – og der er en frist på 30 dage. Disse eftersyn kan sammenlignes med nutidens Arbejdstilsyn.

Afdækning var dengang ligeså vigtig som afdækning af kraftoverføringsaksler er i dag - se nedenstående.

Traktorer fra 1915-1950

Efter 1. verdenskrig begyndte man at udvikle traktorer som kunne "trække" diverse redskaber såsom plov, harver, såmaskiner m.fl. Udviklingen foregik primært i USA. Det var nogle meget klodsede og tunge traktorer i starten kørende på ukomfortable jernhjul. På markedet var der dengang ca. 10 traktorfabrikater, som producerede klodsede redskabsflyttere. I 1917 kommer Henry Fords Fordson Major (også kaldet klodsmajor) (2).

En af landets ældste Fordson traktorer – en model F fra 1918, fotograferet ved hørdagene ved Herregården Hessel i 2012.

Fordson fra 1918 (2)

Fordson Major var reelt den første serieproducerede traktor, hvorfor den kunne sælges relativt billigt. Prisen i 1925 var omkring 3.750-4.250 kr. Den kørte på petroleum og havde en effekt på 32 Hk. Traktoren kunne trække en 2 furet 14" plov! I starten var traktoren udelukkende produceret i USA, men senere blev der bygget samlefabrikker i England.

93-årige forhenværende gårdejer Henning Knak, tidligere fra Sværdborg og Løjtofte på Lolland, hvor hans forældre havde et større slægtslandbrug, fortæller hvordan de fik ny traktor. De havde heste indtil 1946, hvor faderen købte en Fordson Major med gummihjul. De fleste traktorer havde stadig jernhjul og

det var kun de største brug, der købte traktorer. Knak kan huske, at faderen gav ca. 8.800 kr. for traktoren.

Faderen solgte 2 heste for ca. 4.000-4.500 kr. pr. stk. Hermed var traktoren betalt, og få år efter havde traktoren erstattet de fleste heste. Faderen havde altså ikke taget noget lån. I dag virker det overraskende, at man kunne købe en ny traktor for 2 heste.

Henning Knak har givet mig et foto fra 1945, der viser roetransport på Knuthenlund, der ligger i nærheden af Knaks fødehjem.

Fotograf ukendt. Personerne på den vandkølede Deutz traktor kendes ikke.

De første traktorer var uden selvstarter og lift. Traktorerne skulle startes efter besværlige procedurer og oftest med håndsving. Der var

meget skepsis indenfor langbruget over for at inddrage disse moderne ”trækheste”.

I 1950 erhvervede familien Knak deres anden Fordson Major. Denne havde selvstarter og 3 punkts lift.

De klodsede traktorer såsom Fordson blev især brugt til at trække tærskværk. Det var her, at maskintilsyn (se tidligere omtale) var berettiget. (2)

Fordson N 1938. Den står helt original og urestaureret.

Billedet kan være taget fra Andelslandsbyen ”Nyvang” ved Holbæk.

Således var udviklingen af traktorer i perioden efter 1. verdenskrig og til efter 2. verdenskrig sket med hastige skridt. Men det stod stadig klart, at det kun var større brug, der endnu havde mulighed for at anskaffe en traktor. Til

sidst i omtalen af Fordson skal det pointeres, at der var meget mekanisk bøvvl med datidens traktorer. Mekanikere var konstant ude hos landmænd for at holde disse maskiner i gang. Ejerne af traktorerne blev i nogle tilfælde uddannet som mekanikere, så de selv kunne holde dem i gang.

Mekaniseringen af dansk landbrug i perioden 1948-1965. En revolution af dansk landbrug.

Den mekaniseringsbølge, der vælter ind over dansk landbrug i 3 årtier, kan forklares ud fra nedenstående forhold:

1. Arbejdskraften flyttede fra land til by
2. Landbrugets ”opsparing”
3. Marshall-hjælpen
4. Ferguson bølgen

Siden mellemkrigsårene var landbruget blevet drænet for arbejdskraft. Arbejdskraften var gået fra landet til byerne. Landbruget kunne ikke tilbyde de samme ”fristende” forhold, som man kunne i byerne. Denne udvikling kan ses af nedenstående figur.

Den manglende ”arbejdskraft” kunne eller skulle erstattes af maskiner. Faldet i arbejdskraft må betragtes som ganske drastisk.

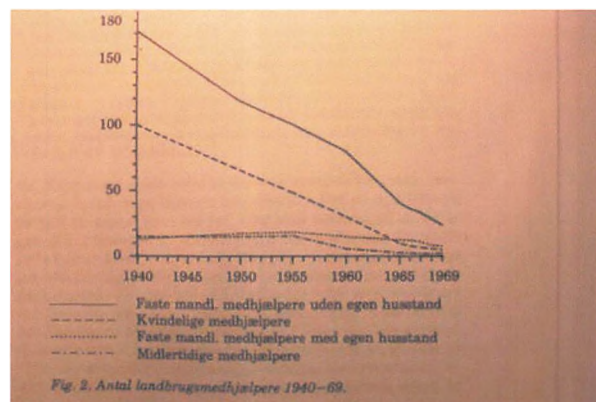

Fig. 2. Antal landbrugsmedhjælpere 1940-69.

Antal af landbrugsmedhjælpere 1940-1969 (3)

De efterfølgende teorier om landbrugets opsparing står helt og aldeles for min egen regning. Fakta var at landbruget efter 2. verdenskrig kunne producere alle de fødevarer, der var behov for, og de kunne sælges til gode priser. Måske der også blev lagt lidt til side uden for myndighederne rækkevidde. Omvendt var det under krigen svært at bruge penge, eftersom der ikke var noget at bruge pengene på. Jeg har gennem årene snakket med en række ældre landmænd om landbrugs-vilkårene under krigen. Henning Knak giver udtryk for det samme. Hans forældre ventede ikke på Marshallhjælpen. Salg af heste og egenopsparing (i modsætning til lån) var det hans forældre havde købt nye traktorer for.

Efter krigen havde USA's præsident Truman lagt navn til den doktrin, som gik ud på, at USA økonomisk skulle hjælpe hovedparten af Europa således, at man kunne sikre, at østlandene/kommunismen ikke kunne få sit greb i disse lande. Det var USA's udenrigsminister Marshall, der fik opgaven at få hjælpen ud til de lande, der ville indgå en pagt med USA.

TABEL 165. Marshallhjælpen til Danmark i tiden april 1948—juni 1950.
L'aide Marshall au Danemark dans la période d'avril 1948 à juin 1950.

Tildelt af den amerikanske Marshalladministration' distribué par l'administration américaine de l'aide Marshall	April 1948 —juin 1949		Juli kv. 1949		Okt. kv. 1949		Jan. kv. 1950		April kv. 1950		I alt
	Mil. \$	Mil. \$	Mil. \$	Mil. \$	Mil. \$	Mil. \$	Mil. \$	Mil. \$	Mil. \$		
Gave alm.	95,2	27,6	33,2	*	10,0	16,2	182,2				
Lån prø	31,0	*	*	*	*	*	31,0				
Tilsammen total ...	126,2	27,6	33,2		10,0	16,2	213,2				
Pop.værdien af indkøbsværdi Marshallværet i udsættelse af Marshallværet i udsættelse	89,6	24,7	18,6	18,9	12,6	16,4	164,4				
Udnyttede trækningsrettigheder (netto) i de andre de brugte midler (netto)	9,6	8,8	2,5	0,6	4,0	25,3					
Tilsammen total	99,2	33,5	21,1	19,5	16,6	189,9					

* Ud over de nævnte direkte tilfølgelser til Danmark har tidsrummet april 1948—juni 1949 som led i Marshallplanen bevilliget trækningsrettigheder på andre deltagende til et beløb af 21,9 mill. \$ og for året 1. juli 1949—30. juni 1950 til et beløb af 49,5 mill. \$ og afsat på den tidens side i de nævnte perioder yde trækningsrettigheder på henholdsvis 2,1 mill. \$ og 7,7 mill. \$.

Statistisk Aarbog 1950 (100 mio. dollars svarer omregnet til 2010-kr. til ca. 10 mia. kr. (4).

Marshallhjælpen gik over perioden 1948 til 1951/52 og blev fordelt på lande som vist i oversigten til højre.

Der er ikke helt overensstemmelse mellem beløbene i de 2 tabeller for, hvad der blev tildelt Danmark i årene 1948-1950. Det må skyldes, at der er anvendt forskellige opgørelsesperioder.

Men det står fast, at Danmark modtog 385 mio. dollars svarende til ca. 38 mia. kr. omregnet til 2018-kr. Et astronomisk beløb.

Land	1948/49 (mio. \$)	1949/50 (mio. \$)	1950/51 (mio. \$)	I ALT (mio. \$)
Belgien og Luxembourg	195	222	360	777
Danmark	103	87	195	385
Frankrig	1.085	691	520	2.296
Grækenland	175	156	45	366
Holland	471	302	355	1.128
Irland	88	45	0	133
Island	6	22	15	43
Italien og Trieste	594	405	205	1.204
Norge	82	90	200	372
Portugal	0	0	70	70
Schweiz	0	0	250	250
Sverige	39	48	260	347
Storbritannien	1.316	921	1.060	3.297
Tyrkiet	28	59	50	137
Tyskland	510	438	500	1.448
Østtysk	232	166	70	468
Total	4.924	3.652	4.155	12.721

Marshallhjælpen var både som gave og lån. Lånets størrelse ses af Statistisk Aarbog 1950.

Således var Marshallhjælpen et solidt økonomisk rygstød til såvel landbruget som den øvrige industri.

Der er ikke fundet sikre kilder, der viser fordelingen af midlerne mellem landbrug og industri.

Men det, der gav mekaniseringsbølgen et ordentlig puf, var udviklingen og produktionen af den ”Grå Ferguson”.

Nordireren Harry Ferguson (født 4. nov. 1884) havde store ideer om at kunne forsyne verden med rigelige og billige fødevarer (5). Han mente, at der var alt for meget fysisk arbejde i landbruget. I 1910 startede han eget værksted op. Fra i starten at producere store og tunge traktorer gik han mere og mere over til at producere en let og enkel traktor. Ferguson udviklede således hydraulisk lift, tre-punktophæng og differentialespærre. Alt som sidder på en moderne traktor den dag i dag.

Ferguson og Henry Ford arbejdede sammen i mange år ved, at Fergusons ideer blev afprøvet på amerikanske Fordson. Prototypen af den lille grå stod klar i 1933 og den legendariske Ferguson TE 20 så dagens lys i 1948. Traktor nr. 200000 løb af samlebåndet i Coventry i 1951. Senere i 1953 indgik Ferguson samarbejde med det canadiske firma Massey Harris. Som resultat heraf kom sammenslutningen i 1958 med den røde Massey Ferguson 35.

Den grå Ferguson var kendetegnet ved at være lille, let og handy. Den kunne styres af kvinder og børn. Motoren og transmissionen var også utrolig enkel og meget holdbar. Mange traktorer, der er over 60 år gamle, har

aldrig fået ordnet kobling og/eller gearkasse. Ferguson havde fra starten 28 Hk.

Den grå Ferguson var så handy og let at køre, at de fleste landbokvinder ikke tøvede med at sætte sig bag rattet.

Den grå Ferguson-traktor på Skiveegnen i Skivekommune ca. 1955

Billedet fra 1955 er taget på Skiveegnen (6)

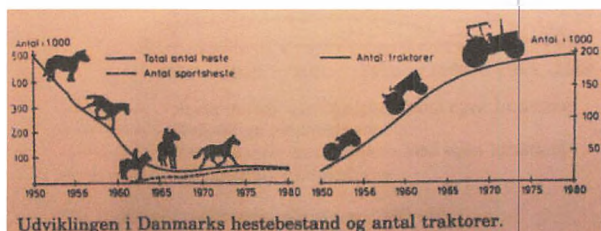
Traktoren kostede i 50'erne ca. 10.500 kr. En mellemstor bil kostede det samme, men en lidt større bil kostede 15.000 kr. (7).

Ferguson TE 20 blev udgangspunktet for mange lignende traktorer, der alle var enkle, lette og handy at håndtere.

En ting, der gjorde, at den lille grå blev den mest solgte traktor i 50'erne, var, at traktoren blev solgt som en pakkeløsning - plov og harve, som var tilpasset traktoren, kunne tilkøbes. Det medførte en opblusning af de lokale maskinfabriker Flemstofte og Kongskilde, der producerede en del disse redskaber.

Der findes et utal af bøger, som beskriver historien om Ferguson traktoren – den grå Ferguson.

Den helt utrolige udvikling i landbrugets inddragelse af traktoren i markarbejdet ses af nedenstående:

Kilde (3)

I 1944 toppede antallet af heste i Danmark med 638.000 stk. I samme år var der ca. 4-5.000 traktorer (3).

	Brug med traktor	Pct. af samtlige ejendomme	Samlet antal traktorer
1948	5985	2,9	6885
1949	11195	5,4	12580
1950	16057	7,7	17844
1951	23178	11,3	25517
1952	30118	14,8	32407
1953	39624	19,5	43316
1954	48325	24,0	51954
1955	55226	27,8	60511
1956	63130	31,7	65678
1957	71607	36,0	77620
1958	78287	39,6	85667
1959	87367	44,5	96169
1960	100093	51,0	110710
1961	113271	57,6	128400
1962	120681	62,7	136500
1963	125551	68,5	145840
1964	130976	73,9	156344
1965			161690
1966			166000
1967			171000
1968			173044
1969			174000 ⁷

I 1948 er der en traktor på 2,9 % af samtlige ejendomme. I 1960 - ca. 20 år efter findes der en traktor på hvert andet landbrug. I 1965 har tre ud af fire landbrug en traktor. Kilde (3)

Der blev fra mange sider stillet spørgsmålstegn, om de små landbrug hver skulle have sin egen traktor. Ville traktoren blive udnyttet godt nok? Var det for dyrt at eje - eller skulle man lave maskinfællesskab?

Svaret ses nedenunder.

Pct. af brugene der havde traktor:

	1950	1954	1960
0,55- 5 ha:	0,5	2,6	7,3
5-10 ha:	1,5	6,3	25,0
10-15 ha:	2,5	14,7	49,2
15-30 ha:	8,5	39,5	91,6
30-60 ha:	30,0	75,9	99,4
60-120 ha:	66,5	93,8	99,4
120 ha og derover:	89,5		100,0

Mindre ejendomme:
ha % heraf med traktor:

0,55-1	5,5
1	3,6
2	2,4
3	4,0
4	6,1
5	10,7
6	12,6
7	18,0
8	23,4
9	31,4 ¹⁴

I ovenstående tabel ses, at traktoranskaffelsen med årene har bredt sig fra de større til de mindre landbrug.

Som sagt var sagkundskaben tvivlende, om det var rentabelt for mindre brug at anskaffe sig en traktor – ja endog om det var forsvarligt.

Men det viste sig ret klart, at der blev anskaffet mange traktorer på mindre brug. Tabellen tv. viser procent mindre ejendomme, hvor der var anskaffet en traktor. Dog var det helt små husmandsbrug på under 5 ha, som ikke havde økonomi til at anskaffe en traktor.

Det var også på dette område en imponerende udvikling, der skete i 2-3 årtier.

(3)

Nedenfor ses salget af traktorer fordelt på mærker i perioden 1950 til 1956. Ferguson var totalt dominerende.

Andre og uoplyste dækker over ca. 50 traktormærker. Senere i 60'erne kom bl.a. det danske mærke Bukh som sikkert har forrykket nedenstående statistisk.

Ferguson, der senere blev Massey Ferguson, har domineret de seneste 50 års salgsstatistikker. (3).

Ferguson	45,7%
Fordson Major	17,6%
Traktorerne fra International Harvester	5,9%
Massey Harris	3,1%
Allis Chalmers	2,5%
Nuffield	2,3%
Volvo	2,0%
Andre og uoplyste	20,9%
Ialt	100,0%

Billeder og historier om traktorer og landbrugsmaskiner fra Fuglebjerg og omegn

Fuglebjerg Maskinstation

Marshallhjælpen kom også ud til mange af de danske maskinstationer. I Maskinstationen og landbrugslederen (8) er der et genoptryk af en maskinstationshistorie fra 1964, der beskriver Fuglebjerg Maskinstation v/ Boye Frausing. Artiklen fortæller ikke, hvordan Boye Frausing havde erhvervet en landjeep. En landjeep var et alternativ til en traktor. Militærjeepen blev bygget om, så den kunne bære sprøjter, trække harver m.m. Landjeepen brugte Boye Frausing til at sprøjte med. Midlerne Dinoseb (gule midler) og parathion var særdeles giftige. Boye stod i sin jeep (som på billedet) ofte kun iført tangatrusser. Boye overlevede dette i kraft af sin store kropsvægt - de giftige midler blev ophobet i kropsfedt. Familien til Boye Frausing har ikke kunne finde fotos af landjeepen - men mange mindes Boye Frausing fra nedenstående:

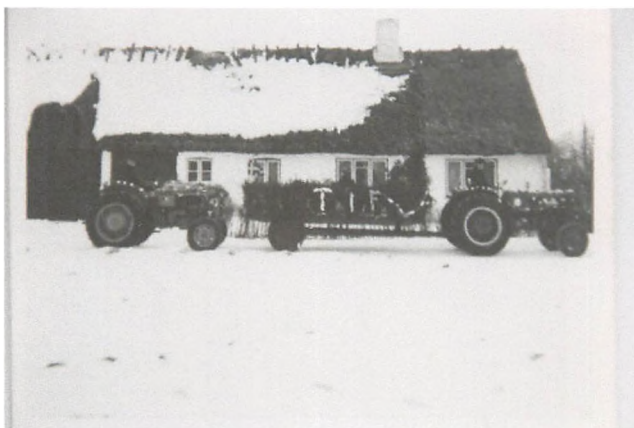

(9)

Randi og Hans Jensen, Enghavevej, Ting Jellinge

Traktorer og landbrugsvogne kunne også bruges til festoptog og indsamling af penge. Traktorer og landbrugsvogne har indgået i byfestoptogene i Fuglebjerg.

Billederne er fra fastelavn 1963, hvor Hans lægger traktor til (IH B275). Traktoren, der holder foran det gamle stuehus, er besmykket med papirblomster og skal bruges til en indsamling til Hårslev-Ting Jellinge Idrætsforening. Hans fører IH-traktoren til højre. Traktoren tv. er en Fiat 411(?).

På billedet ses Hans ved gavl. Karen og Ebba er Hans' tvillingsøstre. Kurt Hvid Madsen i midten kommer fra nabogården.

Kurt sidder og "styrer" traktoren. Billedet nederst forestiller samme traktor, men nu er vi i 1983 – 20 år senere. Det er Hans' kone Randi, der kører presser og ballevogn.

I 1983 bakker Hans roesåmaskinen ind med IH B275

Jens Peter Eriksen, Virkelystvej, Vådager

Jens Peter er en sand samler af ældre traktorer og tilhørende landbrugsredskaber. Jens Peter deler denne interesse med en række andre landmænd, smede, mekanikere m.fl. I Danmark findes der flere veterantraktorforeninger, som arrangerer shows. Her fremviser man renoverede traktorer, laver pløjekoncurrencer med veteran traktor og plov.

Selvom mange traktorer har mere end 60 år på bagen, så kan der stadig købes reservedele herhjemme eller i udlandet. Sjældne, renoverede traktorer sælges til meget store beløb.

Jens Peter siddende på Ferguson 20 E årgang 1956.

Jens Peter stående ved siden af Massey Ferguson 35. Begge er kørende, men er endnu ikke renoveret og sat i stand.

Jens Peters Massey Ferguson 135.

Jens Peters samling af mange traktormodeller primært Massey Ferguson i skala 1:32.

Jens Peter har gemt en avisartikel fra 1980. Artiklen omhandler landbrugets protest - LR 80. Syd- og sydvestsjællandsske landmænd mødte op på Rådhuspladsen i Slagelse og besatte næsten alle pladser. Lignende protestaktioner er gennemført på motorvejene ind til København, hvor målet har været Christiansborg.

Hans Sejersbøl, Agervej, Kvislemark

Billedet viser karlen Jørgen Halfdan - præstesøn fra Kvislemark. Der arbejdes på "Pilehavegård" som Hans' far Christen Sejersbøl havde købt i 1945. Traktoren er en Fordson Major årgang 1928 købt i 1946 (billedet er taget i 1951). Hans har fortalt, at når man skulle starte en Fordson Major, så skulle alle 10 fingre ligge om startsvinget – ellers brækkede man tommelfingeren. Bemærk jernhjulene.

Christen Sejersbøl på nyindkøbte Nuffield årgang 1953. Traktor med dertil hørende plov kostede 14.000 kr. Købt kontant – landmænd tjente godt i disse år.

Hans' søster Ane Lise ved siden af Hans samt 2 ferie børn. I 50'erne ser man mange reklamer og fotos med børn siddende, kørende med mindre eller større traktorer. Måske for at vise, hvor let traktoren var at køre. Ingen traktorer havde på denne tid servostyring. Det var næsten umuligt for børn at dreje rattet!

Jeep-centralen (en af landets største maskinstationer fra Skælskør - navnet stammer sikkert fra landjeepen) høster for Christen Sejersbøl i 1950. Føreren af mejetærsker - (en Massey Harris-8 fods maskine). Christen Sejersbøl tager sække fra. Hans ses inde under sin fars arme. Søsteren Ane Lise skimtes i baggrunden ved sækkeslisen.

Hans siddende hos sin far. Søsteren Ane Lise til højre for faren. Alt kornet blev skårlagt og mejetærskeren, vi ser her, har en bæltepickup. Høsten var meget regnfuld, hvorfor alt korn måtte vendes og løftes med høtyv. Christen Sejersbøl var så rasende, at han forsværgede, at han ikke skulle have mejetærsket i mange år (det blev til 15 år uden mejetærsker). I 1951 købte han et nyt Dronningborg tærskværk.

Christen Sejersbøl køber ny IH 414 i 1965 på 40 Hk og den brugte bugseret Claes 7½ fods mejetærsker. Billedet er fra 1966.

Billedet forestiller en langhalmmaskine, som er bygget sammen med en bugseret Dronningborg mejetærsker. Sejersbøl lavede langhalm helt hen til 1976. Det var en god forretning, indtil markedet blev ødelagt af tækkerør fra Ungarn.

Jørgen Ravn, Nybrogaard, Haldagermagle
Som barn tilbragte jeg alle mine sommerferier hos mine bedsteforældre. De drev dengang en mellemstor landbrugsejendom på ca. 30 ha ved Slagelse. Jorden var noget af det bedste i Danmark. Så min morfar havde råd til at købe nye traktorer. Mens min far stadig havde den grå Ferguson med en gearstang, købte morfar en helt ny rød Massey Ferguson 35. Den var lidt større og stærkere, og så havde den 2 gearstænger. Den helt nye traktor skulle jeg køre ind i en meget lille trægarage. Jeg skulle

køre den så langt ind, som jeg kunne, og så ville morfar køre den helt ind. Da jeg havde kørt den ind og vil koble ud - så havde jeg i forvirringen af de 2 gearstænger ikke fået nogen af disse i frigear, hvorfor traktoren kører frem og går halvvejs igennem trægavlen. Her stod traktoren med gavlen stående skråt op på kølerhjelm. Min morfar var hidsig af temperament - og jeg fik ganske enkelt den værste skideballe, jeg nogensinde havde fået. Her havde hans nye traktor fået ridser. Så jeg måtte tage ind til min mormor og få trøst.

Børn sås ofte på billeder og reklamer af traktorer og andre landbrugsmaskiner - noget som aldrig ville blive accepteret i dag - specielt når der ikke var førerværn på disse traktorer.

Leif Frederiksen, Nordskovgården og Kongsgården, begge V. Broby

Leif har haft Kongsgården, V. Broby, i forpagtning i mere end 30 år indtil ophør i 2016. De sidste billeder fra Leif er alle uden heste.

Leif kører i 1954 med en Massey Harris 726 pickup maskine. Det er den samme mejetærsker som der er omtalt hos Sejersbøl.

Leifs far, Erling Frederiksen og mor Else Frederiksen (der lægger læs) og en ung pige Sonja Skovbo. Foto fra 1966.

Maskinfører Frede Jensen og Ejler Larsen, Kongsgården, høster på Kongsgården med en Dronningborg 2500. Billedet er 1970.

Leif tv. med sin Ford 5000 bugseret Dronningborg og Ejler Larsen th. med sin IH. Traktoren kører stadig rundt med besøgende og turister på Kongsgården. Billedet er fra 1974.

Leif reparerer den bugserede mejetærsker, mens Helmer Johansen, Slaglille, ser på. Foto fra 1974

Leif høster hvidkløver med Per Møller.

1982 Høst af græsfrø med D 1250

Høst 1983 ved Nordskovsgården.

Leifkøber i 1987 en ny New Holland mejetærsker 12 fods. Pris 490.000 kr.

Mekaniseringen i landbruget fortsatte op gennem 70'erne og 80'erne og helt op til i dag. Strukturudviklingen i landbruget har medført at størrelsen på det enkelte landbrug bliver større og større.

Traktorerne, mejetærskere, plove og meget andet bliver større og større. Man påstår, at nu

kan det ikke blive meget større - men det gør det alligevel.

Landbrugsmaskinernes indtog har medført, at en masse hårdt fysisk arbejde er forsvundet. Men landbruget har fra et erhverv med stor fysisk nedslidning gået hen til at være Danmarks farligste arbejdsplads med alt for mange dødsfald ved omgang af de mange maskiner.

Tak, fordi jeg har måttet gå personlige fotoalbums igennem og tage fotos af udvalgte billeder.

Tak for lån af bøger og aviser m.m.

Tusind tak for de mange samtaler.

Tak for den store hjælp, man har udvist mig.

Kilder:

- (1): Avisen "Landet" Landboliv hjem og ude. Torsdag d. 22. Maj 1952 13. årgang nr. 21
 - (2): Fordson fylder 100 år- det skal fejres. Pingvinnyt.dk
 - (3): Traktordriftens gennembrud i Danmark 1945-65. Jens Skriver Bol og By 1985:1
 - (4): Statistisk Aarbog 1950
 - (5): Ferguson Museet
 - (6): Skiveegnen 1946-1955 - Jubilæumsskrift fra lokal bank/sparekasse
 - (7): 10 sjove reklamer fra 1950'erne – Landbrugsavisen
 - (8): Maskinstationen og Landbrugslederen Jan. 2017 56. årg. Nr. 1
 - (9): Landbrugets mekanisering. Prof. H. Rosenstand Schacht. Skandinavisk bogforlag 1947
- Personlige interviews.

Brugsforeningerne i Fuglebjergs omegn.

af Carsten Egø Nielsen

Indledning.

I 2016 var det 150 år siden brugsbevægelsen opstod i Danmark. I hvert fald blev den første levedygtige brugsforening i Danmark etableret i 1866. Det var i Thisted, hvor pastor Hans Christian Sonne oprettede Thisted Kjøbstads Arbejderforening, hvis formål blandt andet var at foretage "et fordelagtigere Indkjøb af Livsformødenheder".

Figur 1: Provst Hans Christian Sonne (1817-1880). Foto fra 1874. (Det Kongelige Bibliotek).

Sonne havde som formand for Thistedes fattigkommission konstateret, at mange i samfundets underklasse (husmænd, daglejere, småhåndværkere og arbejdsmænd) havde et barskt liv, ofte på sultegrænsen. Konsekvenserne af 1700-tallets jordbrugsreformer var blandt andet, at mange af de tidligere fællesskaber ikke længere eksisterede. En del havde i forbindelse med reformerne fået større frihed og bedre forhold, men mange var også nu blevet afhængige af at sælge deres arbejdskraft på et ureguleret arbejdsmarked. Det offentlige sociale sikkerhedsnet var på denne tid begrænset, og Sonne mente, at flertallet i underklassen kunne lære at klare sig selv. Et af midlerne til at nå dette mål var at etablere en brugsforening med fælles indkøb af større mængder og dermed billigere priser på varerne. Herved ville en mindre del af folks indtægter skulle bruges til indkøb af de mest basale fødevarer.

Brugsforeningerne i Fuglebjergs omegn.

De ligger der overalt. Når man kører gennem det danske landskab, er der flere let genkendelige ældre bygninger. Næppe mange er i tvivl,

når man kører forbi et tidligere mejeri. Lidt sværere kan det være at genkende tidligere brugsforeninger, idet mange er ombygget til andet formål, hvor eksempelvis de tidligere store markante udstillingsvinduer er udskiftet. Også i Fuglebjergs omegn ligger de tidligere brugsforeninger, der for en dels vedkommende stadig er mere eller mindre let genkendelige.

Ud fra det bevarede arkivmateriale i Fuglebjerg Lokalarkiv, har der været følgende brugsforeninger i Fuglebjerg-området:

- Arløse By og Omegns Forbrugsforening (senere kaldet Arløse Brugsforening)
- Kvislemark Brugsforening
- Haldagerlille Sogns og Omegns Forbrugsforening (senere kaldet Haldagerlille Brugsforening)
- Sneslev Brugsforening
- Flemstofte Brugsforening
- Skafterup Brugsforening
- Haldagerlille Sogns og Omegns Forbrugsforening (senere kaldet Haldagerlille Brugsforening)
- Hårslev Brugsforening
- Rejnstrup Brugsforening
- Brugsforeningen Virkelyst i Bendslev
- Brugsen på Lundevej 13 i Fuglebjerg

Vor viden i dag om de enkelte brugsforeninger er meget forskellig, afhængig af hvad der er bevaret af arkivmateriale m.v. fra de enkelte foreninger. Fra nogle af de nævnte brugsforeninger er der bevaret en hel del materiale, mens der for andre kun er bevaret noget mindre. Ligeledes er indholdet i de bevarede arkivalier vidt forskelligt. Der er bevaret en del kassebøger, som meget detaljeret viser de daglige ind- og udbetalinger. Set med en historikers øjne har det større værdi, hvis bestyrelsens forhandlingsprotokoller er bevaret. Det er her, man får viden om de store linjer i foreningens historie, specielt hvis der også er bevaret referater fra generalforsamlingerne. Desværre er der ikke for alle foreningers vedkommende bevaret dette vigtige materiale, hvorfor den efterfølgende beskrivelse af de enkelte brugsforeninger er noget "ujævn", hvor nogle af foreningerne er mulige at beskrive ret fyldestgørende, mens andre er noget mere sporadisk beskrevet. Der bliver i artiklen således tale om "spredte træk" af de enkelte foreningers historie. Skulle nogle af læserne ligge inde med materiale (arkivalier, fotos) fra de omtalte brugsforeninger, vil det være hensigtsmæssigt at aflevere det til arkivet i Fuglebjerg. Det er før set, at der eksempelvis ligger materiale på lofter eller lignende steder hos efterkommere af tidligere bestyrelsesformænd

og/eller brugsuddelere. Med det bevarede arkivmateriale er det imidlertid muligt tilsammen at give et indtryk af brugsbevægelsens historie i Fuglebjergområdet. Mange ting er i stort omfang identiske fra brugsforening til brugsforening, hvorfor det overordnet set ikke er så afgørende fra hvilken forening, emnerne er beskrevet. Eksempelvis ser kontrakterne med uddelerne ud til at tage udgangspunkt i en standardkontrakt, og det samme gælder vedtægterne. Derfor er forsøgt ikke for ofte at gentage de samme ting fra brugsforening til brugsforening, men helt undgå kan det ikke.

Det er redaktions håb, at årsskriftet for 2019 vil indeholde en artikel om den nuværende brugsforening på Byagervej, der begyndte sin virksomhed i 1968 blandt andet ved sammenlægninger af nogle af de her beskrevne brugsforeninger.

Arløse By og Omegns Forbrugsforening. (nu Hindholmvej 10)

Brugsen i Arløse blev etableret i løbet af 1889. Der er bevaret et sæt vedtægter, der desværre ikke er dateret. Vedtægterne indledes med, at foreningens bestyrelse skal erhverve et hus i Arløse, hvorfra forretningen skal drives. Formålet med foreningen er:

Figur 2: Postkort fra Arløse. Udateret. Brugsen er den lange bygning midt i billedet til venstre.

"...ved Kjøb i større Partier at skaffe Medlemmerne saa billige og gode Livsfornödenheder som muligt".

Allerede i maj 1889 har foreningen søgt en uddeler, eller "udsalgsbestyrer", som titlen er i annoncen. Der er ikke i annoncen angivet mere præcist, hvilke kvalifikationer vedkommende forventes at have, blot skal vedkommende kunne stille økonomisk sikkerhed efter overenskomst.

I det år, hvor Arløse Brugsforening blev stiftet, var der allerede etableret 578 brugsforeninger i Danmark, heraf de 565 på landet.

En Udsalgsbestyrer

Arløse Forbrugsforening

søges til 15de Juli d. A. Eftthavende bedes indgive Androgende til Foreningens Bestyrelse, adresseret til undertegnede Formand, inden 28de Maj. Bedkommende man stille Sifferhed efter Overenskomst.

Arløse, den 15de Maj 1889.

B. B. B.

Lars Nielsen,
Gårdejer.

Figur 3: Annonce i Sorø Amtstidende 18. maj 1889.

10. oktober 1890 har bestyrelsen for 400 kroner købt en parcel i Arløse, nemlig matrikel 7e, som er udstykket fra matrikel 7a, der ejes af gårdejer Lars Nielsen. Hvorvidt sælgeren af parcellen er den samme Lars Nielsen, som står som formand i annoncen i figur 3, er ikke helt tydeligt, men meget tyder på at det er tilfældet. I det skøde, der blev udarbejdet i forbindelse med handelen, er brugsforeningens bestyrelsesmedlemmer nævnt, og de er:

- Gårdejer Lars Jensen, Arløse
- Træskomand Jacob Jacobsen, Arløse
- Boelsmand Lars Jensen, Arløse Skov
- Murer Anders Hansen, Arløse Skov
- Gårdejer Hans Madsen, Arløsetorp
- Gårdejer Christen Larsen, Arløsetorp

Lars Nielsen står ikke nævnt her, da han er formand, og det er bestyrelsesmedlemmerne, der nævnes. På en obligation på 5.000 kroner fra den 1. december 1889 til den Sjællandske Bondestands Sparekasse, er Lars Nielsen nævnt som medlem af bestyrelsen, ligesom de seks ovennævnte.

I øvrigt er det interessant at se bestyrelsesmedlemmernes erhverv. Brugsbevægelsen blev i 1800-tallet tæt knyttet til andelsbevægelsen på landet, men efter år 1900 vandt brugsbevægelsen også indpas i byerne, og blev her tæt knyttet til arbejderbevægelsen. Så de historisk traditionelle modsætninger i samfundet mellem land- og bybefolkningen har brugsbevægelsen over tid evnet at bygge bro over. Men som det fremgår af bestyrelsesmedlemmerne erhverv i Arløse, er det endnu på denne tid mest personer med tilknytning til landbruget, der er dominerende.

Hvad den ansatte uddeler har beskæftiget sig med fra ansættelsen i sommeren 1889 og frem til parcellen blev købt i efteråret 1890 er uvist. I 1937 købte Brugsforeningen yderligere et par stykker jord fra naboejendommene. Det ene stykke blev købt af gårdejer Carl Nielsen

Figur 4: Postkort af Arløse Brugsforening. Udateret, men formentlig omkring år 1900. I den ene ende til venstre af det lange hus var butikken, mens der var samlingsaal i den anden ende.

og det andet af gårdejer Carl Jensen. Sidstnævnte betingede sig adgang til Brugsen fra sin ejendom gennem en låge. Denne ret skulle også gælde hans søn. Købsprisen var i alt 950 kroner. Bestyrelsesformand på dette tidspunkt var gårdejer Frimodt Jensen, der ser ud til at have været i bestyrelsen i rigtig mange år, herunder også som formand.

Det var nemlig også ham, der i 1953 skrev under på en kontrakt med uddeler Bent Olsen, der ansattes 20. juli samme år. Denne kontrakt fastlagde meget nøje uddelerens arbejde og ansvar. Hans vederlag var afhængig af omsætningen. Var omsætningen under 200.000 kroner årligt var lønnen 7% af de første 100.000

kroner og 4% af den resterende omsætning op til 200.000 kroner. Omsætning over 200.000 kroner aflønnes med 5½%. Da uddeleren skulle bære svind og tab, fik han yderligere 1,25 % af omsætningen. Endvidere havde uddeleren fri bolig, ligesom elektricitet og varme blev betalt af brugsforeningen. Uddeleren skulle stille en garanti på 10.000 kroner.

Figur 5: Arløse Brugsforening i 1950. Til højre bag den hvide plet, der formentlig er en del af flyet, skimtes Arløse Skole, hvor sportspladsen ses bagved (Foto: Det Kongelige Bibliotek).

Brugsens vedtægter fra 1965 åbnede op for muligheden af en sammenslutning med andre brugsforeninger. Måske har man på det tidspunkt haft en fornemmelse af, at Arløse

Brugsforening på sigt ikke kunne overleve som selvstændig forening. Der er bevaret et regnskab for 1966, og her var årets overskud på 7.838 kroner ud af en omsætning på 542.114 kroner. Brugsen var på et tidspunkt også begyndt at sælge grovvarer, og dette salg udgjorde 238.886 kroner af omsætningen (ca. 44 %). Efter generalforsamlingen i 1966 var medlemmerne "med damer" indbudt til gratis kaffebord og dans på Sandved Hotel.

Muligheden for en sammenslutning blev udnyttet i 1970, hvor Arløse Brugsforening oplyste sine medlemmer om, at Brugsen fra 1. oktober 1970 var lagt sammen med Brugsen for Fuglebjerg og Omegn. Medlemmerne blev opfordret til tage godt imod sammenslutningen, selv om "det er med vemod, at mange medlemmer ser butikken i Arløse lukke". Formand Kristian Johansen sluttede brevet til medlemmerne: "Vi appellerer til Dem om stadig at stå sammen om vores brugs – fællesskab gør stærk".

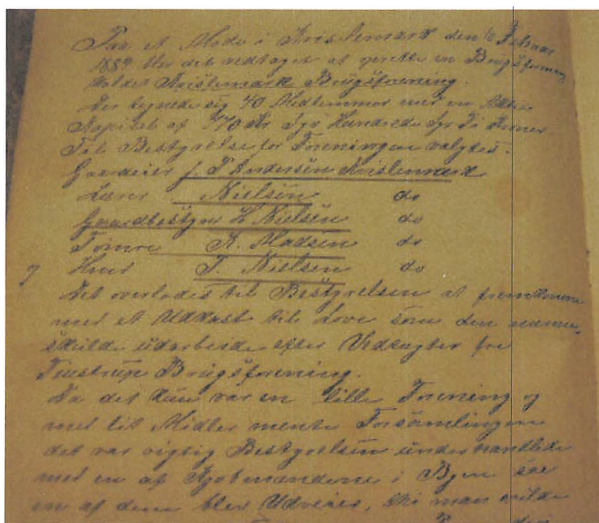
Brugsens ejendom blev efterfølgende solgt for 80.000 kroner. Den var forsikret for 240.000 kroner i alt og bestod af beboelsesbygning, butik og bagbutik, forsamlingsal, garage samt lagerrum.

Figur 6: Arløse Brugsforening 1970 kort tid før lukningen (Foto: Fuglebjerg Lokalarkiv).

Kvislemark Brugsforening (nu Kvislemarksvej 27)

Kvislemark Brugsforening blev stiftet på en generalforsamling 10. februar 1889, altså samme år som Arløse Brugsforening. Vores viden om Kvislemark Brugsforening er ret omfattende, idet eksempelvis bestyrelsens forhandlingsprotokol er bevaret for de første 50 år, og det samme gælder referater fra generalforsamlingerne. Kvislemark Brugsforening vil derfor blive brugt som et uddybende eksempel på, hvordan foreningen blev stiftet.

Figur 7: Begyndelsen af referatet fra den stiftende generalforsamling 10. februar 1889 i Kvislemark Brugsforening. (Protokol i Fuglebjerg Lokalarkiv).

Ved stiftelsen meldte 40 medlemmer sig ind med en aktiekapital på i alt 770 kroner.

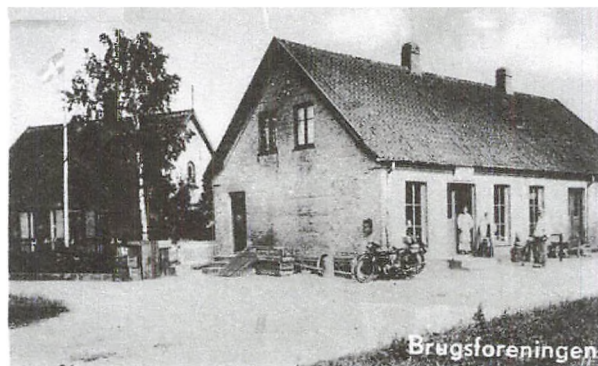
Bestyrelsen kom til at bestå af:

- Gårdejer J.P. Andersen
- Lærer Nielsen (intet fornavn angivet!)
- Gårdbestyrer H. Nielsen
- Tømrer Karl Madsen
- Husmand Peder Nielsen

Alle har adresse i Kvislemark, og som i Arløse repræsenterer bestyrelsens medlemmer

flere forskellige erhverv, men primært med tilknytning til landbruget.

Bestyrelsen skulle efter generalforsamlingen arbejde videre med vedtægterne for foreningen med udgangspunkt i vedtægterne fra Tystrup Brugsforening. Da man erkendte at være en lille forening, skulle der indledes forhandlinger med en af byens daværende købmænd.

Figur 8: Brugsen i Kvislemark. Udateret. Brugsen overtog ejendommen fra købmand F. Hansen, der blev brugsens første uddeler. (udsnit af postkort).

Formålet var, at hvis en af disse købmænd ville være uddeler, slap man for at investere i nybyggeri af et hus eller lejlighed!

På det første bestyrelsesmøde allerede den 11. februar 1889, blev gårdejer J.P. Andersen valgt til formand, mens lærer Nielsen blev

regnskabsfører. Det viste sig, at det ikke var nemt at blive enige om, hvilken af byens købmænd, man skulle tilbyde stillingen som uddeler. Bestyrelsen var ikke indbyrdes enige, hvorfor man besluttede at forelægge spørgsmålet for den kommende generalforsamling, der desuden skulle vedtage foreningens vedtægter.

Generalforsamlingen besluttede enstemmigt, at der skulle forhandles med købmand F. Hansen, alene af den grund, at den anden købmand, H. Christensen, ikke havde fremsendt tilbud eller var mødt op.

Endnu et spørgsmål kom til diskussion, nemlig om forretningen skulle have åbent på søndage eftermiddage. Formanden ønskede dette spørgsmål til afstemning på generalforsamlingen, men beslutningen her blev, at spørgsmålet kunne besluttes alene af bestyrelsen. I bestyrelsen endte en afstemning 2-2, hvor formanden ikke havde afgivet stemme. Da man på samme møde forhandlede om stillingen som uddeler med købmand F. Hansen, oplyste han, at han ikke ville være uddeler, hvis der skulle være åbent søndage eftermiddage. På det efterfølgende bestyrelsesmøde kom spørgsmålet igen til afstemning, og her blev formandens stemme afgørende. Så resultatet

blev, at der ikke skulle holdes åbent søndage eftermiddage. Derefter blev man enig med købmand F. Hansen om, at han overdrog sin butik, pakhus, diske, vægte og lodder til brugsforeningen mod, at han blev uddeler og fik 5 % af omsætningen i løn. Uddeleren skulle som i Arløse tage svindet i butikken, men som kompensation herfor betalte Brugsforeningen indpakningspapiret! Foreningen skulle også søge bevilling til handel med brændevin, ligesom der skulle forhandles med Tornemark Store Mølle om levering af brød til butikken. Endelig skulle der søges om et lån på 1.000 kroner i Bondestandens Sparekasse.

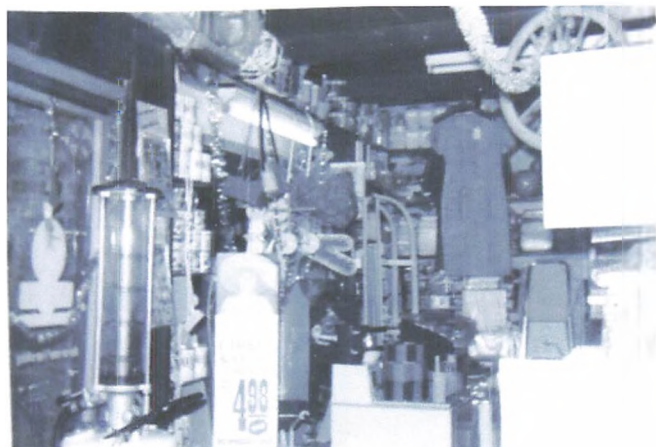
Men sagen omkring søndagsåbent var ikke slut endnu. Til det efterfølgende bestyrelsesmøde var der indkommet en skrivelse, hvor 15 medlemmer ønskede en ekstraordinær generalforsamling for at få beslutningen ændret omkring søndagslukningen. Bestyrelsen afviste ønsket, specielt fordi ikke alle de 15 underskrivere endnu havde betalt deres indskud i foreningen og derfor ikke kunne betragtes som medlemmer.

Efterfølgende tog formanden og hans bror, der var handelskyndig, samt et bestyrelsesmedlem mere til København for at foretage

indkøb til foreningen. Efter de bestilte varers ankomst var det bestyrelsesmedlemmerne selv, der pakkede varerne ud og satte priser på. Herefter var man klar til at begynde handlen den 11. april 1889.

Efter denne lidt turbulente start kom Kvislemark Brugsforening ind i en mere normal driftssituation med halvårlige generalforsamlinger. Dog blev den første generalforsamling efter butikkens opstart udsat. Den skulle ifølge vedtægterne afholdes primo august, men bestyrelsen udsatte den til ultimo august, da den ellers ville ligge midt i den travleste høsttid. Generelt må der have været noget debat og kritik på generalforsamlingen, som ikke er refereret, men det er refereret, at formanden udtalte, ”at det vel var umuligt at gøre alle tilpas”. Dividenden blev i øvrigt fastsat til 5%.

Da først Brugsforeningen var kommet over etableringsfasen, kan det konstateres, at bestyrelsesmøderne formentlig for de flestes vedkommende har været uden den store dramatik. I rigtig mange møder, eksempelvis i 1930'erne, står der blot, at bestyrelsen holdt møde, og formanden gav oplysninger om foreningens pengeforhold.

Figur 9: Butikken i Kvislemark Brugsforening. Umiddelbart virker det lidt "rodet", men det afspejler meget godt, at brugerne ofte var noget af en "blandet landhandel". Brugsen nåede ikke at indføre selvbetjening inden lukningen. Billedet er formentlig taget efter lukketid, idet standen til olieblandet knallertbenzin er kørt indenfor. Den stod normalt udenfor ved gavlen ved siden af benzinstanderen til bilerne. Udover benzin handlede brugsen også med kul og foderstoffer. Billedet er udateret. (Foto ventligst stillet til rådighed af Gitte Beyer).

En variant var, når bestyrelsen besluttede, hvornår der skulle holdes status. Denne dag holdt forretningen nemlig lukket. Bestyrelsen behandlede også sager om butikkens vedligeholdelse, mens eksempelvis beslutning om ny uddeler blev forelagt generalforsamlingerne. I Kvislemark Brugsforening blev der arrangeret

udflugter for medlemmerne, i 1937 eksempelvis til København.

Generalforsamlingerne behandlede regnskaberne, der normalt blev godkendte uden bemærkninger. Den valgte revision var yderst grundig og måske lidt nidkær. Til regnskabet for 1929 har revisionen eksempelvis bemærket: *"Ovenstående Regnskab er gennemgaaet og fundet følgende at bemærke. Der er indbetalt 9 øre for meget for Hjemkørsel af Varer som bliver at føre til Indtægt paa næste Regnskab"*.

Desuden valgte generalforsamlingerne naturligvis også bestyrelsesmedlemmerne.

I 1937 skete der et uddelerskifte, idet Henry Lohmann Hansen tiltrådte den 1. november. Hans søn, Knud Lohmann, har skrevet lidt erindringer, og disse giver et glimrende indtryk af, hvordan livet har været i en brugsforening på landet i 1930'erne og 1940'erne: *"I brugsen handlede vi med alt. Vi fik varer hjem en gang om ugen. Det var vognmand Johs. Petersen fra Ting Jellinge, der hver onsdag kørte til lageret i Slagelse og hentede varerne til os. Brugsen åbnede kl. 7 om morgenen og lukkede igen kl. 17.30 undtagen fredag, hvor der var åbent til kl. 20.00 og lørdag, hvor der*

blev lukket kl. 14.00. Det første, der var at lave om vinteren, var at tænde op i kakkelovnen, så butikken kunne få en behagelig temperatur. Når vi fik varer, var det i 50 eller 100 kilos sække med sukker, mel og gryn. Lærlingen skulle derefter veje en del af i ½, 1 eller 2 kilo poser, så der hele tiden var noget at tage af, resten kom så i skuffer. Kaffen kom hjem i hele bøtter, der så blev malet, efterhånden som kunderne købte det enten i fjerdingens pund eller halvt pund plus en "Richs" eller "Danmarks", der var derfor altid en dejlig duft af nymalet kaffe i hele butikken. Saltede sild kom hjem i tønder. I butikken var der et skab til tobaksvarer. I skabet var der en stor elpære til at holde tobakken tør. Brugsen solgte også korn, foderstoffer og brændsel, ligesom der blev solgt tjære fra tønder. Brugsen havde benzintank og petroleumstank samt sprit i tønder, så kunderne kunne få lige det antal liter, de ønskede. Der var ligeledes en livlig handel med tøj, undertøj, sygarn, strikkegarn, gardiner og anden manufaktur. Efter besættelsen var brugsen også samlecentral for strømper til opmaskning. Brugsen var ligeledes samlecentral for æbler til mosteriet i Næstved og æg til Dansk Andels Ægekспорт. Brugsen var også hele byens telefonkiosk, da de fleste ikke selv havde telefon. Hver mandag

blev lærlingen sendt ud for at hente brugsbøger med bestillinger hos kunderne mod Arløse, Sandved og Tornemark, og hver tirsdag mod Hyllinge. Når man kom hjem med brugsbøgerne, skulle varerne findes frem og pakkes i kasser. Hver onsdag kom Aksel Jensen så med hest og vogn og kørte varerne ud til kunderne. Skulle varerne pakkes ind, havde vi 3 ruller papir på et stativ i forskellig bredde. Min far havde købt en vaskemaskine til udlejning, og han havde også købt en cykelanløber til, så man kunne cykle rundt med den. Det blev nogle seje ture, for det var en cykel uden gear, og der var jo ikke asfalteret alle vegne. Min far stoppede i 1962 med at være brugsuddeler, efter 25 år”.

Brugsen i Kvislemark lukkede den 25. august 1971. Da boet var gjort op af den sidste formand Gustav Nielsen, var der 140.000 kroner til deling blandt 75 medlemmer. Alle fik ikke lige meget, idet udgangspunktet var medlemmernes dividendeberettigede køb de sidste 5 år. Det største udbetalte beløb var på ca. 4.000 kroner. Gitte Beyer, der er datter af det sidste uddelerpar, har oplyst, at en af årsagerne til brugsens lukning var, at der var mange, der købte ”på bog” og efterfølgende var lang tid om at betale, eller slet ikke betalte. Det var svært for hendes far at ”sige nej” i et lille

samfund, hvor alle kendte alle. Der var også tid til en øl/sodavand i brugsens baglokale. Gitte erindrer også, at bestyrelsesmøderne blev holdt hjemme hos dem, mens generalforsamlingerne blev holdt i forsamlingshuset. I øvrigt er hun glad for sin opvækst i Kvislemark, og oplevede ikke, at der var problemer med at være brugsuddelerens datter. Hun kunne sagtens have kammerater, hvis forældre foretrak at handle hos byens købmand i stedet for i Brugsen.

Figur 10: Den tidligere brugsforening i Kvislemark juli 2005 (fra hjemmesiden www.kvislemark.dk).

Skafterup Brugsforening (nu Skafterupvej 8, Sandved)

Skafterup Brugsforening eksisterede kun i cirka 57 år, nemlig fra 1920 til slutningen af 1977. I forhold til de øvrige brugsforeninger i

området begyndte foreningen altså sent, idet de øvrige næsten alle er stiftet i sidste halvdel af 1800-tallet. I 1920 var der over 1.800 brugsforeninger i Danmark, heraf de 1.731 på landet.

I Skafterup blev der holdt et indledende møde i forsamlingshuset "Enigheden" i begyndelsen af august 1920. Anledningen til mødet var, at købmandsbutikken i Skafterup var til salg. Mødedeltagerne besluttede at byde 7.000 kroner for butikken og samtidig ændre dens status til en brugsforening. 58 personer tegnede sig som medlemmer, og den 11. august 1920 blev der stiftet en brugsforening med Niels Jørgensen som formand. Det viste sig efterfølgende, at der blev forlangt 14.000 kroner, og ikke 7.000 kroner for købmandsbutikken, hvorfor bestyrelsen besluttede i stedet at købe et stykke jord og selv opføre en bygning til Brugsforeningen. Efter nogle komplikationer endte det med, at Brugsforeningen købte en gård, og fik den ombygget til brugsforening. Sagen gav splittelse i bestyrelsen, og et bestyrelsesmedlem valgte at trække sig. Ombygningen var færdig, så butikken kunne åbne efter en indvielsesfest den 12. december 1920 med kaffe og kager til medlemmerne. Inden da var der også blevet ansat en uddeler, nemlig Hans Petersen.

Figur 11: Skafterup Brugsforening mellem 1936 og 1938. Den oprindelige brug blev revet ned, og denne bygning opført i 1933-34. I en sang i forbindelse med indvielsen omtales de "trende skorstene". Lige midt i billedet ved træet uden blade ses Brugens benzinstander. (Foto: Det Kongelige Bibliotek).

Foreningen arrangerede som de fleste andre brugsforeninger også udflugter på medlemmernes opfordring. I 1930 gik turen eksempelvis til Møns Klint, og det kostede syv kroner pr. deltager. Samme år blev der udbetalt 10 % i dividende til medlemmerne, og der blev også afholdt et arrangement i anledning af foreningens 10 års jubilæum. Her var der foredrag samt fremvisning af Fællesforeningen af Danske Brugsforeningers (F.D.B.) nye film om tobak. Ligeledes var der fælles kaffebord. Så man må konstatere, at Brugsforeningen i Skafterup bidrog med andet til fælles-

skabet i landsbyen end blot en indkøbsmulighed, noget der som omtalt i øvrigt også var tilfældet i andre af områdets brugsforeninger.

Men det fortsatte ikke med at gå godt med en stor udbetaling af dividende til medlemmerne. Fra 1975 gik det for alvor dårligt. På generalforsamlingen i februar 1976 blev det oplyst, at omsætningen var faldet med 14 % året før, og at der havde været et underskud på næsten 80.000 kroner. Året før havde der også været underskud på omkring 86.000 kroner, hvorfor man besluttede at optage et lån på 130.000 kroner. Der var blevet ansat en ny uddeler, som man afskedigede igen efter få måneder, da der var opstået et svind på hele 35.000 kroner. Med baggrund i den alvorlige økonomiske situation tog bestyrelsen flere større eller mindre initiativer. Eksempelvis ville formanden ikke have løn i 1976, ligesom der heller ikke blev udbetalt dividende. Ligeledes reducerede man i antallet af julekalendere, ligesom man forsøgte at udleje to værelser i foreningens bygning. Endvidere skulle den nye uddeler forsøge at få et større skyldigt beløb hjem fra en enkelt grovvarekunde, ligesom man ville forsøge at tiltrække flere kunder ved skiltning ude ved vejen foran Brugsen. Den negative spiral fortsatte imidlertid samtidig

med, at man måtte opgive at få et tilgodehavende hjem fra den uddeler, der blev afskediget.

Figur 12: Skafterup Brugsforening 1956. (Foto: Det Kongelige Bibliotek).

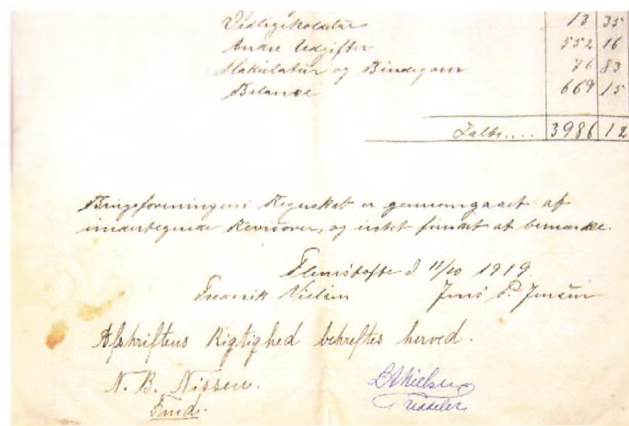
Allerede i september 1976 sagde den nye uddeler op, og bestyrelsen foreslog nu, at man indledte forhandlinger med Danmarks Brugsforeninger om overtagelse af butikken. Forslaget blev forkastet på en ekstraordinær generalforsamling i november. Her stemte 10 ”ja” til bestyrelsens forslag, mens 13 stemte ”nej”.

Da underskuddene fortsatte med at vokse, så bestyrelsen ingen anden mulighed end at forslå at opløse foreningen. Dette forslag blev drøftet på endnu en ekstraordinær generalforsamling den 8. december 1976. Her oplyste bestyrelsen også, at den gik af, hvis ikke der var flertal for opløsningen af foreningen. Det blev ikke aktuelt med afgang, da 23 stemte for en opløsning og kun 2 stemte imod. Herefter blev der nedsat et likvidationsudvalg, der organiserede udsalg af varelageret.

8. januar 1977 holdt likvidationsudvalget møde i brugsens lokaler, og konstaterede, at der efter udsalget ikke var mere tilbage af varelageret af værdi, så "der blev ryddet op og fejlet gulv". Ugen efter blev foreningens bygning solgt for 300.000 kroner til en lokal person. Inden den endelige opgørelse, ekskluderede man nogle medlemmer, som man mente havde modarbejdet eller misligholdt deres forpligtelser over for foreningen. Så der var drama til et sidste. Da den endelige opgørelse var udarbejdet i december 1977, var der cirka 59.250 kroner til deling blandt de tilbageværende medlemmer.

Flemstofte Brugsforening

Flemstofte Brugsforening er en forening, som ikke har efterladt sig mange spor i form af arkivalier. I Trap Danmarks fjerde udgave fra 1921, er der ikke nævnt nogen brugsforening i Flemstofte. I en søgning i digitaliserede gamle lokale aviser frem til og med 1918, er der heller ikke spor af en brugsforening i Flemstofte.

Figur 13: Underskrifterne på afskriften af Flemstofte Brugsforenings status 1919 (Foto: Carsten Egø Nielsen).

I arkivet i Fuglebjerg findes imidlertid en afskrift af en status fra halvåret 1. maj til 30. september 1919 fra Flemstofte Brugsforening. Afskriften er bekræftet af "formand N.B. Nissen" og "uddeler L.A. Nielsen". Revisorerne er Frederik Nielsen og Jens P. Jensen.

Med oplysningen om formandens og uddele-rens navne er der ingen tvivl om, at der i virkeligheden er tale om ”Brugsforeningen Virkelyst”, som lidt fejlagtigt er blevet kaldt ”Flemstofte Brugsforening”.

Sneslev By og Omegns Forbrugsforening (nu Fuglebjergvej 13)

Ud fra de bevarede arkivalier blev Sneslev Brugsforening formentlig oprettet i 1889. Der er desværre ikke bevaret forhandlingsprotokoller fra tidligere end 1909.

Brugsforeningen købte i maj 1889 møller og gårdejer Anders Hansens ejendom i Sneslev By. Ejendommen omtales som ”*arvefæste-ejendom*”. Købesummen var 2.650 kroner. Men måske var foreningen oprettet lidt tid før købet af ejendommen. I juni 1888 gav politimesteren i Næstved Købstad nemlig tilladelse til at foreningen kunne ”*forsyne Foreningens medlemmer med Brændevin*” i foreningens udsalg i Sneslev. Denne tilladelse blev fornyet helt frem til 1956, hvor den så var gældende til udgangen af 1963.

I 1929 købte Brugsforeningen en ubeboet grund af smedemester Niels Larsen. Købet betød formentlig, at man opførte den bygning, der er afbildet på figur 12. Ifølge tilgængelige

ejendomsoplysninger er bygningen opført i 1935.

Figur 12: Sneslev Brugsforening 1959. Til højre for butikken ses varehuset med rampe til aflæsning. Ligeledes ses brugsens benzinstander lige op ad pakhuset. (Foto: Det Kongelige Bibliotek)

Sneslev Brugsforenings vanskeligheder den sidste tid inden lukningen i begyndelsen af 1978 er meget detaljeret beskrevet i forhandlingsprotokollen. På bestyrelsesmødet i januar 1977 konstaterede man ”*at det ikke ser så godt ud på nuværende tidspunkt*”. Et af problemerne var, at foreningens varevogn, der blev brugt til udkørsel af varer, var slidt op, og nummerpladerne afleveret. Denne situation betød, at man senere besluttede at optage en

kassekredit på 20.000 kroner til køb af en anden varevogn, som blev en Fiat 128. Få måneder efter besluttede man at sælge den nyindkøbte varevogn igen og samtidig holde op med varekørsel, da det var en underskudsforretning. På generalforsamlingen i juni 1977, oplyste formanden Bernhard Hansen, at det havde været et vanskeligt år. Eksempelvis havde der været ikke mindre end 4 uddelere. Først var uddeler Rasmussen rejst efter næsten 40 år i jobbet, derefter kom der en uddeler, der kun var der i 3 måneder, da han ikke magtede opgaven. Herefter kom der en vikar i 2 måneder, indtil der igen tiltrådte en ny. På generalforsamlingen blev der valgt ikke mindre end 4 nye bestyrelsesmedlemmer. Den nye bestyrelse startede med at behandle en alvorlig henstilling fra FDB om at få en bedre rentabilitet samt få bragt balance i de alt for store udgifter, som foreningen slet ikke kunne klare.

Sneslev Brugsforening for 2. kvartal 1934

Sneslev Brugsforening for 2. kvartal 1934		Køb		Salg	
4/6	af	275	30	12000	
6/6	af	375	30	4000	
15/6	af	375	30	2000	
20/6	af	375	30	1500	
30/6	af	375	30	1500	
7/6	af	375	30	1500	
12/6	af	375	30	1500	
15/6	af	375	30	1500	
20/6	af	375	30	1500	
25/6	af	375	30	1500	
30/6	af	375	30	1500	
1/7	af	375	30	1500	
5/7	af	375	30	1500	
10/7	af	375	30	1500	
15/7	af	375	30	1500	
20/7	af	375	30	1500	
25/7	af	375	30	1500	
30/7	af	375	30	1500	
31/7	af	375	30	1500	
1/8	af	375	30	1500	
5/8	af	375	30	1500	
10/8	af	375	30	1500	
15/8	af	375	30	1500	
20/8	af	375	30	1500	
25/8	af	375	30	1500	
30/8	af	375	30	1500	
31/8	af	375	30	1500	
1/9	af	375	30	1500	
5/9	af	375	30	1500	
10/9	af	375	30	1500	
15/9	af	375	30	1500	
20/9	af	375	30	1500	
25/9	af	375	30	1500	
30/9	af	375	30	1500	
31/9	af	375	30	1500	
1/10	af	375	30	1500	
5/10	af	375	30	1500	
10/10	af	375	30	1500	
15/10	af	375	30	1500	
20/10	af	375	30	1500	
25/10	af	375	30	1500	
30/10	af	375	30	1500	
31/10	af	375	30	1500	
1/11	af	375	30	1500	
5/11	af	375	30	1500	
10/11	af	375	30	1500	
15/11	af	375	30	1500	
20/11	af	375	30	1500	
25/11	af	375	30	1500	
30/11	af	375	30	1500	
31/11	af	375	30	1500	
1/12	af	375	30	1500	
5/12	af	375	30	1500	
10/12	af	375	30	1500	
15/12	af	375	30	1500	
20/12	af	375	30	1500	
25/12	af	375	30	1500	
30/12	af	375	30	1500	
31/12	af	375	30	1500	

Figur 13: Som i alle brugsforeninger blev der også i Sneslev Brugsforening ført meget detaljerede håndskrevne protokoller over køb og salg, her købet fra FDB's centrallager i 2. kvartal 1934. Det har været en tidskrævende kontoropgave, som var en del af uddelers opgaver. (Foto: Carsten Egø Nielsen.)

Regnskabet for alene juni måned 1978 udviste et underskud på 4.834 kroner. Ved en samtidig opgørelse viste det sig, at der havde været et svind på næsten 22.000 kroner, og da uddeleren skulle dække svindet, skyldte han nu foreningen omkring 30.000 kroner. 23. november 1977 kastede bestyrelsen håndklædet i ringen. Uddeleren blev sagt op, og der blev fastlagt dato for en generalforsamling, hvor man ville foreslå foreningen nedlagt. På den ekstraordinære generalforsamling i december 1977, foreslog bestyrelsen foreningen nedlagt. Som årsag blev angivet, at økonomien var elendig *"grundet de uheldige uddelere, vi har haft de sidste par år"*. Generalforsamlingen vedtog enstemmigt at nedlægge foreningen, hvilket blev enstemmigt bekræftet på en efterfølgende ekstraordinær generalforsamling 4. januar 1978. Der blev afholdt udsalg frem til den 14. januar, hvor brugsforeningen havde sidste åbningsdag. *"En epoke i vores samfund er desværre forbi"*, som det bemærkes i forhandlingsprotokollen.

Haldagerlille Brugsforening (nu Skælskørvej 94, Haldagerlille)

Fra Haldagerlille Brugsforening er der ikke bevaret forhandlingsprotokoller, så vores viden om foreningen kommer fra andre arkiva-

lier, og bliver dermed noget ukomplet og tilfældig. Noget af det bevarede arkivmateriale er lejlighedssange fra forskellige jubilæer, og derfor ved vi, at foreningen blev stiftet den 28. juni 1885, altså nogle få år før flere af de øvrige brugsforeninger i Fuglebjergs omegn. På det tidspunkt var der 320 brugsforeninger i Danmark, heraf de 310 på landet. Årstallet for oprettelsen bekræftes af en bevaret aktie på 10 kroner. Beløbet er indskudt af gårdejer Frederik Petersen, Hammersvold. Det er aktie nummer 32, og af aktien fremgår det også, hvem der udgjorde bestyrelsen, idet det er disse personer, der har underskrevet aktien.

Figur 14: Haldagerlille brugsforening 1959. Der kigges nysgerrigt op mod flyveren fra fotofirmaet Sylvest Jensen (Foto: Det Kongelige Bibliotek).

Første formand var Søren Bentzen, og i forbindelse med brugsforeningens 50-års jubilæum står der lidt om ham i en af lejligheds-sangene. Han var møller i Haldagerlille og havde deltaget i krigen i 1864. Da andelstanken begyndte at brede sig, tog han og hans kone Karen initiativ til at starte Brugsforeningen. Allerede 1½ uge efter stiftelsen blev Søren dens første uddeler, og det var han i 9 år. Hans søn, Hans, blev i øvrigt også senere uddeler. Lejlighedssangen er i øvrigt bygget op med vers, der hver især omhandler de enkelte formænd. Lejlighedssangene er derfor en spændende og anderledes historisk kilde, hvis værdi man ikke skal undervurdere.

Brugsen begyndte sin virksomhed i Haldagerlille Mølle, men her var ikke plads nok, så i 1896 byggede man en større brugs. I 1938 gav naboen, Julie Madsen, tilladelse til at Brugsen kunne opføre et hus til brændsel og vaskehus, blot huset blev fjernet "en Alen" fra hendes ejendom.

Som med de andre brugsforeninger begyndte det økonomisk at gå ned ad bakke i slutningen af 1960'erne. Regnskabet for 1966 udviste et mindre underskud, men en betragtelig nedgang i omsætningen i forhold til året før, hvor der også havde været overskud. Brugsen

valgte pr. 1. april 1968 at lægge sig sammen med Brugsforeningen "Virkelyst" under et nyt navn "Brugsen for Fuglebjerg og Omegn". I juli 1969 blev ejendommen solgt til gårdejer Oluf Olsen med overtagelse 1. august samme år.

Figur 15: Side fra lejlighedssang ved Haldagerlille Brugsforenings 50 års jubilæum 28. juni 1935. Det er siden, der handler om den første formand og uddeler Søren Bentzen, og det er formentlig ham og hans kone, Karen, der er afbildet til venstre på siden. (Foto: Carsten Egø Nielsen).

Figur 16: Aktie nummer 32 fra Haldagerlille Sogns og Omegns Forbrugsforening udstedet oktober 1885. Aktiebeløbet er på 10 kroner. (Foto: Carsten Egø Nielsen).

Haarslev Brugsforening

Efter et par indledende møder blev Haarslev Brugsforening stiftet på et møde i byens skole den 17. juli 1887. Beslutningen om stiftelsen var enstemmig, og man var blandt andet inspireret af, at nabosognet Hyllested havde oprettet en brugsforening to år tidligere. Bestyrelsen kom til at bestå af fem gårdmænd, en lærer og en skovfoged. Læreren, Rudolph Mogensen, blev valgt som regnskabsfører. På et af de første bestyrelsesmøder købte man for 425 kroner et stykke jord til at bygge en ejendom på. Til at opføre bygningen valgte man blandt seks tilbud murermester Stæhr fra Tornemark. Han havde afgivet tilbud på opgaven for 2.400 kroner. Første uddeler blev den lokale ”ungkarl” Jens Jensen. Det er ikke omtalt, hvad hans kvalifikationer var ud over, at være ungarl. I øvrigt var det i Brugsforeningens første 75 år svært at finde kvalificerede uddelere med en handelsmæssig baggrund. De første 30 år havde foreningen ikke mindre end 10 uddelere! I oktober 1887 vedtog bestyrelsen også, at tjenestefolk og uformuende folk kunne blive medlem af foreningen mod at betale et indskud på 25 øre.

Brugsen blev udvidet i 1946 med en ny lagerbygning efter, at selve butikkens lokaler var blevet ændret i 1937. Grunden blev udvidet

både i 1916 og 1921. I 1906 fik Brugsen som en af de første i området telefon, og denne kunne medlemmerne benytte for 10 øre pr. samtale, mens ikke-medlemmer måtte betale 25 øre pr. samtale. Herefter fulgte en længere periode med en normal og stabil driftssituation, men i 1960'erne begyndte bygningerne at kræve større vedligeholdelse, ligesom der skulle laves nogle større kloakarbejder. I juni 1965 sagde uddeler Th. Nielsen sin stilling op, og det gav bestyrelsen anledning til at drøfte Brugsforeningen fremtid.

Figur 17: Hårslev Brugsforening i 1949. Den nye lagerbygning fra 1946 ses tydeligt til højre for butikken. Lagerbygningen blev ombygget og blev højere i begyndelsen af 1950'erne. (Foto fra Det Kongelige Bibliotek).

Som flere af de andre brugsforeninger i området havde man problemer med for mange kunder, der købte ”på bog”, men var lang tid om at betale efterfølgende, samt et for stort varelager i forhold til omsætningen. I første omgang besluttede man at forsøge et samarbejde med Hyllested Brugsforening, herunder eventuelt om en fælles uddeler. Muligheden for en sammenslutning af de to foreninger blev også drøftet. Bestyrelsens forslag om sammenslutning med Hyllested Brugsforening gav anledning til megen debat på den efterfølgende generalforsamling i juli 1965, men blev dog vedtaget med stort flertal, nemlig 30 stemmer for, 3 imod og 5 blanke. Hermed var Hårslev Brugsforenings tid som selvstændig forbi.

Brugsen blev i august 1965 overtaget af Hyllested Brugsforening, men i seks år indtil 1971 var der fortsat et udsalg i Hårslev. Herefter blev bygningerne solgt til Hårslev Efterskole for 135.000 kroner.

Hyllested Brugsforening flyttede i øvrigt senere til Dalmose og eksisterer fortsat her.

Rejnstrup Brugsforening (nu Sneslevvej 89)

Fra Rejnstrup Brugsforening er bevaret en del centrale arkivalier, ligesom vi har nogle erindringer fra Jens Jespersen, der er søn af Brugsens sidste uddelerpar Ellen og Hans Jespersen. Han har velvilligt givet tilladelse til, at oplysninger fra hans erindringer må anvendes i denne artikel. En væsentlig del af nedenstående er således baseret på Jens Jespersens erindringer suppleret med oplysninger fra arkivalierne. Der er foretaget enkelte justeringer i Jens Jespersens erindringer, idet der enkelte steder ikke er overensstemmelse mellem erindringerne og de faktuelle oplysninger i arkivalierne.

Rejnstrup Brugsforening blev etableret meget tidligt, nemlig helt tilbage i 1873. På det tidspunkt var der kun 115 brugsforeninger i Danmark, heraf de 96 på landet. Brugsforeningen i Rejnstrup begyndte i en tidligere købmandsbutik, der blev drevet som en brugsforening. I 1908 købte bestyrelsen et stykke jord af Gunderslevholm Gods for 600 kroner, og her blev ejendommen på figur 18 opført. Det har åbenbart taget nogle år, inden bygningen blev opført. I det offentlige ejendomsregister står bygningen opført i 1914.

Figur 18: Rejnstrup Brugsforening 1956 (Foto: Det Kongelige Bibliotek).

I 1918 blev ægteparret Anna og Johan Christian Meyer ansat som uddelerpar, og dette job varetog de til maj 1935. Her tiltrådte Hans Jespersen. Han blev udlært i Menstrup Brugsforening i 1925, og havde herefter vikarjobs i forskellige sjællandske brugsforeninger. Da Rejnstrup Brugsforening i 1935 søgte en ny uddeler, var Hans Jespersen en af ansøgerne, og han fik jobbet. Samme år søgte han en medhjælper til butikken, og det blev Ellen

Andersen, der var udlært i Nøbølle¹ Brugsforening ved Stege i 1931. Uddeler og ekspeditrice forelskede sig i hinanden og blev gift i marts 1936.

I 1948 kom sønnen Jens til verden, og han har følgende erindringer: *"Fra min årle barndom i Brugsen husker jeg ting, som rationeringsmærker på forskellige varegrupper - bøvlet med at få mærker ved kundernes indkøb, samtidigt blev der delt "Dividendemærker" ud ved indkøb. Jeg kørte ofte med min far på varetur på tirsdage og onsdage. Tirsdag gik turen til Rejnstrup Kirkeskov - Rejnstrup Overdrev - Øllemosen, og efter at have været tilbage i Brugsen for at læsse op igen - videre til Holløse - Holløse Mølle og Skelby.*

Onsdag tog vareturen en ny rute, nemlig Jens Madsen i "Klemmen" - Skelbækgården - Gunderslevlille. Det hele foregik i en Plymouth De Luxe P2 Touring 1936. Forsædet blev taget ud - hønseskaller - petroleumsdunke - papkasser med kolonialvarer blev placeret på gulvet og på bagsædet, hvor jeg også fik en plads mellem de nævnte produkter. I 1951 blev Plymouthen skiftet ud til fordel for en 4-døres Opel Super Six. Den sank i "knæleddene" sagde min far, og den havde,

som den foregående luksusbil, intet varmeanlæg. Det betød, at når familien kørte på familiebesejning om vinteren, var min mor udstyret med glycerinkludede - overskårede kartofler - spritklud og alt hvad der fandtes for at holde ruderne isfri. På vareturene var det lidt nemmere, idet de var korte, og dørene gik op og i. Begge de to nævnte biler var årsagen til begyndelsen af grå hårvækst hos min far. Af og til kunne bilerne ikke starte, og så måtte de en tur til mekaniker Eli Buch i Skelby. Meget tid opholdt disse to køretøjer sig på "Bukkens" værksted.

I 1956 flød bægeret over. Der blev aftalt tid hos General Motors salgssted i Sorø, "Motorgården". Her tog min far og jeg til Sorø for at se på ny bil. Min far forelskede sig i en Rød Opel Rekord Model De Luxe 1956 med hvide dækkringe. Den kom med hjem til Rejnstrup, og Opel Super Six med de dårlige "knæled" endte sine dage i Sorø. Det var en luksusbil - der var nemlig varmeapparat i. Min mor blev helt "arbejdsløs" under kørsel i vinterperioderne.

Store dage i brugsens historie var jubilæer - optælling af varelager 2 gange årligt - forår

¹ Nøbølle er mønsk dialekt. På rigsdansk hedder byen Nybølle eller Neble.

og efterår. Det var festdage, når der var optælling af varelager. Bestyrelsen mødte op kl. 08.00 - fik udleveret optællingslister - fik tildelt optællingsområde - frokost kl. 09.00 med sild, øl og brændevin. Den dag drak selv de mest indremissionske bestyrelsesmedlemmer både øl og brændevin - "Det var gratis"! Kl. 12.00 blev der, om foråret, serveret svinekam med brunede kartofler, rødkål, sovs, og frugtgrød. Om efteråret blev svinekammen udskiftet med oksesteg og diverse tilbehør, samt æblegrød af havens Fillipa æbler til desser. Diverse drikkevarer var selvfølgelig med som tilbehør! Hele dagen sad den valgte formand for bestyrelsen, samt Brugsens Regnskabsfører (i al min tid) Hans Oluf Hansen ved et bord i den lille stue (kontoret) og efterregnede optællingslister. Om eftermiddagen kl. 15.00 serveredes der eftermiddagskaffe med hjemmebakket kringle, og dagen igennem røg der vist et par øl ned blandt optællerne.

Midt på eftermiddagen kørte min far op til Bondestandens Sparekasse i Fuglebjerg, der var Rejnstrup Brugsforenings pengeinstitut. Her overførte min far det beløb til Brugsens konto, hvis han skyldte Brugsen penge. Det var nærmest den modsatte vej, at pengestrømmen gik, nemlig fra Brugsens konto, til min fars lønkonto. Far lånte brugsen mange

penge, især i den senere tid, da Brugsens økonomi var truet. Min far fik 7% af årsomsætningen i løn, og den blev overført til hans konto hvert halve år, når der var optælling. Da brugsen ophørte i 1971, havde min far et tilgodehavende på henved kr. 300.000,-.

Rejnstrup Brugsforening blev nedlagt den 1. juli 1971. Brugsens varelager blev solgt, og bygningen blev solgt til en antikvitetshandler fra København. Uddelerparret flyttede fra Rejnstrup til et nybygget parcelhus på Engvej i Høng. Her arbejdede Hans Jespersen som prøveudtager på DLG, og Ellen Jespersen som stationsforstander på Høng Station for DSB og Høng-Tølløsebanen".

Supplerende kan bemærkes, at antikvitetshandleren var Erik Olsen fra Frederikshavn, og han købte ejendommen for 90.000 kroner.

Tystrup Brugsforening (nu Tystrupvej 13)

Figur 19: Tystrup Brugsforening. Dateringen er opgi-
vet til 1936-1938 (Foto: Det Kongelige Bibliotek).

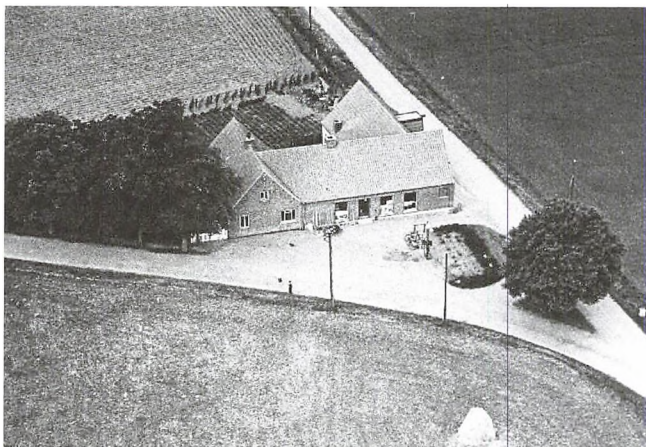
Tystrup Brugsforening blev stiftet 1. april 1885, men foreningens historie er svær at beskrive, da der kun er bevaret relativt få arkivalier. Det var købmand H. P. Hansen fra Sorø, der tilbød, at hans købmandsbutik kunne blive brugsforening mod, at han blev uddeler med 5 % af omsætningen i løn. Bestyrelsen besluttede i 1886, at mel og gryn skulle købes lokalt fra Holløse Mølle. I 1898 foreslog nogle medlemmer, at man skulle bygge eget hus, men forslaget blev forkastet, da H. P. Hansen tilbød at bygge et nyt hus, hvilket formentlig skete i år 1900. Brugsforeningen skulle så efterfølgende betale leje til ham. I

1937 var der på en generalforsamling en afstemning om, hvorvidt man skulle bygge en ny bygning til Brugsen, men et pænt flertal på 53 stemmer ville beholde den gamle, mens kun 25 ville bygge en ny. Det blev efterfølgende besluttet, at bygge en tilbygning til den eksisterende bygning til beboelse samt inddrage det nuværende kontor og soveværelse til butik og lager. Endvidere blev der indlagt centralvarme. Ombygningen kostede cirka 10.000 kroner.

Det er ikke helt klart, hvornår Tystrup Brugsforening præcist lukkede. Et bevaret regnskab fra 1968 viser et underskud på 8.500 kroner mod et underskud på 18.200 året før. Der var indtægter på 465.500 kroner, heraf de 107.400 fra salg af grovvarer.

Brugsforeningen "Virkelyst" (nu Bendslevvej 57)

Brugsforeningen "Virkelyst" i Bendslev så dagens lys forholdsvis sent i brugsbevægelsens historie. I november 1918 blev beboerne i Krummerup, Flemstofte og Bendslev indbudt til at tegne sig som medlemmer af en brugsforening, der eventuelt skulle startes i købmand Rasmussens forretning. Mindst 58 beboere tegnede sig som medlemmer.

Figur 17: Brugsforeningen "Virkelyst" Datering mellem 1950 og 1954 (Foto: Det Kongelige Bibliotek).

Virkelyst arrangerede som flere andre brugsforeninger også udflugter for medlemmerne, i 1947 gik den eksempelvis til Nordsjælland med besøg i blandt andet Roskilde Domkirke og på Frederiksborg Slot.

I 1940'erne gik det økonomisk godt for brugsen ifølge de bevarede regnskaber. Men i regnskabsåret 1966 var der et underskud på 25.200 før afskrivninger. Og efter afskrivninger på 51.500 kroner. Bestyrelsen begyndte herefter at drøfte mulige sammenlægninger med andre brugsforeninger i området, der også havde økonomiske udfordringer.

Virkelysts bestyrelse gik enstemmigt ind for en sammenlægning til en ny større Fuglebjerg-forening, også selv om kun 2 eller 3 af de nuværende foreninger ville være med.

Figur 18: Brugsforeningen "Virkelyst". Der er ikke datering på billedet, men ud fra bilerne at dømme er det nok først i 1960'erne. Bilen er en Morris 1100, der blev produceret fra 1962. (Foto: Venligst stillet til rådighed af Kirsten Grønback)

Resultatet blev som bekendt for cirka 50 år siden i 1968 en ny forening, der i første omgang var en sammenlægning af Haldagerlille Brugsforening og Brugsforeningen Virkelyst. I 1970 kom Arløse Brugsforening også med i denne nye forening.

Figur 19: Brugsuddeler Erling Grønbæk Nielsens to døtre foran Virkelyst midt i 1950'erne. Det er Kirsten til venstre og Tove til højre. (Foto: Venligst stillet til rådighed af Kirsten Grønbæk).

For Virkelysts vedkommende blev sammenlægningen noget dramatisk, idet der blandt nogle medlemmer opstod utilfredshed med blandt andet den måde foreningens aktiver skulle deles på ved en opløsning af foreningen og i øvrigt også med den måde aktiverne skulle gøres op på. Utilfredsheden omfattede også den måde beslutningerne blev truffet på i forhold til vedtægternes bestemmelser. Og dermed greb utilfredsheden også ind over netop vedtægterne, der blev justeret flere gange. Først i 1965 og ikke mindre end to gange i 1967 og endelig igen i februar 1968. Der var adskillige advokater involveret og

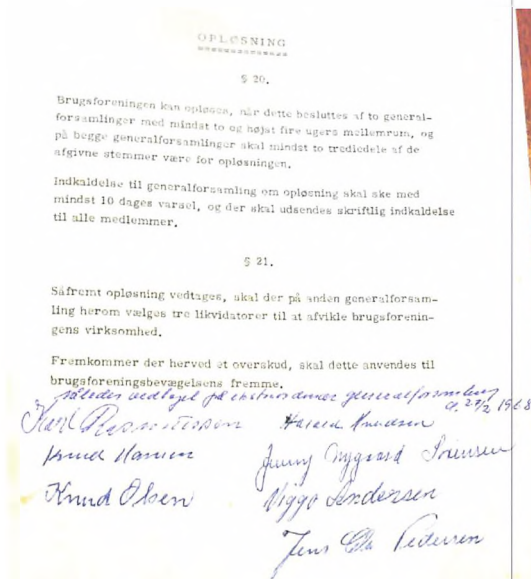
herunder trusler om retssager. En meget dramatisk opløsning af Virkelyst, hvis ejendom blev solgt for 125.000 kroner i august 1969.

Figur 20: mange af de omtalte brugsforeninger i denne artikel havde lærlinge. Her er det den første kvindelige lærling i Brugsforeningen "Virkelyst", Bente Pedersen fra Skafterup fotograferet sidst i 1960'erne. Hun står ved disken med kasseapparatet, og billedet viser i øvrigt på fin vis, hvordan forretningen var indrettet med mange forskellige varer på hylderne. (Foto: Venligst stillet til rådighed af Kirsten Grønbæk).

Det kan i øvrigt bemærkes, at i forhold til uddeler-jobbet var Virkelyst en yderst stabil forening. I foreningens levetid var der kun to uddelere. Først Laurits Nielsen, der blev efterfulgt af sønnen Erling Grønbæk Nielsen.

Sidstnævntes datter, Kirsten, takkes i øvrigt for at have stillet billederne i figur 18, 19 og 20 til rådighed for denne artikel.

Figur 21: De sidste paragraffer om "opløsning" i Brugsforeningen Virkelysts vedtægter, vedtaget på en ekstraordinær generalforsamling 28. februar 1968.

Brugsforening på Lundevej 13

Brugsforeningen på Lundevej 13 har ikke efterladt sig arkivalske spor i arkivet i Fuglebjerg. Den eneste oplysning om Brugsen stammer fra bogen: "En trekant i den gamle

bydel Sorøvej-Lundevej-Tværvej", fra år 2000.

Her står der under Lundevej 13: "Huset blev bygget i 1887, sikkert med henblik på at etablere en brugsforening på dette sted. Det blev også realiseret 1888, men hvor længe brugsforeningen eksisterede, har vi ikke kunnet finde frem til".

Bertel Hansen har supplerende kunne oplyse, at der i hvert fald i 1916 var en brugsuddeler ved navn Søren Poulsen. I 1925 og fremefter er det en købmand, der er i huset.

Anvendt litteratur:

- Kristoffer Jensen (red.): Brugsen – en anderledes forretning? (2016)
- Kristian Ditlev Jensen: Vi mødes i Brugsen (2016)
- Poul Thestrup: Nærbutik og næringslovsomgøelse (1986).

Benyttede arkivalier: (befinder sig i Fuglebjerg Arkiv, der takkes for hjælp og kaffe)

- Arløse Brugsforenings Arkiv (1889-1980)
- Kvislemark Sogns og Omegns Brugsforenings Arkiv (1889-1967)
- Skafterup Brugsforenings arkiv (1920-1978)

- Flemstoftes Brugsforenings arkiv (1919)
- Sneslev By og Omegns Forbrugsforening (1890-1978)
- Haldagerlille Sogns og Omegns Forbrugsforening (1885-1969)
- Hårslev Brugsforenings arkiv (1887-1965)
- Tystrup Brugsforenings arkiv (1885-1969)
- Rejnstrup Brugsforenings Arkiv (1873-1973) (herunder Jens Jespersens erindringer)
- Brugsforeningen Virkelyst's arkiv (1918-1970)

Supplerende samtaler:

- Gitte Beyer, Næstved

Hjemmesider:

www.kb.dk/danmarksetfraluftten

www.quislemark.dk

www.ois.dk

Præstehistorier fra Krummerup

af Bertel Hansen

Nabosognene Krummerup og Fuglebjerg har så langt tilbage i tiden, som man kender præsternes navne, og indtil 1972 delt sogneprest. Præstegården lå i Krummerup, som altså var hovedsognet, mens Fuglebjerg var anneks. Krummerup var oprindeligt et langt større sogn end Fuglebjerg. Ved den første folketælling i Danmark i 1787 havde Krummerup Sogn 474 indbyggere, mens Fuglebjerg kun havde 240 indbyggere. Dette forhold er forandret ganske meget siden da. I 2017 havde Krummerup Sogn lidt færre indbyggere, nemlig 463, mens Fuglebjerg Sogns indbyggertal er næsten tidoblet til 2.305.

Der er troværdige oplysninger om, hvem der var været præster i sognene efter Reformationen i 1536. Det er derimod meget sparsomt, hvad vi ved om præsterne i katolsk tid. I Fuglebjerg Kirke hænger en præstetavle, altså en fortegnelse over præsterne. Heraf fremgår, at der fra engang i første halvdel af 1500-tallet og frem til 1972 har været mindst 27 præster.

Mange af præsterne kender vi kun navnene på. Måske fordi de blot har passet deres arbejde, holdt gudstjeneste, døbt og konfirmeret børnene, viet mænd og kvinder og

Præstetavlen i Fuglebjerg Kirke.

begravet de døde, sørget for at præstegården blev drevet på en sådan måde, at den kunne give et udkomme til præsten og hans familie, og i øvrigt levet i god samdrægtighed med sognenes indbyggere.

Christen Jensen Farsovius

Nr. 7 på præstetavlen er kendt for sit lidet kristelige levned. Christianus Joni Farsovius kaldte han sig. Han kom tilsyneladende fra Farsø i Himmerland og var døbt Christen Jensen. Som så mange andre med en universitetsuddannelse skrev han sit navn på latin, som i 1600-tallet var det sprog, som lærde folk kommunikerede på.

I 1652 døde sognepræst Jens Spleth - på præstetavlen kaldes han Johannes Frederici Splet. Han blev afløst af Christen Jensen, som allerede inden indsættelsen som sognepræst i Krummerup og Fuglebjerg sogne havde et dårligt ry. Efter sin embedseksamen havde han været skibspræst et par år, men i 1645 kom han til Frederiksstad, som angivelig ligger i Skåne, som sognepræst. Her kom han i forlegenhed, fordi en af hans tjenestefolk blev myrdet. Til trods for, at gerningsmanden rømte fra egnen, blev hr. Christen mistænkt for mordet. Han dækkede formentlig over et eller andet og havde derfor svært ved at gøre rede for sin færden. Derfor mistede han kaldet.

Han fik dog en form for oprejsning og kunne derfor søge et nyt præsteembede. Således blev han den 2. oktober 1652 kaldet som afløser for hr. Jens Spleth og flyt-

tede ind i præstegården i Krummerup sammen med hustruen Maren Pedersdatter og sin fireårige søn Jens. Det gik tilsyneladende godt i de første mange år, men i 1662 skrev herremanden på Fuglebjerggård, Erik Herlufsen, til præsten:

"Kære Hr. Christen, lader jeg Eder venlig vide, at Gud i disse Dage haver velsignet os med en ung Datter, og beder, I ville komme til os i Morgen og hjemmedøbe hende og siden gøre en sær Prædiken og kristne før Prædiken Barnet og indlede min Kvinde før Prædiken. Jeg vil staa Eder for al den Fare, I kunne komme udi derfor."

Dette lød jo meget uskyldigt, og Hr. Christen følte sig vel også nødsaget til at gøre, hvad herremanden bad om. Men der var lige det lille problem, at barnet var undfanget før brylluppet, og Erik Herlufsen og hans hustru havde ikke stået til åbenbart skrifte eller på anden måde bedt om tilgivelse for deres synd, som nok havde vakt forargelse i det lille samfund. Hr. Christen havde altså overtrådt sine beføjelser ved at døbe barnet uden at rådføre sig med sin provst. Provsten, Hans Jørgensen Hammer i Førslev, indbragte sagen for landemodet, som er stiftets gejstlige domstol, og truede Hr. Christen med, at han kunne miste sit kald som sognepræst. Hr. Christen mødte

op til landemodet i Sjællands Stift og undskyldte sig med, at hans handling skyldtes enfoldighed, og at han var blevet overtalt af Erik Herlufsen. Hr. Christen kunne have mistet sit embede, men af en eller anden årsag gik rigets "Marskalk" (Feltherre) i forbøn for ham og fik ham benådet, således at han kunne nøjes med at betale en mulkt på 300 rdl. til præsteenkernes kapital.

I sommeren 1671 døde Maren Pedersdatter, og få måneder senere giftede hr. Christen sig med Anna Sørensdaughter Bredekilde. Dette ægteskab blev dog opløst efter 6 år. Og det var ikke uden grund. Hr. Christen kom ofte beruset hjem, og undertiden var han ved nattetide voldelig over for hustruen. Han slog hende og jagede hende ud af huset. Ved en bryllupsfest i Flemstoft beskyldte han hende i gæsternes påhør for at være en hore og truede hende med en ulykke, når hun kom hjem i hans hus. Han var heller ikke sin hustru helt tro - det kom så vidt, at han blev fader til tre børn uden for ægteskab. Det var dog først, da det tredje barn var født, at sagen fik konsekvenser. I 1677 udlagte Kirsten Herlufsdatter ved skrifte i Hårslev Kirke hr. Chri-

sten som barnefader til et drengbarn. Præsten i Hårslev, hr. Søren Nielsen Roskilde, indberettede sagen til provsten med følgende tilføjelse "*Gud gifue, den letfærdige, som hafver nu faaet tre horeunger, maatte faa sin rette løn*".

Hr. Christen var altså blevet far til tre børn uden for ægteskab med Kirsten Herlufsdatter, men det var først tredje gang, at hun ved det offentlige skriftemål i kirken oplyste, hvem der rettelig var barnets fader. Hvad hun har oplyst de to andre gange vides ikke. Kirkebøgerne fra Hårslev er kun bevaret fra 1690 og fremefter. Men ved det andet barns fødsel fik Anna Sørensdaughter forhindret, at Kirsten Herlufsdatter udlagte hr. Christen som barnefader. Det fremgår af et såkaldt skriftlig vidnesbyrd, som Anna Sørensdaughter senere afgav til provsteretten: "*Sidste gang, som hun ville udlagt ham for barnefader, da paa det hun ikke skulle udlægge ham, var jeg self hos hende paa hans vegne og gaf hende noget - en dyne, en sølfskee, et lagen - og hans egen datter Cathrine var med, en bonde i Bendslev, Christopher, lofvede hende et halvt pund¹ korn på hans vegne. Degnen*

¹ I denne sammenhæng er et halvt pund korn et sted mellem 150 og 200 kg.

Gabriel stod under møllen og saa, vi kom derfra."

Dette vidnesbyrd blev fremlagt i provsteretten² for Øster Flakkebjerg Herred, hvor hr. Christen var blevet indklaget for vold mod sin kapellan Jacob Madsen Prom. Degnen i Krummerup, Gabriel Pedersen, bevidnede her, at han havde set sognepræsten give sin kapellan en ørefigen. Og en studiosus ved navn Jeremias Wulff kunne berette, at hr. Christen havde slået ruderne ind hos kapellanden, hvilket også var overværet af Gabriel Degn, Anne Christophers og Maren Thomasdatter. Samme Jeremias Wulff kunne ydermere fortælle, at hr. Christen havde overdænget kapellanden med skældsord og kaldt ham "tyv" og "skælm", hvilket de to forannævnte kvinder og kapellanens broder Niels Johan Prom også havde hørt.

Otte sognemænd fremlagde også et skriftligt vidnesbyrd: *"Der til sligt at svare fremstod Daniel Povelsen Bager, ridefoged til Lystager³, og paa sin husbonds vegne, Philip Joachim Barstorff - saavel som paa egne vegne betroede, at hr. Christen havde baade under og inden embedet*

skikket sig saaledes, at han ikke kunne forsvare det. I embedet, hvor han, som et lys, skulle oplyst aanden, havde han tit standen drukken og undertiden fjertet, bandsat, annammet faa og henvist mange uden sag fra sakramentet - med kirketjenesten saaledes forholdt sig, at naar der lyses til første prædiken, er der ringet sammen til sidste, og tvært om igen, naar der skulle være sidste, er der bleven første, saa man sjældent haver haft, hvorefter man sig kunne rette. Juledag, da menigheden skulle være velsignet, blev den forbandet med disse ord: "Var fanden i Eder i aftes, da bliver ligeledes han saa i dag" - med anden usømmelighed, som det hellige præsteembede ikke egnede og anstod.

Uden embedet haver ogsaa hr. Christen fortørnet Gud og forset sig, selv udi hans hus, hvor han sin hustru ilde havde medhandlet og givet børn og tjenere udi mange maader onde og forargelige ord; ogsaa uden for huset, hvor han udi kroen haver levet udi daglig drukkenskab og fylderi, kort sagt: Skældsord, eder og banden og adskillig uskikkelighed haver udi mange maader ladet sig hos hr. Christen tilsyne. Dette af den ganske menighed at være ap-

² Provsteretten er en gejstlig ret, der består af provsten og by- eller herredsfogeden.

³ En nu nedlagt hovedgård, som lå i Lystager Torp.

proberet ogsaa udi al sandhed, som foreskrevet staar, at være passeret, vidner vi underskrevne med vores egne hænder.”

Hr. Christen afviste det skriftlige vidnesbyrd, kapellanens anklager og hustruens bekendelse. Han indrømmede derimod at have slået ruderne ind hos kapellanen, men da det var hans egne vinduer, mente han sig berettiget til at behandle dem, som han fandt for godt. Den forklaring godtog provsteretten dog ikke, men kom til det resultat, at *”lejet hen eller i anden maade af-handlet, da er leje eje til fardag⁴”*.

Der blev dog indgået et forlig mellem hr. Christen og hans kapellan, men hr. Christen overholdt ikke forliget. Sagen fortsatte derfor. Provsten, som var magister Hans Jørgensen Hammer i Førslev, var dog ikke i stand til at videreføre sagen, hvorfor biskoppen befalede magister Povl Munksgaard i Herlufsholm at formulere anklagen mod hr. Christen:

1. *For uskikkelighed i liv og levned og snart hverdagsfylderi i kroen sættes i rette, om ikke hr. Christen med saadan uskikkelighed og forargeligt liv og levned haver forbrudt sit kald efter recessen⁵?*

⁴ Flyttedag for lejere.

⁵ Kongelig forordning

2. *For ubekvemme ord paa prædikestolen og forsømmelser i sit embede sættes i rette, om han ikke haver gjort imod sin ed og sit embede?*
3. *For utilbørligt og ukristeligt forhold mod sin hustru, med slag og skældsord, sætte i rette, om han ikke derfor bør at straffes som kongelig befalings overtræder - og særdeles den sidste befaling, som for bededagene udgik.*
4. *For uforligelighed med sin kapellan, hr. Jacob, vold og slagsmaal, paa ham beganget er, sættes i rette, om ikke hr. Christen har forbrudt sit kald for ubesindig vold og slagsmaal?*
5. *For skældsord og æresskældning, hr. Jacob angaaende, sættes i rette, om ikke hr. Christen bør selv at være det, han en anden ubevislig har beskyldt for, og lide derfor paa sin ære?*
6. *For trusel og undsigelse sættes i rette, om ikke hr. Christen bør at stille borgen⁶ for sig?*
7. *For undvigelse af præstegården, præstegårdens fordærvelse og inventariets borttagelse sættes i rette, om han ikke bør at stande til rette derfor?*

⁶ Garanti, kaution

8. *For horeri og letfærdighed med et kvindfolk, som hr. Christen haver ligget i med, og samme kvindfolk nu beretter sig at have avlet 3 børn med hr. Christen, hvilket ridefogeden paa Lystager og Knud Andersen haver bevidnet, sættes i rette, at han jo haver forbrudt sit kald efter recessen.*”

Provsteretten kom til det resultat, at hr. Christen havde overtrådt ordinansen⁷ og forbrudt sit kald.

Provsterettens dom var dog ikke endelig, fordi provsten ikke kunne afskedige en præst. Sagen kom derfor op på landemodet⁸ i 1677. Her blev sagen på ny gennemgået, og Kirsten Herlufsdatters bekendelse om hendes og hr. Christens 3 børn blev også fremlagt. Hr. Christen protesterede og påstod, at han ville bevise sagen anderledes. Men landemodet fandt tilstrækkeligt bevis for, at han havde teet sig så uskikkeligt, at han burde miste sit kald og stille hr. Jacob kaution, fordi han havde undsagt ham på livet. For så vidt angår anklagens punkt 8 kunne landemodet ikke nægte at lade hr. Christen føre vidner.

På det følgende års landemode var hr. Christen på ny stævnet, men han mødte ikke. Ej heller nogen nogen vidner blev ført.

Landemodets endelig dom lød således:

”Eftersom bevises, at hr. Christen Jensen Farsovius, forrige sognepræst til Krummerup, 3 gange er befundet i hor med et letfærdigt kvindfolk udi sit ægteskab, og han for samme tredobbelte synd er skilt fra sin hustru Anna Sørensdatter, hvorudi han ikke alene har begyndt at blive en anden, end han var og burde at være, men endog fremdeles bleven fremturendes derudi og ej raadet bod derpaa, da bør han herefter - efter ordinansen - at regnes for en uordineret person ligesom almuesfolk og aldeles uværdig saavel det hellige embede paa noget sted og udi nogen maade at betjene, som den behørige præstelige habit at drage uden at nyde nogen adgang til den gejstlige jurisdiktion eller privilegier i nogen maade, men han bliver hermed for sine begangne forseelser at overlevere til den verdslige dommer”.

Jacob Madsen Prom

Hvad der derefter skete med hr. Christen vides ikke. Men kapellanen, Jacob Prom,

⁷ Kirkeforordningen

⁸ Gejstlig overret bestående af biskop og stiftamtmand.

nr. 8 på præstetavlen, afløste ham i embedet, som han bestred fra 1677 og indtil 1722. Han giftede sig også med hr. Christens fraskilte hustru Anna Sørensdatter Bredekilde. Hun døde i 1685. Hr. Jacob giftede sig samme år med Dorthea Marie Laurenberg, som blev mor til sønnen Johannes Nicolai Jacobsen Prom, der i 1715 blev kapellan hos sin fader, og efter dennes død i 1722 blev sognepræst i Krummerup og Fuglebjerg sogne. Det er en skrivefejl på præstetavlen, at efternavnet for dem begge anført som Pram.

Johannes Nicolai Jacobsen Prom

Nr. 9 på præstetavlen, Johannes Nicolai Prom giftede sig i 1718, altså mens han stadig var faderens kapellan, i en alder af 30 år med den 18-årige Barbara Johansdatter Neergaard, der var datter af Johan Thomsen Neergaard. Han ejede Fuglebjerggård fra 1721 til 1724. Derefter ejede han Grevensvænge ved Næstved fra 1725 til 1737, hvor han døde. Inden købet af Fuglebjerggård var han forpagter af Snedinge gods.

Ægteskabet mellem Johannes Nicolai Prom og Barbara Neergaard var langt fra lykkeligt. Hun betegnes som stridslysten og havde det med himmelskrigende og forargelige eder, smælden, skælden, pryglen

og slag. Hun holdt tordentaler for sin mand og skældte ham ud for at være skælm, kanalje og en sort slunken hund. Hendes plyglen og slag resulterede i, at præsten ofte måtte gå i kirke med forrevne kinder og hovne øjne. Hun kastede hans bøger på gulvet, undertiden smadrede hun også ruder.

Degnen i Krummerup hed Frans Dorph. Hans søn Niels Winding Dorph blev i 1724 skoleholder i Carl Adolph von Plessens nye skole i Fuglebjerg. Han blev også offer for madame Proms intriger. Ved juletid i 1727 bildte hun et par bønder fra Fuglebjerg ind, at de ikke kunne have deres koner i fred for skoleholderen. Da de ikke benægtede, at det kunne være tilfældet, fik hun sin mand til at holde forhør over skoleholderen på Førsløvgård i overværelse af godsinspektør Gert Niemann, der repræsenterede skoleherren, C.A. von Plessen.

Skoleholderen ville naturligvis ikke finde sig i præstekonens uhyrligheder og fik prokuratoren Søren Lintrup fra Slagelse til at føre sin sag, da den kom for Flakkebjerg Herredsting. Her måtte de to bønder fra Fuglebjerg, Bonde Nielsen og Niels Pedersen, give møde og høre på vidner, dels sognepræsten og hans hustru, dels en række folk fra Fuglebjerg med kromanden

Christopher Foss i spidsen. Prokuratøren gjorde bl.a. gældende, at der kort før forhøret på Førslevgård havde været bispevisitats i sognene, og ikke en eneste i de to menigheder havde haft noget at sige skoleholderen på i hans embede, og det havde jo været det rette sted at klage. Derimod var ungdommen ved denne lejlighed *"udi deris læsning og Christendoms Øfvelse"* fundet aldeles upåklagelig. Det viste sig, at det hele beroede på sladder, og at præstekonen havde sin store andel i, at sagen overhovedet var kommet op. To vidner blev afhørt og vidnede, at de intet uskikkeligt vidste om skoleholderen.

Sagen faldt ud til skoleholderens fordel. Dommen lød: *"Thi kendes for Rætt, at Bonde Nielsen og Niels Pedersen samt deres Hustruers udsigende Beskyldninger mod Mons. Winding skal være som døde og magtesløse og iche komme Mons. Windings Person eller hans erlige Naufn og Røgte til Præjudice eller Æresforklejnelse i nogen Maade"*. Med hensyn til det forhør, som sognepræsten havde ladet foranstalte på Førslevgård, fastslog dommen, at *"slig lovstridig Omgang haver Mons. Winding Regres til Hr. Johannes Prom paa lovlig Maade at søge."*

Om dommen fik rygterne til at forstumme, ved vi intet om. Men året efter forlod Niels

Winding Dorph sit embede i Fuglebjerg og søgte andre græsange.

Degnen Frans Dorph havde spillet en væsentlig rolle i sagen om ærekrænkelserne mod hans søn. Men allerede inden Johannes Prom havde afholdt det famøse forhør på Førslevgård, havde der været et sammenstød mellem degnen og sognepræsten. Søndag den 11. februar 1728 havde præsten holdt gudstjeneste i Krummerup og begav sig derefter til Fuglebjerg for at holde gudstjeneste der. Han kom ind til smeden Ole Olsen, hvor en del mennesker, som skulle til gudstjeneste, var forsamlet. Præsten iførte sig her sin præstekjole, mens han beklagede, at han var blevet forsinket: *"Jeg har i dag skriftet et Kvindfolk i Krummerup Kirke. Det har taget tiden bort, og jeg frygter, at der bliver flere saadanne Folk formedelst de mange Julestuer, der holdes."*

Dette udsagn fik degnen til at træde frem og hastigt spørge: *"Hvad mener I med de Julestuer, I taler om? Jeg kan nok høre, at I støder (sigter) paa mig og mine, ja støder længe nok!"*

Præsten svarede *"Hvad stikker Eder, Mand! Jeg støder ikke paa Eder og Eders, Hold Fred, om I kan!"*

Degnen for op og råbte: *"Spytter I ad mig, saa spytter jeg ad Eder igen!"* Så slog han vredt i bordet og sagde: *"Jeg skal, bitter Død, lære Eder noget andet!"*

Præsten bad degnen fare med lempe, gå i kirke og bede Gud om nåde, men degnen spurgte, om præsten mente, at han var fuld.

Præsten svarede: *"Jeg tror, at I er fuld af Ondskab og Djævelen!"*

Efterfølgende indklagede præst og degn hinanden for provsten, Mads Holm i Kvislemark, der sammen med to af herredets præster udgjorde provsteretten. Retten blev sat i Hyllinge kirkes sakristi, hvor sagen blev trevlet op. Den 11. juni 1728 blev der afsagt en dom, som faldt ud til Johannes Proms fordel.

Degnen indbragte imidlertid sagen for landemodet, hvor hele affæren igen blev gennemgået. Biskop Christen Worm ønskede en fredelig løsning på sagen, og udnævnte to provster til mæglingmænd, nemlig magister Peder Paulin, Roskilde, og magister Holger Olivarius, Ørslev. De udvirkede et forlig mellem præst og degn, hvorefter degnen ved det efterfølgende landemøde undskyldte sin adfærd, og til gengæld tilgav præsten degnen, hvad der var passeret. Dette blev besejlet ved håndslag og underskrift af forliget.

Biskop Christen Worm (1672-1737).

Som nævnt var ægteskabet mellem Hr. Johannes Prom og Barbara Neergaard meget ulykkeligt, og den 7. oktober 1745 følte præsten sig foranlediget til at skrive et meget langt brev til provsten, sognepræst Hans Hansen, Skelby:

"Velærværdige og Højlærde elskværdige Hr. Provst!

Saa jammerlig, hjærtequærende, forargelig og det kære Embede hinderbringende ere Omstændighederne i min Øconomi, formedelst min Kones haarde og utilbørlige Omgang, at jeg nu efter mange Aars Taalmodighed, hvortil Gud har forlenet mig sin Naade og Kraft, ikke længer kan udholde,

men maa i svarmodige Tanker ventilere, hvilket jeg skulde lade vorde mit Ansøgende, enten Sted til Embedet eller fra Embedet, det sidste er vist det vanskeligste sc.⁹ i saa Maade at vige fra den Brud og Menighed Gud og hans salvede har sat mig til at leve og dø hos. Det første at erholde, er for mig efter itzige¹⁰ Omstændigheder ikke mulig, uden jeg nyder høje Øvrigheds Bistand. I den Henseende tager jeg mig den Frihed at gaa frem efter den ordentlige Tur, og først at fremstille min gunstige Hr. Provst slig min slette Tilstand, forhaabende ved hans gode Raadførende, og, om han saa synes raadeligt, ved Forestilling hos hans Højædle og Højærv. Hr. Biscoppen at se mig soulageres¹¹, men hvorledes jeg skal melde min kummerfulde Tilstand, at jeg ikke ved Vidtløftighed skulde vorde kjedsommelig eller ved Korthed uforstaaelig, ved jeg snart ikke. Jeg vil, endskjønt med ømt Sind og største Undseelse, udcopierte nogle af de fæleste Omstændigheder.

Naar jeg efter baade Embede og Christendom vil rette paa hendes himmelskrigende og saa forargelige Eder og Banden, Smelden og Skjælden, Pryglen og Slag, som med Hjærtens Kval høres idelig og ses saa

jævnlig, og jeg alene vil sige i al Stilhed tre Ord enten: "Gud regjere os!" eller "Gjør ikke det!" saa vendes Tordenkilen paa mig med Formalledielser¹², udskjælden for Skjelm, Canallie, sorte slunkne Hund, etc. Ect., item den og den skal føre dig paa Døren. Den Hilsen maa jeg for-døje og i det samme vende hende Ryggen, for at tergiversere¹³ Haanden og forargerligere Følger.

Jeg har ofte tiet stille med Munddask jeg har uformodentlig faaet, naar jeg have talt nogen Sandhed, som ikke har været hende behagelig, men jeg kan ikke tie med, at jeg har revet Ansigt og hovne Øjne gaa i Herrens Hus, da ingen anden Bistand var til Embedets Forretning; jeg har da ikke kunnet skjule den slette aspect, og har da som begribeligt er, ligesom maatte skjule, og Undseelse blandet med Bedrøvelse taget saa meget bort baade af parasie og Nidkjærhed. Mon det ikke er en ukristelig Omgang med sin Ægtefælle? Ofte har, i samme Stund naar jeg har staaet ganske færdig til at gaa i Guds Hus, uforventede pile af hendes skærpede Tunge gaaet løs paa mig.hvad Rolighed haver det sted, hvor Ruderne, stundum en stundum flere, maa springe ind paa Gulvet

⁹ sc. = sci licet = nemlig (latin).

¹⁰ nuværende (tyisk)

¹¹ beroliges

¹² forbandelser

¹³ undvige

for hendes voldsomme Haand. Engang de arme Bøger der 3 à 4 Hylder strøes paa Gulvet og, da jeg var uden for, trædes under Fødder og ilde fordærves. Engang mit Skrin derfra af hende hemmeligt udages¹⁴, brydes, Kaldsbrev, Confirmation, Regninger, Kvitteringer og andre Manuscripta, Skudsmaal med videre contentis¹⁵, indtagne Penge, som deri var, hvilke sparedes fra den execution¹⁶, men kom dog aldrig mig for Øje. Anden Gang, og det var i afvigte Høst, blev samme, fra sit forrige Brud lægte, Skrin, da jeg var og uden for, af hende selv udtaget af Kammeret offentligt, baaren ind af hende selv i hendes Værelse, sendt Bud til mig, ja hun selv beordrede, og jeg skulde levere hende Nøglen eller og (under Forpligt under gruselig Ende) skulde hun slaa det i 100 Stykker. Nøglen beholdt jeg; Skrinet 6 à 7 uger stod, som uden sequestration¹⁷ indtil for faa Dage siden, da det i min Fraværelse blev sat i mit Kammer, dog forhen brudt og med en halv Snes Rdl., som var derudi, aftaget. Hun glemmer og ikke at prise dette Ran, som det kunde være et hæderligt Værk.
Jeg overlader da alting i Velærværdige

¹⁴ fjernes

¹⁵ indhold

¹⁶ fuldbyrkelse

Hr. Provstes gunstige Overvejende, om bedende ydmygst, at min slette Tilstand maatte vorde Hans Højædle, Højærv. Huldeste Hr. Biscoppen insinueret¹⁸, da jeg ikke tvivler paa, at han jo og ser mig i slige Vanskeligheder med sit højgunstige Raadførende soutageret¹⁹.

Hr. Provsten med ædeldyldige Provstinde velsignes, som jeg næst ønsker ham Lykke til en velsignet Rejse og sund Hjemkomst, henlever med veneration
Velærværdige og højlærde
Gunstige Hr. Provstes
Ærbødige Tjener
Crummerup d. 7de October
1745 Johannes Nicolai Prom m.p.

Som antydet er det kun uddrag af brevet til provsten, som er gengivet. Det svulstige sprog må tilskrives tiden.

Hvad der kom ud af præstens henvendelse til provsten, ved vi ikke. Tilsyneladende er der intet sket. Hvad Johannes Prom havde konkret havde forventet, kan måske også være svært at få øje på i denne voldsomme ordstrøm. Og man kan - set med nutidens øjne - undres, at han ikke nævner ordet skilsmisse.

¹⁷ tilsyn

¹⁸ overgivet

¹⁹ letten (for byrder)

Tre år senere - i 1748 - skulle Øster Flakkebjerg Herred have ny provst. Et flertal af præsterne pegede på Johannes Prom, som også var den ældste af herreds præster. Men den afgående provst Hans Hansen i Skelby skrev bl.a. til biskoppen:

... "Vel er Hs. Vælværdighed Hr. Johannes Prom i Krummerup den ældste Præst der i Herredet, en god og retsindig Mand, der med al Flid og Vindskibelighed²⁰ har forestaaet sit Præsteembede, paa hvis øvrige Forhold (saa vidt jeg ved) ikke er noget at klage. Men siden hans Hustru har ikke det bedste Ord og Rygte paa sig, formedelst en usømmelig Omgang med ham (som alle ved at tale om) er ikkun lidt agtet i sit eget Hus, det og kunde være at befrygte, at hun skulde ville mellere²¹ sig ind i ting, som vedkommer Provstembedet, hvilket vilde blive uanstændigt saavel for ham selv, som for Herredets Præster, saa er det Aarsagen, at jeg har baaret Betænkelse ved at give ham mit votum".

Johannes Prom blev ikke provst over Øster Flakkebjerg Herred. Den 18. september 1759 døde Johannes Prom i en alder af 71 år. Barbara levede mange år derefter. Først

²⁰ foretagsomhed, flid, stræbsomhed, driftighed

²¹ blande sig

²² ældre betegnelse for sogneråd (kommunalbestyrelse).

tog hun ophold på Fuglebjerggård, senere hos sønnen Johan Prom, der var præst i Kvislemark. Hun døde i en alder af 85 år den 19. november 1784 og blev begravet på Kvislemark Kirkegård.

Christian Lemvigh

Nr. 16 på præstetavlen, Christian Lemvigh, var præst i Krummerup og Fuglebjerg i 27 år, fra 28. oktober 1835 til sin død i 1863. Han var formand for sogneforstanderskabet²² og blev betegnet som en konservativ åndsaristokrat²³.

Om Lemvigh fortælles, at han engang afholdt præstekonvent på Fuglebjerg Kro. En forældreløs tjenestepige ved navn Hansine Marie Knudsen serverede for præsterne, og det havde hun åbenbart gjort godt, for ved mødets afslutning blev det foreslået at sende en tallerken rundt til fordel for den unge pige, som havde serveret. Det bifaldt deltagerne, og der blev samlet et pænt beløb ind, som Lemvigh skulle give pigen.

Men efter konventet sagde Lemvigh til kromanden, som hed Henrik Gørtzen, at

²³ person som i kraft af sin begavelse føler sig hævet over andre

der var samlet penge ind til den pige, som serverede, men præsten syntes, at det var meningsløst at give så ung en pige så mange penge.

Pastor Lemvig

Han foreslog derfor, at pengene blev givet til de fattiges kasse. Gørtzen blev åbenbart irriteret på præsten og sagde: ”Jeg lønner selv mine folk!”. Og sådan gik det - og pigen fik ikke sine penge. Men pastor Lemvig var jo formand for sogneforstanderskabet og sendte derfor en mand ud for at opkræve de såkaldte ”fattigpenge”. Da han søgte at afkræve pigen på kroen et beløb, sagde hun: ”Hils præsten og sig, at jeg betalte fattigpenge den dag, her var præstekonvent”. Det fortælles, at hun ikke senere blev afkrævet fattigpenge.

Forfatteren Erik Bøgh var i årene 1842-44 lærer i Fuglebjerg. Den meget unge Erik Bøgh optrådte nok både selvsikker og - i Lemvighs øjne - provokerende. Og derfor gik samarbejdet heller ikke gnidningsløst. Præsten inspicerede undervisningen både i tide og i utide, han anfægtede tidsregningen i forhold til undervisningens begyndelse og angreb Bøgh for at udvise manglende respekt for sin foresatte. Vi kender kun sagen fra Erik Bøghs side, men det må konstateres, at Lemvig ikke evnede at værdsætte, endsige tackle en frisk og idérig 20-årig lærer. Christian Lemvig døde den 1. maj 1863 og blev begravet på Krummerup Kirkegård. Hans gravsted findes endnu.

Christian Lemvighs gravsten på Krummerup Kirkegård. Stenen ser forbavsende godt ud efter mere end 150 år, om end lidt rengøring og opmaling ville pynte.

I 1972 blev Krummerup-Fuglebjerg pastorat delt. Krummerup blev annekssogn til Hårslev sammen med Ting Jellinge. Fuglebjerg blev hovedsogn for et nyt pastorat med Tystrup og Haldagerlille sogne som annekssogne. Nr. 27 på præstetavlen - Ingvar M. Hauge - blev sognepræst for Fuglebjerg, Tystrup og Haldagerlille sogne og flyttede til den nyetablerede præstegård i Fuglebjerg, mens sognepræsten i Hårslev og Ting Jellinge, Jørgen Warring, tillige blev sognepræst i Krummerup. Præstegården i Krummerup blev overflødig, men er bevaret i kirkeligt eje og udlejet.

Kilder:

Historisk Samfund for Sorø Amt, årbog 1958, "Dømt fra Kjole og Krave" af Erling Petersen
Historisk Samfund for Sorø Amt, årbog 1975, "Den vindskibelige degn i Krummerup" af Erling Petersen

V. Hostrup Schultz: "Et Par Blade af Matz Jensen Prommus og hans Descendenters Historie", 1900.

Årsskrift for Fuglebjergegnens Lokalhistoriske Forening, Borupris' Venner, 2010-2011, "Hans Henrik Bøgh, Erik Bøgh og Fuglebjerg 1819-1899" af Knud Danielsen

www.besmanns.dk/genealogi
wiberg-net.dk

Min barndom på landet under krigen, - som jeg husker den!

af Bent Heegaard Petersen

I sagens natur husker man jo ingenting fra de første år af ens liv - og dog er der jo altid et par billeder, der kan ruskes frem.

Jeg er et krisebarn, ganske vist født i den sidste del af krisen.

Det var dengang en pattegris kostede 2 kroner og en slagtegris 30 kroner, så hvordan de havde råd til sådan en luksus at få et barn, er et spørgsmål, der aldrig kan besvares.

Jeg er født på en gård, på Sydvestsjælland, tæt på Smålandshavet, ca. 1 km fra stranden, et af de mere fredfyldte områder nær godset Holsteinborg.

Jeg er født søndag den 19. august 1934. (Det var tordenvejr den dag, er jeg blevet fortalt.)

De første 5 år er der næsten ingen erindringer fra. Jeg har haft en meget fredfyldt barndom, man var midtpunkt indtil 1937, hvor min bror Henning blev født, så var vi jo to, som måtte deles om opmærksomheden.

I slutningen af 1941 var mormor og fars morster Karen kommet på besøg, og det var rigtig hyggeligt. De var kommet den 16. november, men så skete der det den 17. november, at min bror og jeg pludselig vågnede op et helt andet sted end sædvanlig, vi havde hidtil ligget i soveværelset sammen med far og mor. Hvorfor så denne flytning, vi var ikke engang vågnet! Det blev hurtigt klart for os, at der måtte være sket noget mærkeligt.

Og ja, min søster var kommet til verden den nat, og da det var en hjemmefødsel, kunne vi selvfølgelig ikke være i soveværelset! Nu var der én til, man skulle dele tilværelsen med, og det var spændende, men det gik jo over al forventning.

Gården og dens liv i 30'erne

På gården var der to karle og en pige. Der var meget at arbejde med, da næsten intet var mekaniseret.

Der var 16 køer, der skulle malkes, min far var dog én af de første, der fik malkemaskine, i 1936, det var en utrolig hjælp, der frigjorde mange hænder til andet arbejde. Der var mange ungkreaturer samt ca. 30 grise, der skulle passes.

Pigens arbejde var børnepasning og madlavning samt rengøring og arbejde i haven.

*Far: Thorkild Petersen.
Mor: Emmy f. Albrechtsen.*

Det første jeg husker.

Det første, jeg mener at kunne huske, er en cykeltur.

På den cykeltur, som treårig med min far, var vi uheldige. Jeg må have stukket foden ind i cyklens forhjul, og vi gik på hovedet i grøften. Min far viste tit sin skæve, brækkede fingre frem, når han skulle fortælle, hvor frygtelig jeg var som lille, dog altid med et lille smil.

Det andet er julen

Det begyndte altid meget dramatisk med slagting af julegrisen. Meget tidligt om morgenen en dag i begyndelsen af november

skulle vandet i gruekedlen være på kogepunktet, alt skulle være klart, når den omrejsende hjemmeslagter kom ved 8-tiden.

I dag 2016 er der meget tale om halalslagting, som er noget mærkeligt noget, som muslimerne havde med fra deres hjemland. Slagtingen hos os dengang var en form for halalslagting, altså slagting uden bedøvelse (men det var uden bøn). Den slagting var almindelig på landet.

Slagtingen

Fra en næsten stille morgen - til råb og skrig, skubben, jag, beskeder, løben frem og tilbage, det varme blod skulle røres, så blodet ikke koagulerede, vi skulle jo gerne have en god blodpølse.

Slagteren skilte så grisen i to lige store dele, inden han kørte videre til næste "blodbad". Så gik kvinderne i gang med de indvendige dele: hjerte, nyrer, lever og tarme. Senere på dagen, når kødet var blevet afkølet, gik man i gang med parteringen samt male kød til fars med håndmaskine. Der skulle laves medisterpølse og stoppes spegepølser, som senere skulle til røgning. Dagens menu skulle gerne bestå af koghed blodpølse, der skulle svømme i fedt og en masse sukker, - hvis det da ikke var kogte grisætær med kartoffelsalat. Midt på dagen var tit ankommet gæster, der skulle være med i arbejdet, for så til gengæld

at få en del af grisen. Det var min morbror og hans familie fra Næstved.

Under krigen var det en kærkommen hjælp til husholdningen, da der var rationering på næsten alt.

November var også den måned, man havde gæster.

Hos os begyndte det gerne den 12. november, da havde far fødselsdag, og den skulle fejres. Man besøgte også andre familier. Familierne bestod mest af landmænd, så de var i samme situation.

Grisen var slagtet, og der fandtes ikke frysere og køleskabe som i dag, og mens kødet var friskt, skulle det jo benyttes, meget af kødet var sendt til røgning, og en del var lagt i saltlage i sulekaret i kælderen eller dækket med smeltet fedt.

Julen

Vi nærmede os december, så gik man i gang i køkkenet med bagning.

Der skulle bages mindst 6 forskellige slags småkager, det kunne tage flere dage, og så blev mormor hentet, hun skulle give sin viden videre. Min far havde en ugift moster, Karen, som gik på omgang i familien. Hun mødte også op et par dage for at hjælpe mor og pigen med alt det, der skulle forberedes til den store fest.

Er der noget at sige til, at man glædede sig.

Mor og far havde forstået at gøre de sidste uger op til jul mystiske og hemmelighedsfulde.

Rejsen til Næstved

Hvert år tog vi på juleindkøbstur i Næstved.

Det kunne foregå på to måder, enten ved at far spændte hesten "Lotte" for jumben, det var et tohjulet køretøj med plads til seks personer, man sad overfor hinanden. Vi fik så staldet ind på en gård i udkanten af byen i nærheden af min morbror, som boede i Grimstrup.

Vi kunne også køre med en rutebil, der havde start i Bisserup, og kørte så ad de små veje til Næstved.

Her skulle købes ind af særlige ting til julebordet, det var appelsiner, rosiner og slik af forskellig slags. Da krigen kom, blev det vanskeligt, for ikke at sige umuligt, at få mange af disse ting.

En købmand på Axeltorv skulle altid besøges! Jeg ved ikke hvorfor, men jeg tror, at han havde noget "under disken", som særlige julekunder kunne nyde godt af!

Vi børn fik altid et julehæfte, "Damgaards Jul". Her var spændende historier og små opgaver til juledagene.

Der blev selvfølgelig i begrænset omfang også købt små julegaver. De har ikke kostet meget, for pengene var meget små, men bare det at gå rundt i en juleudsmykket by, var utroligt spændende. Udsmykningen bestod

mest af julelandskab med nisser, jeg tror også, der var enkelte steder, hvor nogle nisser kunne bevæge sig ved at nikke med hovedet. Et andet sted så vi et tog, der kørte rundt og rundt.

Det var virkelig spændende!

Bussen

En eftermiddag gik hurtigt, og så skulle vi hjem med bussen igen. Bussen var altid stopfyldt, mange måtte stå op. Jeg husker engang, at bussen var så fyldt, at en af passagererne var kravlet op på taget af bussen, hvor der var en del gods bl.a. en lænestol. Den satte han sig i! Vi var ikke kørt ret langt uden for Næstved, førend vi blev stoppet af politiet og nogle tyske soldater, som selvfølgelig beordrede ham ned og ind i bussen igen. Det mærkelige derudover var, at bussen ikke blev ransaget, - der kunne da have været en god anledning til det, vi fik lov at køre videre, blot vi forstod, at det var noget, man ikke skulle gøre en anden gang.

Juleaften

Mine forældre havde altid let ved at narre os tre søskende.

Vi skulle selvfølgelig ikke have noget juletræ, det var alt for dyrt. Men vi skulle nok få en enkelt gave, den var låst inde i den store stue, og der måtte vi selvfølgelig ikke komme.

Sidst på eftermiddagen kom så morfar og mormor. Åh. Ih, hvor var de belæsset med pakker, mindst 1000, det var så spændende, at det var ulideligt.

Kunne det dog ikke snart blive aften?

Huset duftede af stegt and og rødkål. I kølde- ren stod risalamanden. Pigen og mor susede rundt i køkkenet, der måtte vi helst heller ikke komme. Udenfor havde karlene og far gjort sig færdig i staldene. De havde sørget for, at denne dag fik dyrene hø og ikke halm, de skulle også mærke, at det var jul.

Nu endelig var bordet dækket, og vi kunne begynde den fine middag.

Først steg, så dessert. Nu måtte tiden da være inde til at få åbnet de døre ind til den fine stue.

Men ak - nej.

Først rejste vi os alle, tog hinanden i hånden, og mens vi så på mor, sagde vi alle højt i kor "tak for dejlig mad", og så gik vi fra bordet.

Nu ???, nej!!

Der skulle tages af bordet, det hjalp vi alle med til, så skulle der altså også vaskes op.

Vi satte os hen til morfar, for han kunne fortælle historie. Ventetiden var lang.

Pludselig gik dørene op til den store stue, og der stod "sørme" det store grantræ, som de ikke havde råd til at købe, - med lys, der skin- nede som stjerner, og under træet, der lå ga- verne.

De voksne havde da ingen forståelse for, hvordan vi havde været pint til bristepunktet? Efter at vi havde sunget "mindst hundrede" salmer, blev der endelig delt gaver ud. Efter den tids formåen fik vi mange - mest tøj, og strikkevarer, men også legetøj, en af de mest spændende ting jeg fik var "Metallo", det bestod af en masse metalstænger, hjul, skruer og møtrikker og på et senere tidspunkt også batterimotorer, der var mange muligheder i det legetøj. Vi fik også forskellige spil, f.eks. ludo og kineserskak. Efter at have pakket den tids gaveorgie ud, begyndte morfar at læse en julehistorie, altid en, som vi børn kunne forstå. Nu nærmede klokken sig ti, så rykkede vi igen ind i den anden stue, der skulle spilles kort, eller der skulle spilles eller leges med nogle af de ting, vi havde fået. Der blev serveret kaffe og småkager og masser af slik. Nu var vi også trætte, klokken var mange, og sengen kaldte, men vi skulle selvfølgelig have vore nyerhvervelser med i seng. Næste dag stod gerne i kirkens tegn, dog ikke hvert år, morfar og mormor havde overnattet, og de skulle hjem. Før krigen havde de fået bil, så det var jo nemt nok, under krigen blev de kørt hjem af far i jumben, med plads til de seks personer, hvis de ikke var alt for store. Julen ændrede sig ikke meget i de år, vi var hjemme. Vi fulgte med tiden - når den forandrede sig, gjorde vi det også.

Mormor: Laura Karoline Albrechtsen, f. Rasmussen

Morfar: Peter Albrechtsen

Juledagene

Så længe mine bedsteforældre levede, var 1. juledag helliget bedstefar og bedstemor (fars forældre). Juleaften var det jo mors forældre. 2. juledag var for det meste hjemmedag.

3. juledag skulle far altid tærskes. Vi havde en stor lade, hvor kornet fra om sommeren var sat ind. Nu manglede der korn til dyrene.

4. juledag var der juletræ i forsamlingshuset. Arrangør var dengang den meget stærke afholdsforening

Farfar: Peter Petersen

Farmor: Anna Petersen f. Andersen

for Skafterup/Nyrup. Vi var vel ca. 150 mennesker, hvoraf der var omkring 80 børn.

Først juletræ med en 4 - 5 salmer og sange af den traditionelle slags, som vi også kender i dag. Sangen blev ledet af forskolelærerinden, Karen Nielsen (min fætter Kelds moster) og af min farbror Henrik, som for øvrig havde slægtsgården Ellemosegård i Skafterup, han var 8. led på gården i byen.

Efter sangen fik vi godteposer med slik af mange afskygninger, før krigen var der altid en appelsin i posen, under krigen et æble. Efter krigen vendte appelsinen tilbage.

Nissefar

I 1943 spillede jeg komedie for første gang, vores lærerinde Karen Nielsen havde fået den

ide, at vi skulle opføre: ”På loftet sidder nissen med sin julegrød.”

Jeg skulle spille nissefar med langt skæg, jeg havde en stor slev i hånden. Vi sang af hjertens lyst og spillede komedien, det må have lydt forfærdeligt, for vi var meget nervøse. Men børn har altid succes, og vore forældre var tilfredse.

Jeg var for øvrigt også dengang meget glad for at synge, og kunne jeg få lov at synge solo, var jeg meget stolt.

Den nissekomedie, vi optrådte med, har jeg for nylig fundet, og derfor gengiver jeg den herunder.:

En nissekomedie:

Skrevet eller fundet af vor forskolelærerinde Karen Nielsen

Personer: Nissefar Nisseper (Bent), Ellefrue (Bitten), Nisseprinsessen (Karen Margrethe), Smånisser og smårotter (øvrige elever fra 1. og 2. klasse).

Scene: En lo med halm.

Nisseper sidder ved grøden:

På loftet sidder nissen med sin julegrød

Sin julegrød, så god og sød

Han nikker og han smiler og han er så glad

For julegrød er hans bedste mad.

Men rundt omkring står alle de små rotter,
Og de skotter og de skotter
De vi så gerne ha lidt julegodter
Og de danser, danser rundt i ring.

Men nissefar han truer med sin store ske,
Vil I nu se at komme afsted,
For jeg vil ha' min julegrød i ro og fred
Og ingen, ingen vil jeg dele med.

Men nisserne de hopper og de danser
Og de svinser, og de svanser.
De kikker efter grøden, når de standser
Og de står om nissen tæt i ring.

Men nissefar han er en lille hidsigprop
Og med sin krop han gør et hop.
Jeg henter katten hvis I ikke holder op,
Når katten kommer skal det nok blive stop.

Så bliver alle rotterne så bange,
Åh, så bange – åh så bange,
De vender sig og danser et par gange
Og en - to – tre så er de væk.

Nisseper har spist sin grød og tager en avis
frem og læser.

Nisseper: Nåh, da, da, da, det var endelig noget,

"Prinsessen i Nisseland vil ha' sig en mand,
men det skal være en der har omløb i hove-
det", er der nogen, der har det, så er det mig.

Smånisserne prøver at slikke fadet.
Nisseper: Pist, kyst, vil I se at komme væk. -
jeg må afsted med det samme, hvor er min
frakke og min stok og så min hue godt ned om
ørerne, så mennesker ikke kan se mig?
Der kommer Ellefruen, hvad mon hun vil?

Ellefruen: Nisseper stop lidt, hvor skal du
hen?

Nisseper: Ud at vinde Prinsessen, har du ikke
læst avisen?

Ellefruen: Jo, men tror du nu også, du kan
klare den.

Nisseper: Pyt, hvis ikke jeg kan så

Ellefruen: Nåh! vær nu ikke så vigtig, men
hør, hvad jeg siger dig: Hvis du kommer i
knibe, så skal du bare sige "PIP" - ikke an-
det.

Nisseper: Ork! Den historie klarer jeg nok
uden dit "PIP". Nå men farvel, jeg må skynde
mig, men hvem kommer dog der?

Nisseper og Ellefruen: Nisseprinsessen!

Ind kommer Nisseprinsessen og alle smånis-
serne.

Prinsessen: Hvad er du for en underlig fyr?

Nisseper: Jeg er ingen underlig fyr jeg er Nisseper fra (den by som stykket foregår i) Deres Majestæt.

Prinsessen: Det navn kender jeg ikke, men jeg er ude for at søge efter en mand, og da du ser godt ud, kunne jeg godt tænke mig, at det kunne blive dig, så nu gælder det, om du også har omløb i hovedet og kan svare på det, jeg vil spørge dig om.

Men jeg vil have svar med det samme ellers lader jeg uglen, som sidder deroppe, hakke øjnene ud på dig.

Nisseper: Jeg vil gerne prøve.

Uglen tuder!

Prinsessen: Så sig mig, du nisse fra (det sted hvor vi er), kan du nævne det navn, som min moder mig gav, når hun sang mig i søvn ved min vugge.

Nisseper: Av, den var værre, nu gælder det om at have omløb i hovedet. Hvad skal jeg dog sige?

Prinsessen: Ja, uglen sidder lige der henne, kan du høre den?

Nisseper: åh! Nu går der et tællelys op for mig (Tænker højt: Hvad var det Ellefruen sagde?)

"Hun kaldte dig "PIP!" ". Han kaster huen højt op i luften og griber den igen. Uglen tuder. Nisserne springer rundt og råber hurra!

Prinsessen: Du gættede rigtigt, så dig vil jeg have til mand.

Alle synger:

(Jeg kan ikke finde den egentlige melodi, men den kan med lidt god vilje synges på "Fra Tyskland uddrog en flok spillemænd")

Nå sikken et gilde der blev på det loft.

*Fru Ugle, hun syntes, det blev dog for groft,
Så hun gik i gang med at tude
Ja, så tog hun fat på at tude.*

*Men nissen blev konge i nissernes land
Han holdt af sin kone og hun af sin mand
og så er historien ude
ja, så er historien ude.*

(Den slutter egentlig med trala - trala... det står selvfølgelig frit, om man vil slutte med det - 2017).

Aftenen sluttede med leg, alle de gamle julelege, og til sidst førte Karen og farbror an i en helt speciel leg, som hed "Væve vadmel". Nu skulle alle på gulvet, altså både børn og voksne, vi var nok omkring 80 personer. Legen bestod af ca. 12 forskellige dele, der var knyttet sammen.

Væve Vadmel

En juleleg i mindst 12 dele

Melodi: Nissernes vagtparade kan benyttes eller andre juledanse i 4/4 takt.

Deltagere: Der skal helst være mellem 40 og 80.

- 1. Man går i en lang kæde rundt i salen ca. 2 gange, derefter op midt i salen.*
- 2. Når man går op, deler man sig. Første går til højre - næste til venstre, indtil alle har delt sig.*
- 3. Man mødes i bunden og nu går man to og to op gennem salen. I toppen går man til henholdsvis til højre og til venstre.*
- 4. Næste gang man mødes i bunden, er der 4 sammen*
- 5. En gang til, der er 8 i en tværrække.*
- 6. De 8 går samlet til tops og står stille, indtil alle rækker er dannet med 8 i hver.*
- 7. Nu begynder selve vævningen. Første række går bag om anden række, når den sidste i første række passerer nr. et i anden række, tager de hinanden i hånden, det gentages i hver række, indtil alle ender er forbundet.*
- 8. De to første danner nu bro, de næste går under og danner bro, næste går under første og over nr. 2 derefter danner de bro osv. op og ned, indtil alle har været igennem.*

- 9. Næste: Der står nu et vist antal broer, som er klar til næste øvelse, første hold rykker mod midten og bag om hold to, ud mod kanten derefter omkring hold 3 og hele turen rundt fulgt af de andre, når deres tur kommer.*
- 10. Nu er tråden ved at godt spundet og er klar til at rulle op.*
- 11. Man tager hinanden i hænderne og begynder at gå rundt sådan, at nr. 1 går mod midten, alle følger med og drejer omkring nr. 1. Til sidst står man tæt sammen i et stort nøgle.*
- 12. Er tråden nu stærk nok? Nr. 1 kravler nu ud igennem flokken, mens de øvrige følger efter uden at slippe hinandens hænder. Når alle er fri, går man en gang rundt i salen, mens man klapper i hænderne, som tak for et godt arbejde.*

Legen tager, alt efter hvor mange der deltager, ca. en halv time.

Da den var færdig, var det tid at tage hjem.

Jeg mindes også ved disse aftener en spise, som vi ikke brugte hjemme. Røde pølser.

Kunne vi lokke far til at købe en sådan, var aftenen reddet, Jeg tror, at en pølse med brød og sennep kostede 1 kr.

Nytåret

Nytåret var den sidste aften, hvor der var familiesammenkomst. Den var næsten altid hos morfar og mormor.

Efter den gode mad fik vi lov til at løbe lidt rundt i byen, Spjellerup, men kun hos dem, vi fik udpeget som offer, inden vi gik hjemmefra.

Når klokken var omkring 23, kørte vi gerne hjem. Jeg kan ikke mindes, at vi har været oppe til kl. 24.

Vi havde dog et julearrangement til, - den 6. januar, det var søndagsskolens juletræ i Missionshuset, som lå på vejen ud til den store mølle. (I dag Møllevej). Det, jeg husker bedst, var, at der var meget koldt i den sal, hvor træet stod. Det var også sang, leg, godteposer og historier, der blev disket op med. Det var et eftermiddagsarrangement, så det var mørkt, når vi skulle hjem, om vi blev hentet, husker jeg ikke, vi havde næsten 6 km. hjem.

Vi havde gået i søndagsskolen i mange år, det foregik i et hus ved siden af farfar og farmors hus i Skafterup, hos en ældre dame, som hed Karen Marie. I en lille time hver søndag sang vi og hørte bibelhistorie.

En sørgelig jul

Julen i 1948 blev et år, som altid vil huskes af mig og mine søskende. Efter de sædvanlige juleforberedelser ventede vi kun på juleaften.

For øvrigt var det også den første jul efter, at jeg var konfirmeret. Jeg håbede, at et af mine ønsker fra konfirmationsdagen ville gå i opfyldelse, dengang havde jeg nemlig ønsket et armbåndsur og havde ikke fået det.

Den 22. december var morfar på sin cykel kørt fra Spjellerup mod Næstved for at hjælpe sin søn, min morbror med noget tømmearbejde, de var begge tømrere. Efter at have kørt 3 km. kørte han ned ad en bakke (kaldet Menstrup Bjerg), her lå der på vejen en gren, som røg ind i forhjulet. Morfar væltede og blev hårdt såret kørt på sygehuset i Næstved.

Ansigtet havde fået voldsomme skrammer, og han havde også fået hjernerystelse.

Mormor kom ud til os, hun skulle ikke være alene i deres store hus. Om aftenen sad vi og lavede julepynt. Mormor lærte os at lave roser af crepepapir.

Morbror besøgte morfar og ringede besked om hans tilstand.

Når mormor ikke havde været derude, skyldtes det, at hun havde hjerteproblemer og kunne derfor ikke tåle noget, som ville sætte sindet alt for meget i bevægelse.

Et lille indskud: Far og mor havde fået bilen sommer, en DKW, så vi var godt kørende igen.

Juleaftensdag havde morfar fået det bedre, så far, mor og mormor tog på sygebesøg. Det gik også godt, og de fik ønsket morfar god jul og på snarligt gensyn.

De kørte hjemad, og på hjemvejen drejede de ind hos morbror i Grimstrup, til min tante, som var alene hjemme med min fætter Flemming, morbror var taget i kirke sammen med min kusine Mona. Tante ville give en kop kaffe. Efter kaffen, var der afgang, men mormor ville lige en tur på toilettet. Her døde min mormor fem minutter efter. Jeg fik armbåndsuret den aften, men glæden var jo til at overse.

Dagliglivet på gården i barndomstiden

Mens vi var helt små, gik meget af tiden med at udforske og lege.

Nabopigen

Naboen havde en datter, Minna, der var tre år ældre end mig, hun var tit barnepige for os. Hun læste for os og lærte os en del af de lege, som var almindelige børnelege: fanger, krone-skjul, kryds-fanger.

En særlig spændende leg: Slå pind

Det var egentlig en ret farlig leg, men det tænkte vi ikke så meget på, den forgik på følgende måde:

Materialer

Vi skulle bruge to sten, gerne to mursten, to træpinde - en pind, der var ca. 30 cm og en der var ca. 1 m,

1. spil: vi lagde den lille pind på stenene, og så skulle den vippes ud i marken med den

lange pind. Vi var delt i to hold, det ene hold var inde, det andet hold stod i marken og skulle så fange pinden, hvis de fangede den, skulle de forsøge at kaste den tilbage mellem stenene, hvis det lykkedes, var der skifte.

2. spil, vi holdt pinden i hånden, smed den lidt op i luften og slog med den lange til den lille pind, den kunne godt ryge langt ud, den lille pind skulle kastes på samme måde som i 1. spil.

3. spil var vanskeligere, den lille pind skulle slås lidt op i luften, hvorefter den, når den faldt nedad, skulle slås ud i marken, - når det var klaret, begyndte vi forfra, hvis ikke vi var grebet ud.

En anden leg hed hugge land

Et kvadrat blev tegnet på jorden og derefter delte vi det op i lige store stykker, alt efter hvor mange vi var (helst kun 4).

Vi skulle så bruge en kniv, en dolk var specielt god, vi holdt den i spidsen og kastede den mod en af modstandernes jorde, kniven skulle jo helst lande, så knivbladet kunne vise, hvor den nye grænse skulle ligge, kniven skulle stå lige, ellers var den næstes tur.

Andre lege: Skyggefanger, ståtrold; når vi var flere, kunne det blive til 2 mand frem for en enke eller skiden æg.

Vi havde gode forhold, megen udenomsplads, og hvis det ikke var nok, kunne vi også løbe ned til hende.

Hun boede kun 200 meter længere ned ad vejen.

Minna havde 3 søskende, som alle var ældre end hende. Familien boede på et lille husmandssted med 6 tdl. ude bag vores frugthave. Udover at passe jorden, kørte faderen mælk til mejeriet. De var flere om det arbejde, så det var ikke de store indtægter, han fik her. En dag umiddelbart efter krigen solgte de stedet til far.

De rejste til Gudum nord for Slagelse. Vi tre børn var kede af det, for vi havde haft det dejligt sammen.

Nu var vi de eneste børn i området. Minnas ældre bror, Egon, blev dog senere karl hos os.

Mine bedsteforældre

Der var et godt udbygget familiesammenhold i vor familie. Mine bedsteforældre (farfar og farmor) var samlingspunkt.

Det var mange søndage om året, hvor vi var på besøg hos dem. Det gjaldt mine farbrødre og min faster med familier, som mødte op et par timer om aftenen.

Der var jo ikke noget, der hed fjernsyn eller radio med mange stationer. Kun én dansk station, så valget var let, så op i jumben og til Skafterup. Her var vi så ca. 16-19 stykker i et lille hjem midt i byen overfor Brugsen. Her var der også en god legeplads foran, og lige ved siden af havde vi gadekæret, et meget

smukt beplantet anlæg med græsplæne og revne gange.

Mens de voksne fik sig en snak om ugens oplevelser - der var jo krigen at snakke om eller også var det markarbejdet, der blev drøftet, alle var landmænd - gik legen lifligt rundt i byen.

Ikke alene mine 3 fætre, Peter, Børge og Vagn, og kusine Annelise fra Saltøby og min mindre fætter Hans fra byen, men også byens jævnaldrende børn deltog i legen.

Vi kunne let være omkring 14 - 15 børn.

Jeg havde også 2 fætre og en kusine (Kjeld, Helle og Leif), de tre fra Møllen, de var en del ældre end os. De havde været ude at tjene dengang. Så det var sjældent, de var på besøg hos vore bedsteforældre samtidigt med os.

Det lyder så voldsomt, når man hører ordet "byen" Skafterup.

Byen bestod af 5 gårde og en mølle med 12 tdl., som min farbror ejede. Der var 12 familieshuse, en "Brugs" og en grovsmed.

En af de gårde i landsbyen er vores slægtsgård. Den ejes i dag af min fætter Hans, (2017) som er 9. led på gården.

Den fremmede dreng

Det var her i byen, jeg mødte det første barn fra en anden nation. En familie i et af husene havde fået en finnedreng. Han var mørklødet og sorthåret og så derfor meget fremmed ud. Vinterkrigen i Finland havde gjort, at mange

finske børn var sendt ud i verden - alt for tidligt i deres liv. De savnede deres far og mor, deres kammerater, - deres modersmål, deres kultur; det at blive plantet om kunne meget let give store problemer.

Vi børn forstod ikke deres problemer og jeg tror heller ikke, at vore forældre havde sat sig ind i deres vanskeligheder, de talte i hvert fald aldrig om det. Vi forstod ikke de fremmede, og de forstod ikke os.

Vi ville gerne lege med dem, men de var bange for os, vi var mange, og det følte de truende, vi opnåede da også at blive truet med kniv, så resultatet blev, at vi ikke legede sammen.

Jeg mindes, at der i vor geografibog stod eller også var det blevet fortalt: I Finland stikker de med knive. Ak ja, det kunne vi nikke genkende til.

I Bedstefar og Bedstemors stue

Vi havde leget ude på vejen og i anlægget det meste af aftenen, så først da det mørkede, gik vi ind i den lille stue, som vi kaldte den bageste ende, mens alle de voksne sad rundt om spisebordet med Bedstefar fast forankret i sin skrivebordsstol med overblik over hele forsamlingen (11 voksne og 8 børn). Når jeg tænker nærmere over det, tror jeg virkelig, at han nød det.

(Stuen var vel ikke mere end ca. 24 m²)

Her snakkede man om mange ting - mest landbrug, alle var jo landmænd. Min Bedstefar ville ikke tale om politik, han var nemlig socialdemokrat (Landmand!), mens Bedstemor og hendes søster Karen var radikale, de hadede krigen, de havde en bror, der var død, mens han var rekrut. En af mine farbrødre var også radikal, alle de andre var venstrefolk. Så var der krigen lige uden for døren, de skulle passe på ikke at sige for meget, børnene skulle ikke udsættes for noget, de ikke forstod og måske af en eller anden grund kunne komme til at snakke over sig, når fremmede var til stede.

Vi sad der i baggrunden, vi legede remselege eller spillede spil. Hvis det blev for kedeligt, løb vi ind i moster Karens værelse og tumlede rundt i hendes seng. Det har ikke været særlig spændende at skulle i seng efter vores besøg.

Hjemme på Iglekær

Stod man ude i haven på Iglekær og kikkede mod sydvest, så vi Christiansholmskoven, der lå ca. 1 km borte. Det var spændende at lege inde i skoven. Bag den lå Smålandshavet med badestrand, det var dog begrænset, hvor meget vi kom i skov og ved strand, for der var nok at foretage sig derhjemme.

Så vi mod syd og sydøst, kunne vi se havet og de mange skibe, der sejlede der, det var sejlruten til Næstved med indsejlingen ved Karrebæksmunde, der var også mange fiskekuttere,

der kom både fra Karrebæksminde og fra Biserup.

Smuglerhuset

Lige der, hvor skoven sluttede mod øst og udsynet over havet begyndte, lå "Smuglerhuset". Det rigtige navn var Bjørnebækhuset, opkaldt efter åen, der løb lige i nærheden. De voksne fortalte, at man engang imellem så lysglimt fra havet, en smuglerbåd? var på vej. Vi hørte dog aldrig om nogen smuglerfangst.

Vi kunne ellers nok have lyttet os til det, da vi havde partstelefon. Dvs., at vi var 4 på samme ledning, vi havde alle kaldenummeret 28, det var så efterfulgt af et af fire bogstaver U, V, X, Y.

Vi havde X og Bjørnebækhuset havde V. Sognerådsformand Ejner Hansen havde Y. Rudolf Kristiansen havde U. Når man havde partstelefon, delte man abonnementet, men talte for egne regning.

Skulle man tale, løftede man røret og spurgte "tales der?", derefter fik man så fat i centralen (som lå i Sandved) og afgav sin nummerbestilling. I alle større samfund var der en central.

Men ville man lytte, kunne man udmærket forsigtigt løfte røret og høre en af de andre abonnenters samtaler. Det var selvfølgelig forbudt!

Isvintrene i 1940erne

Livet om vinteren var noget ganske særligt i 1940erne. Der var megen sne, kulden var hård, og sneen kunne ligge højt på vejene. Navnlige 1941/1942, 1942/1943 og 1946 / 1947 var specielle.

I meget lang tid havde vi frostgrader, der nærmede sig -30 gr.

Ja, det var så koldt, at når vi vågnede om morgenen, kunne der være is på dynen, fordi vores ånde havde dannet rim.

Husene var slet ikke isolerede, så kulden havde nemt ved at trænge gennem muren. Vi havde næsten altid varmedunk med i sengen. Vi havde strømper på, for ellers kunne vi være sikre på, at vore tæer ville være helt røde af kulde.

Jeg led meget af det, vi kaldte ”frost i tæerne”, store vabler, der kunne væske meget. Det blev smurt med salve og pakket godt ind. Det var et af de år, jeg fik ”fedtlæderstøvler”: det var langskaftede støvler, der blev snøret helt op til knæet, jeg var meget stolt af dem. Vi gik med pludderbukser - plusfour. Ja, sne var der i stor mængde, og den skulle fjernes fra vejene.

Til det arbejde var der kun de mennesker, der boede langs vejene.

På et tidspunkt var far snefoged, dvs. at han skulle sørge for at få samlet så mange karle, som muligt fra de forskellige gårde og huse. De skulle møde op med skovl - og så gik man ellers i gang fra den ene ende af vejen til den anden.

Den vej, far havde ansvar for, var ca. 3 km og der var flere lavninger, hvor sneen var særlig glad for at lægge sig!

Sneploven

Man havde også en sneplov, den bestod af to vognfjæle, der var sat sammen i en vinkel på ca. 35 gr. Den kunne dog kun bruges i begyndelsen, når ikke sneen lå for højt.

Sneploven blev trukket af 2-3 heste. Og karlene lå oven på ploven for at holde den nede. Det kunne godt gå galt, hvis man faldt af, og det skete tit. Det kunne gå ud over fingre eller ben, og det kunne se meget alvorligt ud.

Når sneploven ikke kunne mere, måtte karlene i gang med skovlene. Der var på denne strækning tre steder, hvor sneen gerne samlede sig, i hulninger eller lavninger. Sneen kunne ligge i flere meters højde. Man gravede ved at smide det opad på afsats (også kaldet ”en stol”), her stod så andre, som smed det videre opad, der kunne godt være tre sådanne ”stole”. Det var et virkeligt hårdt arbejde, som tit måtte udføres, mens sneen fæg omkring ørene på dem.

Skøjtebane på langt over 100 tdl.

Men foråret nærmede sig, og sneen smeltede. Vi havde 13 tdl. eng, som lå direkte op til Bjørnebækken, som vi kaldte Møllerenden. Møllerenden var en lille å, som løb ud i Smålandshavet. Åen løb altid over sine bredder og fyldte hele engen og de omliggende naboers enge med vand, og så kunne vi næsten altid forvente, at en frostperiode satte ind. Nu kunne vi løbe på skøjter på et meget stort areal. Far har fortalt, at omkring år 1910 var så store arealer oversvømmet, at området var over 100 tdl., som let kunne være isbelagt. Sikke en legeplads.

Min skolevej kunne også være belagt med mange forhindringer om vinteren.

De første 3 år var vejen fra Skafterup og ud til alle gårde og huse mod Christiansholms skoven 3 km grusvej. Alligevel kunne den være

glat og i sneperioden fyldt med driver, i tørtiden med snesjap. Men cykle skulle jeg, i de grælleste tilfælde kørte far mig i jumben. De næste 2 år var vejen 5 km, da jeg var begyndt på Tornemark Centralskole.

I 1946 begyndte jeg på Hindholm, og nu blev vejen 13 km hele tiden på cykel.

I 1948 flyttede vi til Palmegården i Tornemark. Resten af min skoletid var skolevejen ca. 6 - 7 km.

Jeg beundrer en af mine kammerater fra den gang, Jørgen Nielsen fra Karrebæk. Han cyklede hver dag 2 x 13 km i al slags vejr, han svigtede aldrig. Som den eneste mødte han op i en snestorm, fik lidt varme hos skoleleder Marcussen, inden han kørte tilbage.

Kælkebakken

Sneen kunne selvfølgelig også bruges som legeplads.

Vi havde en ”stor” bakke syntes vi, en gammel grusgrav, hvor siderne var jævnet ud. Den var vel ca. 6 m. høj og strakte sig ca. 40 m nedad. Den var god til slæde, og da jeg fik et par ski, kunne vi også klare denne dejlige bakke.

Jeg mindes den dag under krigen, vi fik besøg af en pige fra Norge. Hun hed Liv og boede hos min farbror i Skafterup.

Liv var fra Kirkenæs i Nordnorge, tæt ved grænsen til USSR. På grund af krigen var

børn fra den egn blevet flyttet, og nogle var så havnet i Danmark.

Vi var som sagt meget stolte af vor lille bakke, gad vide hvad hun tænkte, da hun så den.

Vor første bil

I sommeren 1939 fik vi bil - en Chevrolet, årgang 35. Stolte var vi. Jeg husker dog kun ganske få ture i den, for allerede 3/4 år efter brød krigen ud, og så skulle bilen klodses op. Tyskerne forlangte at få dækkene, endvidere kunne vi ikke mere købe benzin.

Under hele krigen stod den i vognporten og ”kedede sig”. Lige efter krigen solgte far bilen - det blev sagt, at der aldrig blev mulighed for at køre bil mere. Far fik 500 kr. for den.

Lokummet

Som børn mærkede vi ikke meget til krigen.

Vi havde et par enkelte overflyvninger. Vi syntes, at nogle fløj så lavt, at de rørte ved trætoppene. Disse overflyvninger kom altid ganske pludselig, jeg husker specielt en gang: Jeg var gået på das. (et das var et lokum bygget op af træplader med et hul i overfladen). Her sad jeg og læste i toiletpapiret. Det kunne lade sig gøre, da det var iturevne aviser, man brugte til sidste del af WC-besøget. Som sagt sad jeg der ganske roligt, da vi fik en overflyvning så lav, at jeg dumpede halvvejs ned i

hullet af bare forskrækkelse og af lufttrykket fra flyvemaskinen.

Tyskernes spærreballoner

Der var også spærreballoner. Det blev forklaret, at de havde revet sig løs i Tyskland og var drevet nord på over Østersøen videre over Lolland og Smålandsfarvandet og ind over Sjælland. En anden forklaring var, at de med vilje blev sendt af sted for med deres nedhængende kabler at kunne rive lysledninger og telefonledninger ned, disse hang nemlig i luften dengang. Balloner have en diameter på mindst 5 m. Vi så dem en enkelt gang, men de lavede ingen ravage.

Blyanter som bomber

Endnu en ting, som tyskerne kunne finde på, og som vi børn blev bedt om at undgå at røre ved, var ting som kunne være kastet ud fra flyvemaskinerne, f.eks. legeting og skrueblyanter, ting som var spændende at se på og eje. Vi fik at vide, at det kunne være små bomber, altså ting, som tyskerne havde fyldt med sprængstoffer. Jeg så aldrig nogen!

Nazister

Tyskerne vidste nok, hvordan de skulle gøre sig bemærket. Under krigen skulle man være meget påpasselig med, hvad man sagde og gjorde. Den lo-

kale dyrlæge havde ikke rent mel i posen. Eller sagt på en anden måde: han havde en tysk-sindet tankegang. Om han var nazist, vil jeg ikke kunne bedømme, men når han var til stede, måtte vi ikke være i nærheden, for så kunne vi måske komme til at sige noget, som han kunne gå videre med.

Der var en lille modstandsgruppe i området, de havde træning engang imellem. Den træning foregik ca. 200 m fra vort stuehus i et engdrag med en mose. Hvor mange de var ved jeg ikke, men fars yngste fætter deltog. Der var øvelser i håndgranatkast (attrap) og skydning. Jeg ved ikke, om der har været nedkastninger af våben her i området.

Drengeløge og børnefødselsdage under krigen

Det begyndte sådan rigtigt fra 1. skoleår, det var noget nyt for os at få lov til at deltage i. Vi måtte invitere gæster.

Første gang jeg havde fødselsdag, og efter skoletid måtte jeg invitere to drenge med. En af drengene hed Erik Pedersen, den anden var Jørgen Frandsen, som i dag bor i Fuglebjerg. (2017).

Senere udvidede det sig, så vi blev ca. 10 gæster. Alle drenge fra klassen.

Vi legede en hel eftermiddag – for' rundt, ja, det foregik dengang, som i dag.

2 små episoder fra dengang

1. episode

I landsbyen Skafterup 3 km. borte boede en dreng, Han var den ældste af en børneflokk på 5, da vi begyndte i skolen. De boede i et meget lille hus med stue, køkken, bryggers og gang på samlet ca. 30 m². og et soveværelse på ca. 20 m².

Der var endvidere et lille loftrum, uisolaret, som senere blev brugt som soverum til børnene. Faderen var arbejdsmand. Under krigen arbejdede han i Tyskland, det var det eneste sted, der var arbejde, som han havde lyst til; vi var lidt forsigtige overfor ham, han havde jo med tyskere at gøre, han var nu god nok, set med danske øjne, dvs. han løb ikke med efterretninger.

Vi syntes, det var spændende og stort, at han kunne brødføde så stor en familie.

Der var selvfølgelig ikke mange penge til udenoms fornøjelser, så når den skolekammerat havde fødselsdag i juni betød det meget, om vi havde nogle gaver med til ham. Men det var sjovt at gemme gaverne for ham. Han fandt dem til sidst.

2. episode.

Luftbøssen.

Den anden episode var hos min grandfætter. Om det var til en fødselsdag eller en ganske almindelig legedag, husker jeg ikke. Vi var

samlet en 7 - 8 stykker og legede i en skov bag gården, selvfølgelig uden opsyn.

Legen gik lystigt, bl.a. blev der plyndret fuglereder, nogle klatrede op i træerne, ikke mig, det turde jeg nemlig ikke klatre op træerne, men jeg stod nedenfor og tog imod de fugleunger, der blev kastet ned.

Hvorfor er børn dog så frygtelige og ubetænksomme, når de er i flok?

Men en af drengene havde en luftbøsse. -

Da far blev skudt.

Den luftbøsse får mig til at tænke på noget, der skete med min far, da han var dreng. Han fortalte, at han som 10-årig var løbet ud i deres frugthave, der lå op til naboens gård i Skafterup.

Pludselig flængedes luften af et pistolskud og en kugle ramte min far på brystet, men heldigvis var han tilpas langt væk, og spændet på hans seler havde reddet ham, så det blev ved forskrækkelsen.

Luftbøssen fortsat.

Vi skød vildt omkring dvs. der var kun én, der gjorde det, ham, der ejede luftbøssen, op i luften ind imellem træerne, ind imellem os legende børn.

Pludselig blev jeg en interessant person. En spurgte, om jeg ikke ville være skydeskive, det ville jeg selvfølgelig ikke, men opfordringerne blev til sidst så kraftige, at der skulle en

eller andet løsning på det! Hvis jeg nu gik ca. 50 m. hen ad skovstien, ville jeg ikke mærke noget videre - (tænkte jeg).

Nu er det sådan, at jeg hungrede efter at blive accepteret. Lille, tyk og kluntet gik jeg de 50 m. Et skud lød, - jeg mærkede intet, fornuften havde sejret, om de havde ændret plan og havde sigtet på noget andet, ved jeg ikke, for øvrigt havde de mistet interessen for mig. Jeg var trods alt heldigere end min far.

Lidt om fars hånd!

Barndommen var ret dejlig. Der var selvfølgelig gode og dårlige oplevelser imellem hinanden. Opdragelsen kunne være ret så håndfast, men det tog aldrig overhånd. Vi fik selvfølgelig et rap over nakken, én på siden af hovedet eller et par slag i bagdelen. Men det blev aldrig misbrugt. En ting var sikkert - far og mor holdt meget af os, og jeg ved, at børn i vor omgangskreds kunne have det meget hårdere.

Befrielsen i 1945

Den 5. maj cyklede vi til skole. Da vi ankom kunne, vi godt mærke, at det var anderledes end normalt, og jeg tror ikke, alle forstod betydningen af krigens afslutning. Den dag blev vi bedt om at gå ud til flagstangen på græsplænen foran skolen, og her sang vi ”Jeg elsker de grønne lunde”, og så fik vi fri.

Hjem for at snakke mere om, hvad der var hændt! Allerede om aftenen var der gudstjeneste i Fyrendal kirke. Kirken var stuvende fuld, men jeg kom ikke til at mærke det, på grund af en hændelse, som jeg syntes var mærkelig. Hele min familie skulle cykle de 6 km til kirken. Jeg havde glemt at skifte tøj og var kørt af sted i hverdagstøjet, og da det var en festdag, skulle man se pæn ud. Mor havde ikke lagt mærke til det, førend vi var ved kirken, Hun ville ikke have mig med ind, så jeg måtte cykle tilbage 6 km., skifte tøj, og så af sted igen, 6 km.

Jeg kom under den sidste salme, så lidt fik jeg alligevel ud af det.

Tyskerne gik hjem!

Efter kapitulationen var alt jo kaos. Der kom tyske flygtninge hertil; de blev indkvarteret på skolerne. Dog ikke vores.

De tyske soldater gik den anden vej, og dem mødte vi mange af. På Næstved-Skælskør landevejen kom det ene hold efter det andet. De bar på deres ejendele, kogeкар, primusapparater, på tæpper, de bar på tøj og den smule mad, de kunne bære. De gik i deres udslidte sko, det var en ynke at se deres fortvivlede ansigter. De tænkte sikkert på den kommende tid.

Efterhånden som de gik, blev de trætte af at bære på deres ting, smed de det i vejgrøften, så vi kunne samle dem op, hvis vi ville. Der

var enkelte gode ting imellem, men frihedskæmperne, som fulgte trop, fik fat i næsten alt det, de kunne finde, inden tyskerne nåede Korsør. Her ventede flere både, som skulle transportere tyskerne hjem via Kiel.

En dag var jeg taget ud for at se på flokken, lige som så mange andre gjorde. Jeg gik rundt på marken ved Spjellerup, hvor de lå, ja, jeg var modig, de kunne jo ikke gøre mig noget mere. Pludselig kommer en soldat, på alder med far hen imod mig, jeg blev lidt hed om ørene, hvad ville han mig? Han rakte et rationeringskort hen mod mig sammen med lidt penge og sagde: ”Butter”. Jeg så ikke, hvad det var for et kort, og jeg anede ikke, hvad ordet ”Butter” betød.

Jeg skyndte mig at løbe væk, for hvad kunne det næste blive?

Jeg blev meget ked af det, da jeg senere på dagen fik at vide, hvad det betød. Jeg kunne nemlig så let, som på ingen tid have løbet de 100 m, der var til den brugs, der lå ved vejen. Ak. Ja, det var en hård tid for dem.

Helgoland

I 1946, da jeg var på Hindholm, stod vi alle udenfor på legepladsen, lærere og elever fuldstændig stille, vi skulle opleve noget specielt. Under krigen havde øen Helgoland langt ude i Nordsøen været en vigtig base for den tyske flåde af krigsskibe, ubåde m.m.

Den ø skulle udslettes. Der var lagt umådelig store mængder dynamit i borede huller rundt på øen. Der var ingen tvivl om, at øen ville forsvinde for altid. Det brag ville kunne høres viden om, og altså også til Sjælland. Der er mindst 400 km til øen. Vi lyttede og lyttede, og måske hørte vi noget, måske ikke, men resultatet af ø-udslettelsen udeblev.

Helgoland er i dag en turist- og ferieø med mange besøgende.

Bilnumre

En fritidsinteresse, vi fik lige efter krigen, var at skrive bilnumre ned. Der var nemlig alligevel begyndt at køre biler igen. Det bedste sted var i Spjellerup hos morfar og mormor, de boede lige op ad Næstved-Skælskør landevejen, her var der efter forholdene nogen trafik.

Vi lå i vejgrøften og skrev. De biler, der var flest af, var selvfølgelig fra Sorø amt. Altså E biler og det næste bogstav var H fra Præstø amt. Det var en stor dag, når vi fik en bil med et andet bogstav. Det er svært at beskrive følelserne den dag, jeg fik en bil med bogstav S (fra Thisted), eller Ø (fra Ringkøbing), der var noget at snakke om næste dag i skolen!

Min far igen

Min far, der er født i 1904, har fortalt om en hændelse fra sin barndom, der kunne minde lidt om samme interesse for biler. Hans fars

mark stødte også op til Næstved-Skælskør landevejen.

På den tid løb informationerne hurtigere end bilerne. Så når rygtet om, at en bil var kørt fra Skælskør, skyndte man sig op til landevejen for at være der, når den kom.

Det var den anden bil på vejen i den uge!

Jeg blev konfirmeret den 4. april 1948.

Bagerst: Pastor Aage Lambert-Jensen.

Fra venstre: Hans Christian Andersen, Skafterup, Jørgen Frandsen, Skafterup Mark, Børge Jørgensen, Kvislemark, Erik Rasmussen, Nyrup, Doris Jensen, Kvislemark, ??, Lydia Jensen, Nyrup, Erling Jensen, Brændholt, Vagn Jensen, Tornemark, Jørgen Jensen, Brændholt, mig selv, Tornemark,

Præstegang

I 3. mellem gik vi til ”præst”. Præsten kom fra Førslev. Han hed Jul. Andersen. Det var en ganske almindelig undervisning, og alt gik efter forskrifterne. Nu er en af mine interesser kristendom og religion. Det er nogle fantastiske beretninger, som jeg hele mit liv har ”slugt”, forsøgt at forstå meningen med og være glad for at fortælle videre. Det var ingen undtagelse med pastor Jul. Andersen, han kunne godt gøre det spændende og interessant.

Nu var det ikke ham, der skulle konfirmere mig, det var pastor Lambert-Jensen i Fyrendal.

Så kom dagen

Fint nyt sort tøj, hvid skjorte, og sort slips, der manglede ikke noget.

Vi var alle sammen unge drenge (10) og piger (2) fra min den gamle klasse i Tornemark. Det var spændende, at det nu var os, man samledes om. Kirken var stuvende fuld af familie og venner.

På den tid var det stadig ganske almindelig at overhøre konfirmanderne i menighedens påhør. Vi fik nogle ikke alt for svære spørgsmål, og selv om vi var bange for at dumme os, svarede vi i munden på hinanden. Så kom selve konfirmationen ved alteret. Vi fik et ord med på vejen. Mit var fra Paulus 1. brev til Timoteus. Den tekst bliver læst op i ulige kirkeår i

gudstjenestens første del 1. søndag i trinitatis. Jeg har fulgt det lige siden, og jeg har hørt det tit, da jeg som kirkesanger siden 1959 har fået det repeteret.

”Strid troens gode strid, grib det evige liv, til hvilket du er kaldet”.

Festen derhjemme

Og så var det ellers hjem, vi skulle have fest. Far havde lavet en stor festsal på loftet af stuehuset, morfar havde hjulpet til, jeg syntes, det var rigtigt flot, der var plads til ca. 50 gæster.

Jeg fik selvfølgelig også gaver den dag, i flæng kan jeg nævne 125 telegrammer, 115 kr., en meget flot indbundet bog i rødt skind: ”Gøngehøvdingen” og ”Dronningens vagtmeister”.

Et cigaretbæger i bronze. Et skrivebordssæt bestående af en brevholder med fyldepensholder, en evighedskalender, en vippeblæksuger og en meget flot papirkniv i bronze. På nær evighedskalenderen, har jeg det hele endnu. Nu bliver cigaretbægeret brugt som blyantholder. Jeg fik et matadorspil, som er her endnu, men meget slidt.

Matadorspil må ikke forveksles med Matador på TV.

Festen forløb med god bondemad (suppe, steg og is), der var en del taler og sange, altså ikke

meget forskelligt fra i dag. Hvad der blev sagt, husker jeg ikke.

I familien var der mange, der var glade for at slå på glasset og udtale sig om alt og intet, altså lige som i dag. Hvis jeg skulle nævne noget, ville det blive et gæt. Der var fire sange, jeg tror, de findes endnu?

God mad, god stemning, ingen fulde mennesker, og det havde selvfølgelig sin årsag. Mange af gæsterne tilhørte sammen med mine forældre afholdsforeningen. Det var en forening, hvor man modarbejdede drikkeriet af øl og spiritus. Vi havde ikke øl eller spiritus i hjemmet. Min farbror var for øvrigt formand for foreningen.

Jeg havde den glæde, at alle mine bedsteforældre var til stede. Det var sidste gang til en stor fest, et halvt år efter døde min mormor og året derefter min bedstemor (farmor).

Dagen efter konfirmationen var der andendagsgilde, alle der havde givet noget - penge eller gaver og som ikke havde været med dagen før, kom mandag aften til stort kaffebord med lagkage og hele kagesortimentet, som nu en mor kan vise frem.

Og så var festen forbi.

Efter konfirmationen fortsatte jeg på Hindholm.

To af mine tidligere klassekammerater fra Tornemark Centralskole kom for at tjene hos os. Det var Doris Jensen, der skulle hjælpe mor, hendes løn var 35 kr. om måneden, og så Hans Christian Andersen, 2. karl med en månedsløn på 50 kr. Det var ikke høje lønninger, men de passede dengang til prisniveauet. 4 måneder efter konfirmationen solgte far Iglekær på Skafterup Mark for 127.000 kr., der

var 52 tdl. og købte Palmegården i Tornemark for 140.000 kr. Her var der 42 tdl. Land. Jorden var bedre her end på Iglekær, som havde store ufrugtbare engarealer.

Artiklen fortsætter i Årsskrift 2019.

*Bent Heegaard Petersen
Pens. lærer og skoleinspektør
Bredegade 7 B, Slagelse.*

En familiekronike

af Inger Elise Krogh

Mange familier har en lille, opbyggelig historie, som ufortrødent og ihærdigt er blevet fortalt fra slægtled til slægtled.

Hans Julius Kehlet med sine to døtre, Ane Dorothea til højre og Ottilie til venstre. Fotograf fra mellem 1862 og 1865. (Fotograf H.N. Gottlieb, Næstved).

Således også i familien Krogh på Vådsbrogård i Sneslev ved Fuglebjerg. Men var der muligvis en grim årsag til det?

I begyndelsen af 1860'erne er Lars Christoffer Krogh (1844-1930) elev på Hindholm Højskole. Han låner en hest og rider mod Rejnstrup for at besøge sin farbror, Rasmus Krogh, som var gårdejer og sogneforstander der. Rideturen går gennem Sneslev, men ud for Vådsbrogård sker der noget, der får hesten til at stejle, så rytteren falder af og brækker benet og måske også andet. I hvert fald er han så medtaget, at han bliver bragt ind på Vådsbrogård, hvor den unge, smukke datter, Ane Dorothea Marie Kehlet (1845-1922) plejer ham så godt og omsorgsfuldt, at han ikke blot bliver rask, men også "får prinsessen og det halve kongerige" som i eventyret.

Den 10. oktober 1866 er der således bryllup i Førsløv Kirke og sikkert også stor fest på Vådsbrogård. Med tiden overtager Lars Christoffer gården fra sin svigerfar, Hans Julius Kehlet (1801-80). Lars Christoffer og Ane Dorothea får 7 børn af hvilke de 5 lever, 3 sønner og 2 døtre, og ægteparret kan i 1916 fejre guldbrillup på Vådsbrogård.

Så vidt den kendte og elskede familiekronike som ethvert barn i Krogh-familien kan på fingrene!

Men hvad ingen nogen sinde fortalte videre eller talte om i familien Krogh, det var den ulykke, som havde ramt familien i 1852, en ulykke, som ironisk nok også havde med heste og rideture at gøre:

Af præstens bemærkning i hovedministerialbogen fremgår det nemlig, at den unge Otto Conrad Kehlet (1840-52), naturlig arving til Vådsbrogård som ældste og eneste søn af Hans Julius Kehlet og Caroline Gudmandsen (1818-1862), ”Brækkede Halsen ved at falde af en Hest”!

Da Lars Christoffer kommer ind i billedet omkring 1864-65, er konen på gården, Caroline Gudmandsen, død i 1862. En datter kaldet Ottilie Jakobine Konradine Kehlet (1856-1904), tydeligvis opkaldt efter sin afdøde storebror, Otto Konrad, er ganske vist kommet til i 1856, men tilbage står

billedet af en familie på Vådsbrogård, som består af en enkemand i midten af 60'erne og 2 ugifte døtre på ca. 20 og 11 år. Det lovede ikke godt for fremtiden!

Men ind træder - eller rettere falder - endnu engang, men nu til den gode side - fra en hest: Møllersønnen fra Tranekær Slotsmølle, Lars Christoffer Krogh, og alt ender som beskrevet i fryd og gammen! Hvorfor har man fortalt denne lykkelige historie, men fuldstændig forbigået den ulykkelige i årelang tavshed? Det er tankevækkende, at man i den grad har kunnet lægge låg på følelser og tanker om en tragisk ulykke, at ikke engang de involveredes børn eller børnebørn nogen sinde har omtalt det. I familien Krogh kender man kun den opbyggelige historie om, at ”der kom en ridder ind i min stue”!

Virkeligheden har vel været alt for voldsom til at kunne fortælles!

Guldbryllup den 10. oktober 1916 på Vådsbrogård i Sneslev. Guldbrudeparret Lars Christoffer Krogh og Ane Dorothea Marie Krogh, f. Kehlet, sidder på forreste række til højre i billedet. Deres yngste søn Christian Krogh, som havde overtaget gården i 1904, ses midt i billedet (med overskæg og knækflip). Christian Kroghs hustru, Christine, sidder ved siden af guldbrudeparret. Parrets tre børn ses til venstre for hende. Fra venstre Henry, f. 1905, som senere blev gårdejer i Havnskov, og som er far til artiklens forfatter, Johannes, f. 1907, som senere overtog Vådsbrogård, og Else, f. 1910, som blev husholdningslærer i Haslev. Lige bag guldbrudeparret - i anden række - ses tre af deres børn, fra venstre Marie, som var lærerinde i Skelby, Jørgen, som var gårdejer i Tønning i Jylland, og Otto, som var sognepræst i Farum. Fraværende er Anna, gift med lærer Holger Rørbæk Madsen i Hasle på Bornholm og højgravid med sit tredje barn.

Landsbyernes navne og deres betydning

af Bertel Hansen

Den tidligere Fuglebjerg Kommune rummer i alt 29 byer af meget forskellig størrelse. Nu er byer jo et vidt begreb, men i denne sammenhæng tænkes på byer som ejerlav - altså landsbyer, som før udskiftningen omkring år 1800 udgjorde et landsbyfællesskab.

Hertil kommer 5 landsbyer, som er forsvundet fra landkortet, og som er blevet inddraget til hovedgårdsjord. Denne artikel omhandler således i alt 34 landsbynavne.

Det er nærliggende at kategorisere landsbyernes navne efter deres efterled, som i en eller anden udstrækning kan sige noget om landsbyens eller i hvert fald navnets alder.

Den mest almindelige navnetype er den, som ender på -rup, -drup, -strup eller -torp. Af den type er der i alt 11 landsbyer, nemlig Tystrup, Vinstrup, Krummerup, Lystager Torp, Rejnstrup, Arløse Torp, Skafterup og Nyrup, samt de nedlagte

landsbyer Skov Kastруп, Borup og Tokkerup.

Efterleddene -rup, -drup, og -strup kommer alle af det gammeldanske ord torp, som betyder udflytterlandsby, og som nok i langt de fleste tilfælde er navn på en bebyggelse fra vikingetid eller tidlig middelalder. Stednavnets forled er ofte et mandsnavn.

En undtagelse er dog Lystager Torp, som er opstået i 1770'erne på jorden fra en nedlagt herregård ved navn Lystager. Herregården var oprettet i 1630 på jorden fra en lille landsby ved navn Ormager, hvor nogle af gårdene på dette tidspunkt lå øde hen, og som nu blev helt slettet af landkortet.

Tystrup, som tidligere også stavedes Tjustrup, hed i 1282 Thiwstorp og i 1370 Tyufstorp. Navnet tydes i Bent Jørgensens bog "Danske Stednavne" (DS) til "Tyvens udflytterlandsby". Hvem tyven var, og hvad han havde stjålet, melder historien ikke noget om.

Vinstrup, i 1404 og i 1409 kaldt henholdsvis Vyntorp og Winstorp, har DS flere bud på. Forleddet kan have noget med vind at

gøre - enten vinden, som blæser, eller i betydningen skæv eller snoet. I så fald har byen sit navn fra den vindomsuste sø eller den snoede sø. Et andet bud er ordet ”ven”, som i ældre dansk betyder slægtning eller mægler. Det kan altså være ”Udflytterbebyggelsen ved Vindsøen” eller ”Slægtningens eller mæglerens udflytterbebyggelse”. Hvis det er ”Udflytterbebyggelsen ved Vindsøen”, som er den rette tolkning, må man konstatere, at Vinstrup har navn efter søen, mens Tystrup har givet søen det navn, den har i dag.

Tystrup Sø. Byen Tystrup har givet navn til søen. Men søen har givet navn til Vinstrup.

Krummerup, i 1370 kaldt Krumbethorp og i 1771 Krumerup, har et mandnavn som forled, nemlig Krumbi, altså ”Krumbis udflytterbebyggelse”.

Rejnstrup, som tidligere har været stavet Rægænstorp og Regenstrup (1337), har også et mandnavn som forled, nemlig Reghin, altså ”Reghins udflytterbebyg-

gelse”. Rejnstrup er i øvrigt særegen derved, at landsbyens bønder før udskiftningen drev jorden i fællesskab med den nærliggende landsby Gunderslevlille.

Arløse Torp - stednavnet fortæller selv noget, som kan være historien om byens opståen. Den nærliggende gamle landsby Arløse må engang vikingetiden have haft så mange indbyggere, at byens jord ikke kunne brødføde dem. Derfor gik en del af indbyggerne i gang med at opdyrke noget jord og bygge nye gårde uden for landsbyens område. Og stedet blev således ”Arløses udflytterbebyggelse”.

Skafterup, i 1322 Skafthorp og i 1370 Scaftorp, har navn efter en mand ved navn Skafti, altså ”Skaftis udflytterbebyggelse”.

Gammelt postkort fra Nyrup. Byen er trods navnet en gammel by.

Med Nyrup forholder det sig anderledes. Navnet har ikke ændret sig meget gennem tiden - i 1337 Nytorp og i 1356 Nythorp. Selvom der er tale om en ret gammel by, så betyder det altså "Den nye udflytterbebyggelse".

Den forsvundne landsby Skov Kastrup har også navn efter en mand, nemlig Karl. "Karls udflytterbebyggelse". At "Skov" indgår i navnet fortæller, at landsbyen har ligget omgivet af skov - måske har den haft sine marker forskellige steder i skoven. Skov Kastrup blev nedlagt i 1720'erne, og jorden blev lagt ind under den nærliggende Kastrupgård.

Borup (Borupris) blev forladt i middelalderen, og senere sprang området i skov. Landsbyen har således nok kun haft en levetid på få århundreder. Navnet menes at have forbindelse til et gammelt navn for Bavelse Sø - "Baghi", som antages at betyde noget besværligt. Bent Jørgensen mener, at der hentydes til passagen mellem de to søer ved Rejnstrup Holme.

Tokkerup, der blev nedlagt i 1720'erne og lagt under herregården Gunderslevholm, havde navn efter en mand ved navn Tokki - "Tokkis udflytterbebyggelse".

Efterleddet -lev hænger sammen med ordet levne, altså noget, som er efterladt - arvegods. Da der er tale om personnavne som forled er der højst tænkelig tale om arven efter en person. Der er tale om meget gamle navne, som menes at stamme fra folkevandringstiden, altså perioden fra ca. 200 til 700 e.K. I de fleste "lev-byer" har der i tidligere tider ligget hovedgårde. Nogle ligger der endnu - Førsløv og Gunderslev.

Det er i øvrigt bemærkelsesværdigt, at 68% af lev-byerne i Sydsjælland er kirkebyer.

Vi har stednavnene Bendslev, Gunderslevlille, Førsløv, Snæslev og Hørslev samt den nedlagte landsby Gunderslevmagle.

Bendslev tolkes som "Arven efter Bind". I 1477 var byens navn Byntzløff og i 1771 Bensløv. På det ældste geodætiske kort i målforhold 1:20.000 fra før 1899 er byen betegnet som Bentslev. Byen er i matrikulær og kirkelig henseende delt mellem Krummerup og Hørslev sogne. Det kan skyldes ejerforholdene, idet gårdene var delt mellem to godser, henholdsvis Fuglebjerggård og Fyrendal, og det fik betydning, da sognegrænsen skulle placeres i forbindelse med udskiftningen.

Gunderslevlille har fået tilføjet et -lille for at adskille den fra Gunderslevmagle, som i begyndelsen af 1700-tallet blev nedlagt for at blive indlemmet i herregården Gunderslevholm. I begge tilfælde er der tale om arven efter en mand ved navn Gunner. Gunderslevlille blev i 1403 betegnet som Gundersløflile. Gunderslevmagle kaldtes i 1344 Gunnerslefmaklæ.

Førslev har navn efter en mand ved navn Fær - "Færs arvegods". Gårdene i landsbyen Førslev blev successivt nedlagt og inddraget under herregårdens jord i slutningen af 1600-tallet og begyndelsen af 1700-tallet.

Førslevgård. Stednavnet Førslev med efterledet -lev tyder på, at her har ligget en stor gård længe før historisk tid.

Tilbage som en enklave i herregårdsjorden lå i en lang årrække præstegårdens jord - men også den er blevet overtaget af godset, så sent som i 2016. Byens navn stavedes i 1355 Førsløf.

Sneslev, i 1288 kaldet Sneslef, menes ikke at have navn efter en person. Forleddet skulle komme af ordet "snes", som på gammelt dansk betyder pind eller kvist, hvilket nok må hentyde til bevoksningen på stedet. Altså "Arvegodsset med pindene".

Hårslev, med stavemåderne Haarsløf, Haasløffue, Hasleuæ, Harsløf og Haasløf fra 1300-tallet, har navn efter en person ved navn Haar - "Haars arvegods". På det såkaldte højkantskort (1840-1899) kaldes byen Horslev.

Stednavne med efterleddet -løse har også mange år på bagen. I hvert fald stammer de fra tiden før vikingetiden. -løse menes at komme af det gammeldanske ord "løsa". Betydningen menes at være lysning, åbning, mark eller eng.

I denne gruppe er landsbyerne Holløse og Arløse. Holløse blev i 1223 stavet Hallese og i 1378 Holløsæ. Forleddet Hol- menes at betyde skråning (gammeldansk "hall"). Tolkningen på navnet er altså "Lysningen på eller ved skråningen". Arløse, i 1370

Arløsø, menes at betyde ”Den arrede lysning”, hvilket nok har noget med terrænforholdene at gøre.

Stednavne med efterleddet -inge (eller -linge) er også meget gamle, formentlig på alder med de byer, der ender på -løse. Nogen helt bestemt tyding af -inge er man vist ikke kommet frem til, men en tolkning i retning af ”sted” synes at blive anvendt. I området har vi kun Ting Jellinge og Sønder Jellinge med dette efterled. Forleddet ”Jel-” menes at være det gammeldanske ord ”jal”, som betyder gul. Ud fra denne tolkning betyder Jellinge ”Stedet, som er gult”. Om farven henviser til plantevækst eller jordbund er temmelig usikkert.

Ting Jellinge Kirke. Flakkebjerg herredsting blev afholdt i landsbyen Nørre Jellinge, som herefter blev kaldt Ting Jellinge. Tinget afholdtes normalt udendørs, men i dårligt vejr blev det holdt inde i kirken.

Oprindeligt havde Ting Jellinge navnet Nørre Jellinge, men da herredstinget i slutningen af middelalderen blev placeret her, kom byen til at hedde Ting Jellinge. Ældre navne: 1259 Jælinge, 1411 Nørre Jelling, 1417 Sønder Jælinge, 1480 Tingjællinge. Sønder Jellinge er delt mellem Hårslev og Hyllested sogne. Som en kuriositet kan her nævnes, at (Ting) Jellinge havde betydning for farvesætningen af den tidligere Fuglebjerg Kommunes våbenskjold. Sneppens gule farve har sin forklaring her, mens den grønne baggrund symboliserer de mange skove i området. Nogen vil måske påstå, at sneppen var i guld, men i heraldikkens verden er gul og guld det samme.

Hvor godset Fyrendal i dag ligger, lå landsbyen Vindinge, der allerede i 1650 blev nedlagt for at jorden kunne lægges til herregården Vindingegård, som i 1677 blev til baroniet Fuirendal. Vindinge med den tidligere form Winninge (1370) kommer af ordet ”vinding” - opdyrkning, arbejde, jfr. indvinding. Vindinge betyder altså ”Det opdyrkede”. Fuirendal - undertiden fejlagtigt stavet Fjurendal, bl.a. på det ældste matrikelkort - er nu moderniseret til Fyrendal. Det var Didrik Fuiren, som fik kongens tilladelse til at oprette baroniet, som kun eksisterede fra 1677 til 1708.

Tæt på har vi andre -inge-byer, såsom Hyllinge og Gimlinge. Hyllinge tolkes som "Stedet med hyldetræerne" og Gimlinge som "Stedet med eller ved terrænåbnin-gen". Det sidste er måske lidt usikkert.

Efterleddet -rød betyder rydning og findes i stednavnene Kellerød og Næblerød.

Kellerød, i 1462 kaldt Kellerude, 1840 og 1901 Kjelderød, betyder "Rydningen til kilden".

Næblerød har mange ældre former, 1370-80 Næpelderuth, Næpelderyth, 1391 Næbeldærut. Navnet er ret specielt, og hvad forstavelsen Næble- kan betyde, er stadig en gåde. En forsigtig tolkning med hensyn til forleddet er en sammentrækning af ny og æble - i så fald rydningen med æbletræerne. Men det skal nok tages med et gran salt eller to.

Efterleddet -ved finder vi kun i Sandved. Ved - eller gammeldansk with - betyder skov. De fleste "ved-byer" er fra vikingetid. Navnet må altså betyde "Skoven på sandet". Af ældre former kendes Sandwet fra 1520.

Lokaliteten Nortved hører næppe hjemme i denne kategori, idet der er tale om en bebyggelse, som først er opstået efter udflytningen i begyndelsen af 1800-tallet. Navnet betyder formentlig "skoven mod

nord", og det er nok af ældre dato. Den gård, som ved udflytningen blev placeret her, fik navnet "Nortvedgård". Den er senere blevet opdelt i flere ejendomme.

Efterleddene -bjerg, -mark, -ager og -mose giver stort set sig selv.

Fuglebjerg, 1370 Withfuglebyergh, 1449 Fullæberg, 1800 Fugleberg, senere Fuglebjerg. Navnet tolkes som "Bakken med fuglene". Navnet Withfuglebjerg har givet anledning til tolkningen "Bakken med skovfuglene", men With- kan måske tolkes på samme måde som "Skov" i Skov Kastrop.

Højbjerg, 1288 Hokabyarg, 1613 Høgebierg, 1800 Hoyberg, senere Højbjærg, er "Bakken med høgene".

Ravnebjerg, 1370 Rafnebyerghe, senere Ravnebjærg, betyder "Bakken med ravnene".

Tornemark, 1398 Tormarcke, 1419 Tornemarke, 1462 Tormarke, 1501 Torremarke, 1800 Taarnmark, senere Taarnmarke, tydes som "Markerne med tjørnebuske".

Kvislemark, 1370 Qvislemarke, 1800 Qvislemark. Forstavelsen "kvisle" betyder forgrening - altså "Markerne ved forgreningen" (af vandløb).

Haldagerlille og Haldagermagle - det lille og det store Haldager. Haldager kommer af det gammeldanske ord "Hall", som betyder skråning. Haldager betyder altså "Agrene ved eller på skråningen". Efterstavelserne -lille og -magle er tilføjet for at adskille de to byer. Der forekommer flere ældre stavemåder og betegnelser: 1321-23 Halagræ, 1344 Hallagræ Litle, 1370 Halagræ Maklæ, 1771 Store Haldager.

Den forsvundne landsby Ormager finder nok sin betydning i mandsnavnet Orm, altså "Orms ager".

Brunemose har Bent Jørgensen ikke taget med i "Danske Stednavne". Måske fordi navnet er lige ud ad landevejen, nemlig "Den brune mose".

Et enkelt bynavn ender på -tofte - Flemstofte. En toft er et areal uden for landsbyfællesskabet, typisk der, hvor gårdenes bygninger ligger. Forleddet kan være det samme som det gammeldanske "flæm(æ)", som betyder "stor udbredt hedemark". I så fald er der tale om "Bebyggelsesarealerne på den store hedemark". Flemstofte har også flere ældre former: 1486 Flemstoffte, 1613 Flembstoffte, 1771 Flemstofte, 1945 Flenstofte.

Ud over de nævnte landsbyer findes en række lokaliteter, som ikke udgør et ejerlav. Disse bebyggelser er af nyere dato, og deres navne har ofte rod i gamle marknavne, f.eks. Rugkrogen. Lindekrog, Brandholt og Røgeskov. Lidt speciel er lokaliteten Haldagergårde, som er en lille samling gårde, der lå og til dels stadig ligger for sig selv, men er en del af ejerlavet Haldagermagle, og som engang indgik i dyrkningsfællesskab med gårdene i Haldagermagle.

Et par overdrev, altså områder, der før udskiftningen var fælles græsningsarealer for en eller flere landsbyer, blev ved matrikuleringen oprettet som selvstændige ejerlav. Det gælder Hammersmølle i Tystrup Sogn, eller som der står på et gammelt kort, "Hammer Mølle og Overdrev".

Det gælder ligeledes "Det plessenske Overdrev" eller "Plessens Overdrev", der ligger som en enklave nord for Lorup, men som kom til at høre til Haldagerlille sogn. Overdrevet var en del af det store Søndre Overdrev sydøst for Slagelse ned mod Tystrup Sø. Det indgik i Antvorskov Ryttergods og tilhørte altså Kongen. Men i 1729 solgte Kongen ryttergodset, dvs. fæstegårde, huse, kirker og skoler i Tystrup og Haldagerlille sogne til overkammerherre C.A. von Plessen, som bl.a. ejede godserne Gunderslevholm, Kastrup, Fuglebjerggård

og Førlev, og det må være ved den lejlighed, at "Plessens Overdrev" blev skilt ud fra Søndre Overdrev, således at bønderne i de to sogne bevarede deres græsningsretigheder. Navnet Plessens Overdrev er jo logisk nok - det var det overdrev, som von Plessen købte, og hvor von Plessens fæstebønder fra de to sogne kunne græsse deres kreaturer og have deres oldensvin gående. På matrikelkortet fra 1808 kaldes overdrevet for "Det saakaldede Plessiske Overdrev". På dette tidspunkt var det kun et mindre areal, der var udlagt til fælles græsning for bønderne i Tystrup, mens størsteparten var "Indtaget til Fredeskov, tilhørende Justitsraad Neergaard". Resten var delt op i mindre parceller, som antagelig var bortfæstet til husmænd. Overdrevet udgjorde en del af Haldagerlille sogn indtil 1971, hvor det blev overført til Lyngesogn og dermed til Sorø Kommune.

Herregårdene havde egne marker, som ikke indgik i fællesskab med bøndergårdene - en undtagelse var dog Fuglebjerggård, som var med i fællesskabet i Fuglebjerg By indtil udskiftningen.

En gård, hvis jorder strakte sig ind i både Førlev og Gunderslev sogne - Hellestruphus, eller som der står på det gamle matrikelkort "Hellerup Huset", var en såkaldt enestegård, som ikke indgik i dyrkningsfællesskab med andre gårde. Hellerup betyder "Helges udflytterbebyggelse".

Således kom vi vejen rundt i landsbyerne i den gamle Fuglebjerg Kommune. Alle landsbyers navne vidner om en vis alder og menneskelig aktivitet i hele området, i hvert fald siden jernalderen. Stengrave og jordfund vidner om stedvis menneskelig tilstedeværelse meget længere tilbage i tiden - men hvad folk kaldte de bopladser og samfund, som dengang eksisterede, har vi ingen viden om.

Kilder:

Bent Jørgensen, Danske Stednavne 2008

Bent Jørgensen, Stednavne i Vestsjællands Amt 2001.

Svend C. Dahl, Stednavne Sydlige Sjælland 2012

Johs. T. Christensen, Gimlingetorp og Lystager, artikel i Aar bog for Historisk Samfund for Sorø Amt 1950.

Trap: Danmark, 4. udgave 1921

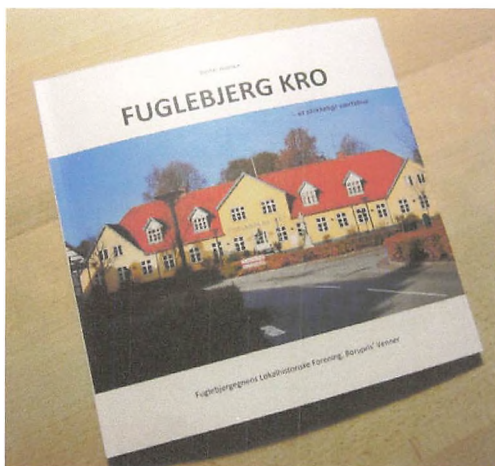
Bugges kort over Antvorskov Rytterdistrikt 1771

Historiske Kort på Nettet, Geodatastyrelsen

www.historiskatlas.dk

Årsberetning 2017

Vi lagde hårdt ud med et billedforedrag på skolen i Fuglebjerg den 22. februar, hvor Carsten Egø Nielsen fortalte om Maskinfabrikken HAKA og viste billeder. Det var en rigtig publikumsmagnet - ca. 150 tilhørere var mødt op, deriblandt mange, som havde arbejde på HAKA, og som havde kommentarer til fortællingen og billederne. Det viste sig desværre helt uoverskueligt at få fulgt op på det hele - men en god oplevelse var det bestemt.

Foreningen har stået for udgivelsen af en lille bog om Fuglebjerg Kro, skrevet af Bertel Hansen. Kroejer Kirsten Egholm Pedersen finansierede i væsentligt omfang trykningen. Bogen blev udgivet den 9. marts på Fuglebjerg Kro, hvor der blev

serveret gule ærter i en fyldt restaurant - 90 gæster var der tilmeldt.

Den 30. marts holdt vi generalforsamling på Café Fuglen, hvor 35 var mødt op. Traditionen tro blev vores æresmedlem Preben V. Andersen valgt til dirigent, og han ledede myndigt mødet, hvor alle valg var genvalg. Efter kaffen med Sonjas berømte kringle fortalte Bertel Hansen om "Huse i Sandved" - en optakt til de byvandring og den bog, som blev udgivet senere på året. Vi præsenterede årsskriftet for 2017, som var på 112 sider, og som indeholdt artikler om Fuglebjerg-Hallens tilblivelse, gårdnavne, apotekerne i Fuglebjerg, P.H. Sørensens erindringer om sin skoletid på Hindholm Kost- og Realskole, skole- og kirkestier, vejnavne i Gunderslevholms skove, Flemstofte Maskinfabrik og møntfund i Skafterup.

Den 20. april havde vi en rundvisning ved Holløse Mølle og Susåen under ledelse af Rasmus Nielsen. Der var mødt 78 deltagere, som blev ført rundt i møllebygningen og på øen mellem Susåen og Den danseskjoldske Kanal. Rasmus er en eminent fortæller, og det var en fin tur, om end det store deltagerantal betød, at ikke alle kunne se og høre lige godt.

Det årlige kirkebesøg fandt sted den 10. maj, hvor sognepræst Birgitte Johannesen viste ca. 20 deltagere rundt i Fuglebjerg Kirke. Vejret var desværre dårligt som så ofte i det forgangne år, og det afspejledes i deltagerantallet.

Efter sommerferien blev der afholdt hele 4 byvandring i Sandved. Den første byvandring fandt sted den 2. august, og i forbindelse med denne blev bogen ”Sandved - en stationsby og dens huse” udgivet. Der var herefter atter byvandring de to følgende onsdage og igen lørdag den 7. oktober. Alle fire gange sluttede byvandringen med kaffe og kage i Købmandsgården. Der var ca. 35 med på hver af byvandringerne, dvs. i alt ca. 140 deltagere. Hertil kommer en særlig tilrettelagt byvandring for 3. klasse fra skolen i Sandved. Der bliver holdt yderligere en byvandring i april 2018. Bogen om Sandved er blevet trykt i 500

ekspl., og der er ikke udsolgt. Men vi var så heldige, at NæstvedArkiverne har støttet projektet med 10.000 kr., og virksomheder i Sandved har bidraget med 3.500 kr. Selvom vi har solgt bøgerne til en så lav pris som 125 kr. pr. stk., har foreningen ikke haft underskud på udgivelsen.

Den 23. september havde vi en tur til Fugledegård ved Tissø, hvor vi under fhv. borgmester Henning Fougts ledelse fik en rundtur i området og i selve formidlingscentret.

Ca. 20 medlemmer havde fundet vej til Fugledegård ved Tissø. Henning Fougt fortalte om aktiviteterne i Vikingetiden, om undersøgelserne i området og om etableringen af centret. Alt i alt en god oplevelse, som kunne have været delt med langt flere af vores medlemmer.

Årets sidste arrangement var et foredrag den 15. november på skolen i Fuglebjerg. Stadsarkivar Mie Andersen, Næstved, holdt et interessant billedforedrag for ca. 40 tilhørere om "Kvindelig på landet" med udgangspunkt i lokale arkivalier.

Ved udgangen af året havde foreningen 162 medlemmer. I 2016 er der kommet 16 nye medlemmer til, mens vi har mistet 5 medlemmer. Vi har altså haft en nettotilgang på 11 medlemmer, svarende til 6,8 %.

Tælleren på vores hjemmeside viser godt 98.000 klik på 6½ år. I det sidste år har der været ca. 12.000 klik - et lille fald i forhold til tidligere. Det er lidt ærgerligt, at siden ikke bruges mere. Her er der jo altid opdaterede oplysninger om vores arrangementer m.v.

Foreningens økonomi er bedre end nogensinde - regnskab og status taler for sig selv. Det er selvfølgelig en komfortabel situation for en forening. Men vi skal ikke samle væsentlig flere penge sammen, end nødvendigt er til foreningens drift. Bestyrelsen har derfor besluttet en ny prispolitik for deltagelsen i foreningens arrangementer, og det betyder rent konkret, at foreningens medlemmer i fremtiden skal betale betragtelig mindre for at deltage i arrangement-

terne, mens de hidtidige priser fortsat gælder for ikke-medlemmer, og at der i hvert fald indtil videre er gratis kaffe til generalforsamlingen.

Tak til de medlemmer, som har været med til at skaffe nye medlemmer. Og tak fordi I bakker op om vores arrangementer. Uden jeres engagement havde foreningen jo ingen mening. Tak til bestyrelsen for jeres arbejdsindsats. Tak til jer, der har bidraget med artikler og gode ideer til årsskriftet. Og ikke mindst tak til Lokalhistorisk Arkiv i Fuglebjerg og NæstvedArkiverne for hjælp til at finde arkivalier og fotos til brug i vores årsskrift.

Årsopgørelse 2017

Indtægter	2017	2016
Kontingent	25.760	23.880
Gaver og tilskud	16.500	8.000
Salg af årsskrifter mv.	29.085	5.714
Indtægter ved møder og ture	17.200	10.710
I alt indtægter	<u>88.545</u>	<u>48.304</u>
Udgifter		
Årsskrift og udgivelser	58.316	23.821
Administration og porto	4.749	6.607
Mødeudgifter	5.705	5.053
Lydanlæg	0	5.085
Gaver	1.095	595
Gebyrer bank	4	3
Porto	1.782	
I alt udgifter	<u>71.651</u>	<u>41.164</u>
Overskud	<u>16.894</u>	<u>7.140</u>
Balance	<u>88.545</u>	<u>48.304</u>

Status 31. december 2017

Aktiver

Bank	73.758	56.734
Kasse	420	550
I alt	<u>74.178</u>	<u>57.284</u>

Passiver

Beholdning 1. januar	57.284	50.144
Årets overskud	16.894	7.140
I alt	<u>74.178</u>	<u>57.284</u>

Regnskabet revideret. Bank og kassebeholdning
afstemt. Intet fundet at berolige.
Fuglebjerger den 23. januar 2018.
Erling Nielsen

Foreningens bestyrelse

Formand

Bertel Hansen
Skovhusvej 2, Arløse
4262 Sandved
tlf. 55456348, mobil 24863711
e-mail bertel@arløse.dk

Næstformand

Poul-Erik Pedersen
Ahornvej 18, 4262 Sandved
tlf. 55456411, mobil 23419836
e-mail pedersen.danmark@mail.dk

Kasserer

Jan Jørgensen
Rugkrogvej 16, 4250 Fuglebjerg
mobil 23352662
e-mail janjfu@dadlnet.dk

Sekretær

Carsten Egø Nielsen
Holstebrovej 39, 4200 Slagelse
tlf. 58506620, mobil 23444492
e-mail carsten.egoe.nielsen@hotmail.com

Bestyrelsesmedlem

Jørgen Arndt Ravn
Haldagermaglevej 9, 4250 Fuglebjerg
tlf. 55454006, mobil 20812725
e-mail rav@vkst.dk

Bestyrelsesmedlem

Mogens Kessel
Fuglebjerglundvej 23, 4250 Fuglebjerg
tlf. 55454075, mobil 31625859
e-mail mkessel@dadlnet.dk

Bestyrelsesmedlem

Karen Bjerre
Drosselvænget 1, 4250 Fuglebjerg
tlf. 55453365, mobil 20863365
email karen.bjerre@postkasse.net

Redaktionsudvalget

Preben V. Andersen
Noret 39, 4780 Stege
tlf. 20612773
e-mail yon-a@live.dk

Carsten Egø Nielsen

Holstebrovej 39, 4200 Slagelse
tlf. 58506620, mobil 23444492
e-mail carsten.egoe.nielsen@hotmail.com

Jan Jørgensen

Rugkrogvej 16, 4250 Fuglebjerg
mobil 23352662
e-mail janjfu@dadlnet.dk

Bertel Hansen

Skovhusvej 2, Arløse
4262 Sandved
tlf. 55456348, mobil 24863711
e-mail bertel@arløse.dk

Foreningens hjemmeside: www.borupris.dk

